

พระคัมภีร์

ชาดก และ อรรถกถาชาดก

บาลี-ไทย

เล่ม ๒๘

(บาลี ภาค ๑๐ ตอนที่ ๑)

JĀTAKAPĀLI and JĀTAKAṬṬHAKATHĀ

Pāli - Thai

Volume XXVIII

(Pāli Part X First Section)

ฉบับภูมิฬโลกุ

พุทธศักราช ๒๕๕๗

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ
ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับภูมิพลโลกฯ

*****

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภังค.	วินยปิฎก	มหาวิภังค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคฺค
วิ. จ.	วินยปิฎก	จุลลวคฺค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. ส.	ทีฆนิกาย	สีลกุขนฺธวคฺค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคฺค
ที. ป่า.	ทีฆนิกาย	ป่าฎีกวคฺค
ม. มุ.	มชฺฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
ล. ส.	ลัษฺฏตฺตนิกาย	สคาถวคฺค
ล. นิ.	ลัษฺฏตฺตนิกาย	นิตานวคฺค
ล. ขนฺธ.	ลัษฺฏตฺตนิกาย	ขนฺธวารวคฺค
ล. สฬา.	ลัษฺฏตฺตนิกาย	สฬาตฺตวคฺค
ล. มหา.	ลัษฺฏตฺตนิกาย	มหาวารวคฺค
อง. เอกก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	เอกกนิปาต
อง. ทุก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	ทุกนิปาต
อง. ดิก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	ดิกนิปาต
อง. จตุกก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	จตุกกนิปาต
อง. ปญฺจก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	ปญฺจกนิปาต
อง. ฉกก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	ฉกกนิปาต
อง. สตฺตก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	สตฺตกนิปาต
อง. อฏฺฐก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	อฏฺฐกนิปาต
อง. นวก.	องฺคฺตฺตฺตนิกาย	นวกนิปาต

คำย่อ

คำเต็ม

อสง. ทสก.	อสงคุดตฺตฺรนิกาย	ทสกนิปาต
อสง. เอกาทสก.	อสงคุดตฺตฺรนิกาย	เอกาทสกนิปาต
ขุ. ขุ.	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาจ
ขุ. ฐ.	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทคาถา
ขุ. อุ.	ขุทฺทกนิกาย	อุทาน
ขุ. อิติ.	ขุทฺทกนิกาย	อิตฺตฺวุดตฺก
ขุ. สุ.	ขุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาต.
ขุ. วิ.	ขุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺถุ
ขุ. เปต.	ขุทฺทกนิกาย	เปตวตฺถุ
ขุ. เถร.	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถา
ขุ. เถรี.	ขุทฺทกนิกาย	เถรีคาถา
ขุ. ชา.	ขุทฺทกนิกาย	ชาตก
ขุ. มหา.	ขุทฺทกนิกาย	มหานิทฺเทศ
ขุ. จุฬ.	ขุทฺทกนิกาย	จุฬินิทฺเทศ
ขุ. ป.	ขุทฺทกนิกาย	ปฏฺิสมฺภิทามคฺค
ขุ. อ.	ขุทฺทกนิกาย	อปทาน
ขุ. พุทฺธ.	ขุทฺทกนิกาย	พุทฺธวํส
ขุ. จริยา.	ขุทฺทกนิกาย	จริยาปิฎก
อภิ. สั.	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี
อภิ. วิ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺค
อภิ. ธา.	อภิธมฺมปิฎก	ธาคฺคกถา
อภิ. ปุ.	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคคฺลปณฺณตฺติ
อภิ. ก.	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺถุ
อภิ. ย.	อภิธมฺมปิฎก	ยมก
อภิ. ป.	อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺุชาน

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ

คำเต็ม

สี.	สีหฬโปกฺก	(ฉบับสิงหฬ)
ม.	มรรหมโปกฺก	(ฉบับพม่าเดิม)
จ.	จฎฐสงฺคีติโปกฺก	(ฉบับสังคายนาคั้งที่ ๖)
รา.	รามณฺณโปกฺก	(ฉบับมอญ)
ไป.	ไปราณโปกฺก	(ฉบับไบลานเก่า)
อ.	อังกฺลิสโปกฺก	(ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ย่อว่า อ.)
ก.	กตฺถจโปกฺก	(คัมภีร์บางฉบับ)

(๖๔)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET

As used in this pāli text

of

THE BHŪMIBALOBHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

ะ a   อา ā   อิ i   อี ī   อุ u   อู ū   เอ e   โอ o

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง ra
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฌ jha	ญ ña
ฎ ṭa	ฐ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ด ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ฝ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ ḷa	◌ṃ	

FIGURES

๑1   ๒2   ๓3   ๔4   ๕5   ๖6   ๗7   ๘8   ๙9   ๐0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī
ก ku	กู kū	เก ke	เก ko

สารบัญ
พระคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดก
บาลี - ไทย
เล่ม ๒๘

(บาลี ภาค ๑๐ ตอน ๑)

เรื่อง	หน้า
มหานิบาต	
๖. ฎริทัตตชาดก (๕๔๓)	๑
๖. พรรณนาฎริทัตตชาดก (๕๔๓)	๔๖
๗. จันทกุมารชาดก (๕๔๔)	๒๑๒
๗. พรรณนาจันทกุมารชาดก (๕๔๔)	๒๕๖

พระบาลีสถูตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต

๖. ฎริทตฺตชาดก (๕๔๓)

๗๘๔. ยงฺกิณฺณจึ รตนมตฺถิ
ธตฺตรฏฺจนิเวสเน
สพฺพทานิ เต อุปยฺนตฺตุ
ธีตฺรํ เทหิ ราชฺชิโน.

๗๘๕. น โน วิวาหิ นาเคหิ
กตฺปฺพุโพ กุทาจันนํ
ตํ วิวานํ อสฺสยฺตฺตํ
กถํ อเมห กโรมเส.

๗๘๖. ชีวิตํ ฐุน เต จตฺตํ
รฏฺจํ วา มนุชฺชาธิป

๖. ฎริทตฺตชาดก (๕๔๓)

(ว่าด้วยพระฎริทตฺตรงบำเพ็ญ
ศีลบารมี)

๗๘๔. รัตนะอย่างใดอย่างหนึ่ง มีอยู่ใน
ในนิเวศน์ของท้าวธตฺตรฐ รัตนะ
ทั้งหมดนั้น จงมาสู่พระราชานิเวศน์
ของพระองค์ ขอพระองค์จงทรง
พระกรุณาโปรดประทานพระราช-
ธิดาแก่พระราชชา ของข้าพระองค์
เถิด พระเจ้าข้า.

๗๘๕. พวกเรา ไม่เคยทำวิวาหะกับนาค
ทั้งหลาย ในกาลไหน ๆ เลย
พวกเรา จะทำการวิวาหะ อัน
ไม่สมควรนั้น ได้อย่างไรเล่า.

๗๘๖. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่กว่า
มนุษย์ พระองค์จำเป็นต้องสละ

น หิ นาคะ กุปิตมฺหิ^๑
จิริ ชีวนฺติ ตาทิสา.

๗๘๗. โย ตูมิ เทว มนุสฺสเสสิ
อิทธิมนฺติ อนิทธิมา
วรุณสฺส นียํ ปุตฺตํ
ยามุนํ อติมญฺญสึ.

๗๘๘. นาติมญฺญามิ ราชานํ
ธตฺตญฺจํ ยสฺสสินํ
ธตฺตญฺจโ จิ นาคานํ
พหุณมปิ อิตฺตโร.

๗๘๙. อหิ มหานุกาโวปิ
น เม ธิตฺตมารโห
ขตฺตติโย จ วิเทหานํ
อภิชาติตา สมุทฺทชา.

๗๙๐. กมฺพลสฺสตรา อญฺเฐนตฺ
สพฺเพ นาคะ นิเวทย
พาราณสี ปวฺชุนตฺ
มา จ กณฺจึ^๒ วิเหจฺยุ.

พระชนมชีพ หรือแค้นแค้นวันเสีย
เป็นแน่ เพราะเมื่อนาคโกรธแล้ว
คนทั้งหลาย เช่นพระองค์จะมี
พระชนมชีพอยู่ได้ไม่นาน.

๗๘๗. ข้าแต่สมมติเทพ พระองค์เป็น
มนุษย์ ไม่มีฤทธิ์ มาดูหมิ่น
พญานาคธตรฐ ผู้มีฤทธิ์
ผู้เป็นบุตรของท้าววรุณนาคราช
เกิดภายใต้แม่น้ำยมุนา.

๗๘๘. เราไม่ได้ดูหมิ่นท้าวธตรฐ ผู้เรื่องยศ
ก็ท้าวธตรฐ เป็นใหญ่กว่านาค
แม้จำนวนมาก.

๗๘๙. ถึงจะเป็นพญานาค ผู้มีอำนาจ
มาก ก็เป็นงู ไม่สมควรกับธิดา
ของเรา เราเป็นกษัตริย์ของชน
ชาววิเทหรัฐ และสมุททชา
ธิดาของเรา ก็เป็นอภิชาติ.

๗๙๐. พวกนาค เหล่ากัมพลอัสดร
จงเตรียมตัว จงไปบอกนาคทั้งปวง
ให้รู้ จงพากันไปเมืองพาราณสี
แต่อย่าได้เบียดเบียนใคร ๆ เลย.

^๑ ฉ. กุปิตมฺหิ.

^๒ ส. อ. กิณฺจึ.

๗๙๑. นิเวสเนสุ โสฬภณสุ
 ฤติยา จจฺจเวสุ จ
 รุกฺขคฺเคสุ จ ลมฺพนฺตุ
 วิตตา ไตรเนสุ จ.

๗๙๒. อหฺมปี สพฺพเสเตน
 มหตา สุมหํ ปุริ
 ปริกฺขิปิสุสํ โภเคหิ
 กาสินํ ชนยํ ภัย.

๗๙๓. ตสุส ตํ วจันํ สุตฺวา
 อูรคาเนกวนฺณินิโน
 พาราณสี ปวชฺซีสุ
 น จ กญฺจิ วิหะยฺย.

๗๙๔. นิเวสเนสุ โสฬภณสุ
 ฤติยา จจฺจเวสุ จ
 รุกฺขคฺเคสุ จ ลมฺพิสฺสุ
 วิตตา ไตรเนสุ จ.

๗๙๕. เอเต ทิสฺวาน ลมฺพนฺเต
 ปุณฺณ กนฺทีสุ นาริโย
 นาเค โสณฺชิกเต ทิสฺวา
 ปสฺสสนฺเต มหํ มหํ^๑.

๗๙๖. พาราณสี สพฺยาริตา^๒
 อาตุรา สมปฺชชถ

๗๙๑. นาคทั้งหลาย จงแผ่พังพานห้อย
 อยู่ที่บ้าน เรือน สระน้ำ ที่ทางเดิน
 ที่ทางสี่แพร่ง บนยอดไม้ และ
 บนเสาระเนียด.

๗๙๒. ส่วนตัวเรา ก็จะมีริมตัวให้ใหญ่
 ยาว ขาวล้วน วงล้อมเมืองใหญ่
 ด้วยขนดหาง ยิ่งความกลัวให้
 เกิดขึ้น แก่ชนชาวกาสิ.

๗๙๓. นาคทั้งหลาย พึงคำท้าวจรฐ
 แล้ว แปลงเพศเป็นหลายอย่าง
 พากันเข้าไปยังพระนครพาราณสี
 แต่มิได้เบียดเบียนใคร ๆ เลย.

๗๙๔. แผ่พังพานห้อยอยู่ที่บ้านเรือน ใน
 สระน้ำ ที่ทางเดิน ที่ทางสี่แพร่ง
 บนยอดไม้ และบนเสาระเนียด.

๗๙๕. พวกสตรีเป็นอันมาก ได้เห็นนาค
 เหล่านั้น แผ่พังพานห้อยอยู่
 ตามที่ต่าง ๆ หายใจอยู่ฟู ๆ ก็พากัน
 คร่ำครวญ.

๗๙๖. ชาวเมืองพาราณสี มีความสะดุ้ง
 กลัว เดือดร้อน ก็พากันไปประชุม

^๑ ฉ. มหํ มหํ.

^๒ ฉ. ปพฺยธิตา.

- พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทํ
ธิตฺรํ เทหิ ราชฺโณ.
๗๙๗. ปุปฺผาภิกฺขารสฺส วณฺสฺส มชฺฌเณ
โก โลหิตกฺโข วิตฺตนฺตฺรโส^๑
กา กมฺพุกายูรธฺธา สุวตฺถา
ติฏฺฐนฺติ นาริโย ทส วณฺทมาณา.
๗๙๘. โก ตฺวํ พุรฺหาพาหุ วณฺสฺส มชฺฌเณ
วิโรจฺสี สมฺตสิตฺตฺว อคฺคิ
มฺหเสกฺโข อณฺเฏตฺโรสิ. ยกฺโข
อุทาหุ นาโคสิ มหฺนฺภาโว.
๗๙๙. นาโคหฺมสมฺมิ อิทฺธิมา
เตชฺสี^๒ พุรฺตฺติกฺกโม
ทํเสยฺยํ เตชฺสา กุทฺโธ
มฺีตํ ชนปฺทํ อปิ.
๘๐๐. สมฺมุทฺทชา หิ เม มาตา
ธตฺตวฺจฺโจ จ เม ปิตา
สุทฺตฺสนกฺกนิฏฺฐโจสมฺมิ
ภฺวริทฺตฺโตติ มํ วิหุ.
๗๙๗. ท่านชื่ออะไร มีนัยน์ตาแดง
อกผึ่งผาย นั่งอยู่ท่ามกลางป่า
อันเต็มไปด้วยยอดดอกไม้ สตรี ๑๐
คน เป็นใคร ทรงเครื่องประดับ
ล้วนแต่ทองคำ นุ่งผ้างาม ยืน
เคารพอยู่.
๗๙๘. ท่านเป็นใคร มีแขนใหญ่ รุ่งเรือง
อยู่ในท่ามกลางป่า เหมือนไฟอัน
ลุกโชนด้วยเปลวไฟ ท่านคงเป็นผู้มี
ศักดิ์ใหญ่คนใดคนหนึ่ง เป็นยักษ์
หรือเป็นนาค ผู้มีอำนาจมาก.
๗๙๙. เราเป็นนาค ผู้มีฤทธิ์เดช ยากที่
ใคร ๆ จะล่วงได้ ถ้าเราโกรธแล้ว
ฟังชนบทที่เจริญ ให้هلكได้
ด้วยเดช.
๘๐๐. ก็มารดาของเรา ชื่อสมมุททชา
บิดาของเราชื่อธตตวฺจฺโจ เราเป็นน้อง
ของสุทตฺตสนนะ คนทั้งหลายเรียก
เราว่าภฺวริทตฺ.

^๑ ฉ. วิตตนฺตฺรโส.

^๒ ฉ. เตชฺสฺสี.

๔๐๑. ยํ คมภีรํ สทาวฎฎิ
 รหทํ ภาสุมฺ^๑ เปกขสิ
 เอส ทิโพย มมาวาโส
 อเนกสโตปริโส.

๔๐๒. มยุรโกญจาภิรทํ
 นีโลทํ วนมชฺฌโต
 ยมฺนํ ปวิส มา ภีโต
 เขมํ วตฺตวตฺตี^๒ สิวํ.

๔๐๓. ตตฺถ ปโตโต สานุจโร
 สห ปโตเตน พุราหฺมณ
 ปุชฺชิตอ มยุหํ กาเมหิ
 สุขํ พุราหฺมณ วจฺขสิ.

๔๐๔. สมา สมฺนุตปริโต
 ปหุตตคฺรา^๓ มหิ
 อินฺทโคปกสญฺจนฺนา
 โสภติ หริตฺตตฺมา.

๔๐๕. รมฺมานิ วนเจตฺยานิ
 รมฺมา หํสุปฺกุชิตา

๔๐๑. ท่านเพ่งดูห้วงน้ำใด ลึก วนอยู่
 ทุกเมื่อ น่ากลัว ห้วงน้ำนั้น
 เป็นที่อยู่ อันรุ่งเรืองของเรา
 ลึกหลายร้อยชั่วบุรุษ.

๔๐๒. ท่านอยากกลัวเลย จงเข้าไปยัง
 แม่น้ำยมุนา เป็นแม่น้ำมีสีเขียว
 ไหลมาแต่กลางไพร กึกก้องไป
 ด้วยเสียงนกยูง และนกกกระเรียน
 เป็นที่เกษมสำราญ ของผู้มี
 อาจารย์วัตร.

๔๐๓. ดูกรพราหมณ์ ท่านพร้อมด้วย
 บุตร ไปถึงนาคพิภพแล้ว จะได้
 ผู้เดินตาม เราจะบูชาท่าน ด้วย
 กามทั้งหลาย ท่านจักอยู่เป็นสุข.

๔๐๔. แผ่นดินมีพื้นอันราบเสมอโดยรอบ
 มีต้นกฤษณาเป็นอันมาก ดาษดา
 ด้วยหมู่แมลงค่อมทอง มีหญ้า
 เตียววชุ่มงามอุดม.

๔๐๕. หมู่ไม้อันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณี
 อันสร้างไว้สวยงาม น่ารื่นรมย์

^๑ จ. ภิสุม.

^๒ จ. วตฺตวตฺตี.

^๓ จ. ปหุตตคฺรา. ส. อ. พนฺกา ตคฺคฺรา.

- โอบุปุมปทุมมา ตัญญาจุนตี
ไปกุขรณญา^๑ สุนิมมิตา.
ระงมด้วยเสียงหงส์ มีดอกปทุม
ร่วงหล่นอยู่เกลื่อนกลาด.
๘๐๖. อฏัจสา สุกตา ฌมภา
สัพเพ เวฬุริยามยา
สหสฺสฌมภา ปาสาทา
ปุรา กณฺณานิ โชตเร.
๘๐๖. ปราสาททั้งปวงมี ๘ มุม มีเสา
๑,๐๐๐ เสาทุกต้น ชัดเกลียด
แล้ว สำเร็จด้วยแก้วไพฑูรย์
เต็มด้วยเหล่านางนาคกัญญา
รุ่งเรืองอยู่.
๘๐๗. วิมานํ อุปปนฺโนสิ
ทิพฺพํ ปุณฺณเวหิ อตฺตโน
อสมฺพารํ สิวํ รมฺมํ
อจฺจนฺตสุขสณฺหิตํ.
๘๐๗. พระองค์ เป็นผู้เกิดในวิมานทิพย์
อันกว้างใหญ่ เป็นวิมานเกษม-
สำราญ รื่นรมย์ มีความสุข
หาสิ่งจะเปรียบปานมิได้เช่นนี้
ด้วยบุญของพระองค์.
๘๐๘. มณฺเฎ สหสฺสเนตฺตสฺส
วิมานํ นาภิกงฺขสิ
อิทฺธิ หิ ตยายํ วิปฺลลา
สกุทฺสเสว ชุตฺติมโต.
๘๐๘. พระองค์ เห็นจะไม่ทรงหวังวิมาน
ของพระอินทร์ต่อไป เพราะฤทธิ์
อันยิ่งใหญ่ไพบุลย์ ของพระองค์
นี้ ก็เหมือนของท้าวสักกเทวราช
ผู้รุ่งเรืองอยู่ ฉะนั้น.
๘๐๙. มนสาปี น ปตฺตพฺโพ
อานุกาโว ชุตฺติมโต
ปริจาริยมานานํ
อินฺททานํ^๒ วสวตฺตินํ.
๘๐๙. อานุกาพ ของคนรับใช้ชั้นผู้ใหญ่
ซึ่งอยู่ในบังคับบัญชาของท้าวสักก-
เทวราช ผู้รุ่งเรือง อันใคร ๆ ไม่พึง
ถึงแม้ด้วยใจ.

^๑ ฉ. ไปกุขรณญา.

^๒ ฉ. สอินฺททานํ.

๔๑๐. ตั วิมานัน อภิขุฌาย
อมรานัน สุขเขสินัน
อุโปสถัน อุปวสนุโต
เสมิ วมุมิกรมุทนิ.
๔๑๑. อหญจ มิคเมสานโน
สปุตโต ปาวิสี วนัน
เต^๑ มัน มตัง วา ซัง วา
นาภิเวเทนุติ ฌาตกา.
๔๑๒. อามนุตเย ฎริทตตัง
กาสิปุตตัง ยสสุสินัน
ตยา โภ สมณญญาตยา
อปี ปสุเสมุ ฌาตเก.
๔๑๓. เอโส หิ วต เม ฌนุโท
ยัน วเสสิ มมนุติเก
น หิ เอตาทิสา กามา
สุลภา โหนุติ มานุเส.
๔๑๔. สเจ ตวั นิจฺจเส วตถัน
มม กามะหิ ปุชิตโต
มยา ตวั สมณญญาโต
โสตถี ปสุสาหิ ฌาตเก.
๔๑๕. ฌารยิมัน มณินัน ทิพฺพัน
ปสุ ปุตเต จ วินุทสิ
๔๑๐. เรา ปรรณาวิมานของเทวดา
ทั้งหลาย ผู้ตั้งอยู่ในความสุขนั้น
จึงไปรักษาอุโบสถ อยู่บนจอม-
ปลวก.
๔๑๑. ข้าพระองค์พร้อมด้วยบุตร เข้าไป
ป่าแสวงหาเนื้อ ญาติเหล่านั้น
ยอมไม่รู้ว่า ข้าพเจ้าตายแล้ว
หรือยังมีชีวิตอยู่.
๔๑๒. ข้าพระองค์ ขอทูลลาพระฎริทต
ผู้เรื่องยศ ผู้เป็นโอรสแห่งกษัตริย์
แคว้นกาสิ แม้ข้าพระบาททั้งหลาย
อันพระองค์ทรงอนุญาตแล้ว ก็จัก
กลับไปเยี่ยมเหล่าญาติ.
๔๑๓. ก็ การที่ท่านได้มาอยู่ในสำนัก
ของเรานี้ เป็นความพอใจของเรา
หนอ เพราะกามเช่นนี้ เป็นของ
หาไม่ได้ง่ายในมนุษย์.
๔๑๔. ถ้าท่าน ไม่ปรารถนาจะอยู่ เรา
จะบูชาท่าน ด้วยกามทั้งหลาย
เราอนุญาตให้ท่าน ไปเยี่ยมญาติ
ได้โดยความสวัสดิ.
๔๑๕. ดูกรพราหมณ์ ท่านทรงทิพยมณินัน
นี้อยู่ ย่อมได้ปศุสัตว์และบุตร

^๑ น. ตั.

- อโรโค สุชิต โหหิ^๑
คจฺจเวาทาย พุราหฺมณ.
๘๑๖. กุสลํ ปฏินนุทามิ
ภูริทตฺต วโจ ตว
ปพฺพชิสฺสสามิ ชินฺนุณฺณสมิ
น กามเ อภิปตฺตเย.
๘๑๗. พุรหฺมจฺริยสฺส เจ ภงฺโค
โหติ โภเคหิ การิยํ
อวิกปฺปมาโน^๒ เอยฺยาสิ
พฺหุ ทสฺสามิ เต ธนํ.
๘๑๘. กุสลํ ปฏินนุทามิ
ภูริทตฺต วโจ ตว
ปฺนปิ อาคมิสฺสามิ
สเจ อตฺโต ภวิสฺสติ.
๘๑๙. อิทํ วตฺวา ภูริทตฺโต
เปเสสิ จตุโร ชเน
เอถ คจฺจถ อญฺเจถ
ชิปฺปิ ปาเปถ พุราหฺมณํ.
๘๒๐. ตสฺส ตํ วจฺนํ สุตฺวา
อญฺจาย จตุโร ชนา
- ทั้งหลาย ท่านจงถือเอาทิพยมณี
ไป ปราศจากโรคภัยเป็นสุขเถิด.
๘๑๖. ข้าแต่พระภริทต พระดำรัสของ
พระองค์ เป็นความดี ข้าพระองค์
ยินดียิ่งนัก ข้าพระองค์แก่แล้ว
จักบวช ไม่ปรารถนากามทั้งหลาย.
๘๑๗. ถ้าหากพรหมจรรย์ มีการแตก
ทำลาย กิจที่ต้องทำด้วยโภคทรัพย์
ทั้งหลาย เกิดมีขึ้นท่านอย่าหวั่นไหว
ฟังมาหาเรา เราจะให้ทรัพย์
แก่ท่านมาก ๆ.
๘๑๘. ข้าแต่พระภริทต พระดำรัสของ
พระองค์เป็นความดี ข้าพระองค์
ยินดียิ่งนัก ถ้ามีความต้องการ
ด้วยทรัพย์ไซ้ ข้าพระองค์จักกลับ
มาสำนักของพระองค์อีก.
๘๑๙. พระภริทตกล่าวคำนี้แล้ว จึงใช้
นาคมาณพ ๔ ตนไปว่า ท่าน
ทั้งหลาย จงมา ไปเตรียมตัวพา
พราหฺมณไปส่ง ให้ถึงโดยเร็วเถิด.
๘๒๐. นาคมาณพ ๔ ตน ที่พระภริทต
ตรัสใช้ ฟังรับสั่งนั้นของภริทต

^๑ อ. โหติ. ^๒ อ. อวิกมปฺปมาโน.

- เปลिता ฎริทตเตน
ชิปปิ ปาเปสุ^๑ พุราหุมนิ.
๘๒๑. มณี ปคฺคยห มงฺคลฺย
สาธุ วิตุต^๒ มโนรมิ
เสลฺลํ พุญฺญชนสมฺปนฺนํ
โก อิมิ มณิมชฺชฺคา.
๘๒๒. โฉหิตกฺขิสหฺสฺสาหิ
สมนฺตา ปริวาริตํ
อชฺชํ กาลิํ ปถิ^๓ คจฺฉิ
อชฺชคฺคาหิ มณี อิมิ.
๘๒๓. สุปฺจิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อจฺจิตฺต มหิตฺต สทา
สุชาริตฺต สฺนิกฺขิตฺต
สพฺพตฺตฺตมภิสฺสาชเย.
๘๒๔. อุปจฺวารวิปฺนฺนสฺส
นิกฺเขเป ธารณาย วา
อโย เสโล วินาสาย
ปฺริจิตฺตฺต อโยนิโส.
- เตริยมตฺตวเลวฺว พาพฺราหฺมณิไปสง
ให้ถึงโดยเร็ว.
๘๒๑. แก้วมณี ที่สมมติกันว่าเป็นมงคล
เป็นของดี เป็นเครื่องปลื้มนใจ
รื่นรมย์ใจ เกิดแต่หิน สมบูรณ์
ด้วยลักษณะ ที่ท่านถืออยู่นี้
ใครได้มาไว้.
๘๒๒. แก้วมณีนี้ นางนาคผู้มีตาแดง
๑,๐๐๐ คน แวดล้อมอยู่โดยรอบ
ในกาลวันนี เราเดินทางไป ได้
แก้วมณีนี้มา.
๘๒๓. แก้วมณี อันเกิดแต่หินนี้ ที่หา
มาได้ด้วยดี อันบุคคลเคารพบูชา
ประดับประดาเก็บรักษาไว้ด้วยดี
ทุกเมื่อ ยังประโยชน์ทั้งปวง
ให้สำเร็จได้.
๘๒๔. เมื่อบุคคลปราศจากการระวัง ใน
การเก็บรักษา หรือในการประดับ-
ประดา แก้วมณีอันเกิดแต่หินนี้
ที่บุคคลหามาได้ โดยไม่แยบคาย
ย่อมเป็นไปเพื่อความพินาศ.

^๑ ฉ. ปาเปสุ.

^๒ ฉ. สาธุจิตต.

^๓ ส. อ. ปท.

๘๒๕. นยิมิ อกุลโล ทิพฺยิ
มณีนี ธาเรตุมารโห
ปฏิปชฺช สติ นิกฺขิ
เทหิมิ รตนํ มม.
๘๒๖. เนว มายิ^๑ มณิ เกยฺโย
โคหิ วา รตเนหิ วา
เสโล พุยณฺชนสมฺปนฺโน
เนว เกยฺโย มณิ มม.
๘๒๗. โน เจ ตยา มณิ เกยฺโย
โคหิ วา รตเนหิ วา
อถ. เกน มณิ เกยฺโย
ติ เม อกุขาหิ ปุจฺฉิตฺโต.
๘๒๘. โย เม สํเส มหานาคํ
เตชสี ทฺวติกกมํ
ตสฺส ทชฺชํ อิมํ เสลํ
ชลนฺตริว^๒ เตชสา.
๘๒๙. โโก นุ พุราหุมนวณฺณเณน
สุปนฺโน ปตติ วโร
นาคํ ชิคฺสีสมเนวติ^๓
อเนวสํ ภาทฺตมตฺตโน.
๘๒๕. บุคคลผู้ไม่มีกุศล ไม่ควรประดับ
แก้วมณีอันเป็นทิพย์นี้ เราจะให้
ทองคำ ๑๐๐ แห่ง ขอท่านจงให้
แก้วมณีนี้ แก่เราเถิด.
๘๒๖. แก้วมณีของเรานี้ ไม่ควรแลก
เปลี่ยนด้วยโค หรือรัตนะทั้งหลาย
เพราะแก้วมณี อันเกิดแต่หิน
สมบุรณ์ด้วยลักษณะเราจึงไม่ขาย.
๘๒๗. ถ้าท่านไม่แลกเปลี่ยนแก้วมณี ด้วย
โคทั้งหลาย หรือรัตนะทั้งหลาย
เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจะแลกเปลี่ยน
แก้วมณีด้วยอะไร เราถามแล้ว
ขอท่านจงบอกข้อความนั้นแก่เรา.
๘๒๘. ผู้ใด บอกขนาดใหญ่ผู้มีเดช ยากที่
บุคคลจะล่วงเกินได้แก่เรา เราจะ
ให้แก้วมณีอันเกิดแต่หิน ดุจรุ่งเรือง
อยู่ด้วยเดชนี้ แก่ผู้นั้น.
๘๒๙. ครุท ผู้ประเสริฐ หรือใครหนอ
แปลงเพศเป็นพราหมณ์ มาแสวง
หานาค ประสงค์จะนำไปเป็น
อาหารของตน.

^๑ น. น จ มายาย.

^๒ น. ชลนฺตมิว.

^๓ น. ชิคฺสีสมเนวสิ.

๘๓๐. นานั ทิชาธิโป โหมิ
 น. ทิฏฐโจ ครุโพ มยา
 อาสีวิเสณ วิตุโตสมิ^๑
 เวชไซ พุราหมณ มั วิทุ.

๘๓๑. กิ นุ ตยุหนั พลั อตุถิ
 กิ สิปโป วิชชเต ตว
 กิสุมิ วา ตวั ปรัตตทุโร
 อุรคั นาปจายสิ.

๘๓๒. อารณณิกสฺส อีสิโน
 จิรั รตตํ ตปสฺสโน
 สฺปนฺโน โกสิยสฺสกา
 วิสวิชฺชั อนฺตฺตริ.

๘๓๓. ตั ภาวิตตตฺตฺตฺตฺตริ
 สมฺมนตํ ปพฺพตฺตฺตฺตฺตริ
 สกฺกจฺจนตํ อฺปฺปจาสี
 รตฺตินุทิวมตฺตฺตฺตฺตริ.

๘๓๔. โส ตทา ปริจฺฉินฺโน เม
 วตฺตํ วา พุรฺหมจฺริยิ^๒
 ทิพฺพิ ปาตุกฺริ มนฺตํ
 กามสา ภควา มม

๘๓๐. ดูกรพราหมณ์ เรามีได้เป็นครุฑ
 เราไม่เคยเห็นครุฑ เราสนใจ
 ด้วยงูพิษ ชนิดทั้งหลาย รู้จักเราว่า
 เป็นหมองู.

๘๓๑. ท่านมีกำลังอะไร มีศิลปศาสตร์
 อะไร ท่านเป็นผู้ทรงผลอันพิเศษ
 ในอะไร จึงไม่ยำเกรงนาค.

๘๓๒. ครุฑ มาบอกวิชาหมองูอย่างสูง
 แก่ฤๅษีโกสิยโคตร ผู้อยู่ในป่า
 ประพฤติตบะอยู่ สิ้นกาลนาน.

๘๓๓. เราเข้าไปหาฤๅษีตนหนึ่ง ซึ่งนับ
 เข้าในพวกฤๅษีบำเพ็ญตน อาศัย
 อยู่ในระหว่างภูเขา ได้บำรุงท่าน
 โดยเคารพ มิได้เกียจคร้าน ทั้ง
 กลางคืนและกลางวัน.

๘๓๔. ในกาลนั้น ท่านได้บำเพ็ญวัตร
 และพรหมจรรย์ เป็นผู้มิใช่คน เมื่อ
 ได้สมาคมกับเรา ก็สอนมนต์ทิพย์
 ให้แก่เราด้วยความรัก.

^๑ อ. วิตุโตติ.

^๒ อ. วตฺตวา พุรฺหมจฺริยวา.

๘๓๕. ตยาคัม มนุเต ปรัตถุโท
 นาคัม ภายามิ โภคินัน
 อจาริโย วิสฆาตานิ
 อลัมพายนินตี^๑ มัม วิฑู.

๘๓๖. คณฺหามเส มณีนี ตาต
 โสฆตตต วิฆานาหิ
 มา ทณฺฑเชน สีวี ปตฺตัม
 กามสา ปชฆามเส.^๒

๘๓๗. สกัม นิเวสนัน ปตฺตัม
 โย ตัม พุราหฺมณ ปุชฺชยิ
 เอวํ กุลฺยาณการิสฺส
 กิ โฆหา ทุพฺภิมิจฺฉลสิ.

๘๓๘. สเจ ตวัม^๓ ธนกาโมลสิ
 ฐริทตฺโต ปทิสฺสตี^๔
 ตเมว คณฺฑวาท ยาจสฺส
 พนฺํ ทสฺสตี เต ธนํ.

๘๓๙. หตฺถคตฺตัม ปตฺตคตฺตัม
 นิฏฺกิตฺถณฺณํ ขาทิตฺตัม วรํ
 มา โน สนนฺทิฏฺฐิจิโก อตฺถโก
 โสฆตตต อฺปฺจจฺจคา.

๘๓๕. เราทวงไว้ซึ่งผลอันวิเศษ ในมนต์
 นั้น จึงไม่กลัวพวกนาค เราเป็น
 อาจารย์ของพวกเขาหมอสมาพิช ชน
 ทั้งหลาย รู้จักเราว่าอลัมพายนิน.

๘๓๖. เราทั้งหลาย จงรับเอาแก้วมณีไว้สิ
 ดูกรพ่อโสฆทต เจ้าจงรู้ไว้ เรา
 ทั้งหลาย อยู่ลละสีริอันมาถึงตน
 ด้วยท่อนไม้ ตามชอบใจสิ.

๘๓๗. ข้าแต่พราหมณ์ พระภริยัตถบุชา
 พ่อผู้ไปถึงที่อยู่ของตน ทำไมพ่อ
 จึงอยากประทุษร้าย ต่อผู้ทำดี
 เพราะความหลงอย่างนี้.

๘๓๘. ถ้าพ่ออยากได้ทรัพย์ พระภริยัตถ
 คงจักให้ พ่อไปขอท่านเถิด
 พระภริยัตถ คงจักให้ทรัพย์เป็น
 อันมาก แก่พ่อ.

๘๓๙. ดูกรโสฆทต การกินโภชนะที่ถึงมือ
 ถึงภาชนะ หรือที่ตั้งอยู่เบื้องหน้า
 เป็นความประเสริฐ ประโยชน์ที่เห็น
 ประจักษ์ อยู่ลวงเราไปเสียเลย.

^๑ ฉ. อลัมพายนินตี. ลี. อี. อลัมพายนินตี.

^๒ ฉ. ปชฆามเส.

^๓ ลี. อี. สเจ หิ. เอวมฺปริปิ.

^๔ ฉ. ปทิสฺสตี.

๘๔๐. ปจฺจติ นรเย ไผเร
 มหิมสฺส วินฺทริยติ^๑
 มิตฺตพฺพที หิตจฺจาคี
 ชีวเร วาปี สฺสฺสติ.^๒

๘๔๑. สเจ ตฺวํ ธนกาโมสิ
 ฎริทฺตโต ปทิสฺสติ
 มณฺเณ อตฺตกตํ เวรี
 น จิริ เวทยิสฺสสิ.

๘๔๒. มหายนฺถํ ยชิตฺวาน
 เอวํ สฺขุฉนฺติ พฺรหฺมณา
 มหายนฺถํ ยชิสฺสาม
 เอวํ โมกฺขาม ปาปกา.

๘๔๓. หนฺททานิ อปายามิ
 นาหิ อชฺช ตยา สห
 ปทเมกั^๓ น คจฺเจยฺย
 เอวํ กิพฺพิสฺสการินา.

๘๔๔. อิทํ วตฺวาน ปีตริ
 โสมทตฺโต พหุสฺสฺสโต
 อชฺชฺมาเปตฺวาน ฎฺตานิ
 ตมฺหา จานา อปกฺกมิ.

๘๔๐. คนประทุษร้ายมิตร สละความ
 เกื้อกูล จะต้องหมกไหม้ในนรก
 อันร้ายแรง ถูกแผ่นดินสูบ หรือ
 ผู้นั้นเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ย่อมชুবชืด.

๘๔๑. ถ้าพ่อต้องการทรัพย์ พระฎริทต
 จักประทอนทรัพย์ให้ ลูกเข้าใจว่า
 พ่อจักประสพเวร ที่ตนทำไว้
 ในไม่ช้า.

๘๔๒. พรหมณ์ทั้งหลาย บุษามหายัญญ
 แล้ว ย่อมบริสุทธีได้ เราจัก
 บุษามหายัญญ ก็จักพ้นจากบาปได้
 ด้วยอาการอย่างนี้.

๘๔๓. เชีญเถิด ข้าพเจ้าจะขอแยกไป
 ณ บัดนี้ วันนี้ ข้าจะไม่ขออยู่ร่วม
 กับพ่อ จะไม่ขอเดินทางร่วมกับพ่อ
 ผู้ทำกรรมหยาบช้าอย่างนี้ สักก้าว
 เดียว.

๘๔๔. โสมทต ผู้ได้ยินได้ฟังมาก ครั้น
 กล่าวกับบิดา และประกาศกับ
 เทวดาทั้งหลาย ดังนี้แล้ว ก็หลีกเลี่ยง
 ไปจากที่นั้น.

^๑ ฉ. มหิสฺสมปี วิวรติ. ส. อ. มหิสฺสมว ทียติ.

^๒ ส. อ. ชีวเร จาปี สฺสฺสเร.

^๓ ฉ. ปทมฺเปกั.

๘๔๕. คณฺหาเหตี มหานาคี
 อาหเรตี มถี มม
 อินฺทโคปกวณฺณาภา^๑
 ยสุส โรหิตโก สีโร.

๘๔๖. กปฺปาสปิจฺราสีว
 เอโส กาโย ปทิสฺสตี^๒
 วมุมิกกคฺคโต เสตี
 ตํ ตูวํ คณฺหาหิ พฺราหฺมณ.

๘๔๗. อโถสเรหิ ทิพฺเพหิ
 ชปฺปํ มนฺตปทานิ จ
 เอวณฺตุ อสฺกฺขิ สฺมุจฺจึ^๓
 กตฺวา ปรีตฺตมตฺตโน.

๘๔๘. มมํ ทิสฺวาน आयนฺตุ
 สพฺพกามสมิทฺธินํ
 อินฺทฺริยานิ อหฺมฺจฺจฺนํ
 สาวี^๔ ชาตี มุขํ ตว.

๘๔๙. ปทุมํ ยถา หตฺถคตํ
 ปาณินา ปริมฺหิตํ

๘๔๕. ท่านจงจับเอาขนาดใหญ่ นั้น จงส่ง
 แก้วมณีนั้นมาให้เรา ขนาดใหญ่
 มีรัศมี ดังสีแผลงค่อมทอง
 ศีรษะแดง.

๘๔๖. ตัวนั้น ปรากฏดังกองปุยนุ่น
 นอนอยู่ บนจอมปลวกนั้น ท่าน
 จงจับมันเถิด พราหมณ์.

๘๔๗. อาลัมพายนฺ์ เอาทิพยโอสถทาตัว
 และร้ายมนต์ ทำการป้องกันตัว
 อย่างนี้แล้ว จึงสามารถจับ
 พญานาคนั้นได้.

๘๔๘. เพราะได้ทอดพระเนตรเห็นข้า-
 พระองค์ ผู้ให้สำเร็จสิ่งที่น่าใคร่
 ทั้งปวงมาเฝ้าแล้ว อินทรีย์ของ
 พระแม่เจ้าไม่ผ่องใส พระพักตร์
 ของพระแม่เจ้าก็เกรียมดำ.

๘๔๙. เพราะทอดพระเนตรเห็นข้าพระองค์
 เช่นนี้ พระพักตร์พระแม่เจ้า

^๑ จ. อินฺทโคปกวณฺณาภา.

^๒ สี. อ. กายสุส ทิสฺสตี.

^๓ จ. สตฺถุ. สี. อ. สฺมุจฺจึ.

^๔ สี. อ. สามํ.

- สาวุ ชาตํ มุขํ ตยุน्हํ
มมํ ทิสฺวาน เอทิสฺ.
๘๕๐. กจฺจि นุ เต นาภิสฺสสิ
กจฺจิ เต อตฺติ เวทนา
เยน สาวุ มุขํ ตยุน्हํ
มมํ ทิสฺวาน อาคตํ.
๘๕๑. สฺปิณฺ ๓๓๓ อทฺทกฺขิ
อิโต มาสํ อโรคตํ
ทกฺขินฺ วีย เม พาหุ.
เชตฺวา รุหิรมกฺขิตํ
ปุริโส อาทาย ปกฺกามิ
มม โรทนฺติยา สติ.
๘๕๒. ยโตหิ สฺปิณมทฺทกฺขิ
สุทฺสสน วิชานาหิ
ตโต ทิวา วา รตฺตี วา
สุขํ เม โนปลพฺภติ.
๘๕๓. ยํ ปุพฺเพ ปริวาริสุ^๑
กณฺเฑา รุจิริวิคฺคหา
เหมชาลปฏิจฺจนฺนา
ฎริทฺตโต น ทิสฺสติ.
- จึงเกรียมดำ เหมือนดอกบัว
ในมือถูกขยี้ ฉะนั้น.
๘๕๐. ใครกล่าวล่วงเกิน พระแม่เจ้าหรือ
หรือพระแม่เจ้า มีเวทนาอะไร
เพราะทอดพระเนตรเห็นข้าพระองค์
ผู้มาเฝ้าแล้ว พระพักตร์ของ
พระแม่เจ้าเกรียมดำ เพราะเหตุใด.
๘๕๑. ดูกรพ่อสุทฺสสนะ แม่ได้ฝันเห็น
ล่วงมาหนึ่งเดือน แต่เดือนนี้ว่า
มีชายมาตัดแขนของแม่ ดูเหมือน
ช่างขวา ถือเอาไปทั้งที่เปื้อนเลือด
เมื่อแม่กำลังร้องไห้อยู่.
๘๕๒. ตั้งแต่แม่ ได้ฝันเห็นแล้ว เจ้าจง
รู้เถิดว่า แม่ไม่ได้มีความสุขทุกวัน
ทุกคืน.
๘๕๓. แต่ก่อน นางกณฺเฑาทั้งหลาย
ผู้มีร่างกายอันงดงาม ปกคลุม
ด้วยตาข่ายทอง พากันแวดล้อม
ฎริทัตโต ฎริทัตตนั้นย่อมหายไป.

^๑ ส. อ. ปริวาริสุ. เอมฺปริยิ.

๘๕๔. ยัม ปุพฺเพ ปริวารีสุ
เนตฺตีสฺวธาริโน
กณิการาว สมฺมุลฺลา
ภฺริทฺตโต น ทิสฺสตี.

๘๕๕. หนุททานิ คมิสุสาม
ภฺริทฺตตนิเวสนํ
ธมฺมฏฺฉํ สีลสมฺปนฺนํ
ปสุสาม ตว ภาตฺรํ.

๘๕๖. ตถฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ
ภฺริทฺตตสฺส มาตฺรํ
พาทา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺหุ
ภฺริทฺตตสฺส ภฺริยาโย

๘๕๗. ปุตฺตฺนฺเตยฺเย น ชานาม
อิโต มาสํ อโศคตํ
มตํ วา ยทิ วา ซีวํ
ภฺริทฺตตํ ยสฺสสินํ.

๘๕๘. สกฺุณี หตฺปุตฺตาว
สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
จิรํ ทุกฺเขน ฉายิสฺสํ
ภฺริทฺตตํ อปสุสตี.

๘๕๙. กุรฺวี หตฺจฉาปาว^๑
สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ

๘๕๔. แต่ก่อน เสนาทั้งหลาย ผู้ถือดาบ
อันคมกล้า งามดังดอกกรรณิการ
อันบาน พวกนั้นแวดล้อมภฺริทตได้
ภฺริทตนั้น ย่อมหายไป.

๘๕๕. เชิญเกิด เราทั้งหลาย จักไปยัง
นิเวศน์ของภฺริทตเดี๋ยวนี้ จักไป
เยี่ยมน้องของเจ้า ผู้ตั้งอยู่ใน
ธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล.

๘๕๖. ชายาทั้งหลาย ของภฺริทต
เห็นพระมารดาภฺริทต เสด็จมา
ต่างพากันประคองแขนคร่ำครวญว่า

๘๕๗. ข้าแต่พระแม่เจ้า หม่อมฉันทั้งหลาย
ไม่ทราบว่ภฺริทตผู้เรื่องยศ โอรส
ของพระแม่เจ้า ล้นชีพเสียแล้ว
หรือว่าดำรงชนม์อยู่ ล่วงมา
หนึ่งเดือน แต่เดือนนี้.

๘๕๘. เราไม่เห็นภฺริทต จักตรอมตรม
ด้วยทุกข์สิ้นกาลนาน ดั่งนางนก
พลัดพรากจากลูก เห็นแต่รังเปล่า
ฉะนั้น.

๘๕๙. เราไม่เห็นภฺริทต จักตรอมตรม
ด้วยทุกข์สิ้นกาลนาน ดั่งนางนก

^๑ ฉ. กุรฺวี หตฺจฉาปาว.

- จิริ ทุกฺเขน ฉายิสฺสั
ฎริทตฺตํ อปฺสฺสตี.
๘๖๐. สานฺน จุกฺกวากีว^๑
ปฺลลลสฺมึ อโนทเก^๒
จิริ ทุกฺเขน ฉายิสฺสั
ฎริทตฺตํ อปฺสฺสตี.
๘๖๑. กมฺมารานํ ยถา อุกฺกา
อนฺโต ฉายติ โน พหิ
เอวํ ฉายามิ โสเกน
ฎริทตฺตํ อปฺสฺสตี.
๘๖๒. สาลาว สมฺปมฺทิตา^๓
มาลฺุเตน ปมฺทิตา
เสนฺติ ปฺตฺตา จ ทารา จ
ฎริทตฺตนิเวสเน.
๘๖๓. เตสฺสํ สุตฺวาน นิคฺโขสฺสั
ฎริทตฺตนิเวสเน
อริฎฺโฆ จ สฺโฆโค^๔ จ
ปธาวีสฺสู อนนฺตฺรา.
๘๖๔. อมฺม อสฺสาส มา โสจิ
เอวํมฺมา หิ ปาณินโน
- หงส์ขาว พลัดพรากจากลูกอ่อน
เห็นแต่รังเป่ล่า ฉะนั้น.
๘๖๐. เราไม่เห็นฎริทต จักตรอมตรม
ด้วยทุกข์ ลี้กาลนาน ดังนก
จากพรากในเปือกตม อันไม่มีน้ำ
ฉะนั้น.
๘๖๑. เราไม่เห็นฎริทต จักตรอมตรม
ด้วยความโศก เปรียบเหมือนบ้ำ
ของช่างทอง เกรียมไหม้ในภายใน
ไม่เกรียมไหม้ในภายนอก ฉะนั้น.
๘๖๒. บุตรธิดาและชាយา ในนิเวศน์
ของฎริทต ล้มนอนระเนระนาด
ตั้งต้นรังถูกลมพัดหักลง ฉะนั้น.
๘๖๓. อริฎฺฐะและสฺโฆคะ ได้ฟังเสียง
กึกก้อง ของบุตรธิดา และชายา
ของฎริทตเหล่านั้น ในนิเวศน์
ของฎริทต จึงวิ่งไปประหว้าง ช่วยกัน
ปลอบมารดาว่า.
๘๖๔. ข้าแต่พระแม่เจ้า จงเบาพระทัย
อย่าเศร้าโศกไปเลย เพราะว่า

^๑ ฉ. จุกฺวาเกว.

^๒ ฉ. อโนทเก.

^๓ ฉ. สมฺปมฺทิตา.

^๔ ส. อ. สฺโฆโค.

จวนฺติ อุปฺปชฺชุนฺติ
 เอสสาสฺส ปริณามตา.

สัตว์ทั้งหลาย ย่อมตายและเกิดขึ้น
 เป็นธรรมดาอย่างนี้ การตายและ
 การเกิดขึ้นนี้ เป็นความแปรปรวน
 ของสัตว์โลกนั้น.

๘๖๕. อหฺปิ ตาต ชานามิ
 เอรฺธมา หิ ปาณินโน
 โสเกน จ ปเรตฺสุมิ
 ฎริทตฺตํ อปฺสฺสตี.

๘๖๕. ดูกรพ่อสุทฺถสฺสนะ ถึงแม่ว่า
 สัตว์ทั้งหลาย มีอย่างนี้เป็น
 ธรรมดา แต่แม่ไม่เห็นฎริทต
 ถูกความโศกครอบงำแล้ว.

๘๖๖. อชฺช เจ เม อิมํ รัตตี
 สฺทสฺสน วิชานาหิ
 ฎริทตฺตํ อปฺสฺสนฺตี
 มณฺเฑ หิสฺสามิ ชีวิตฺตํ.

๘๖๖. ถ้าแม่ไม่เห็นฎริทต ค็นวันนี้
 พ่อสุทฺถสฺสนะ เจ้าจงรู้เถิดว่า
 แม่เห็นที่จะละชีวิตไปแน่.

๘๖๗. อมฺม อสฺสาส มา โสจิ
 อานยิสฺสาม ภาตริ
 ทิสฺทิสฺ คมฺิสฺสาม
 ภาตฺปริเยสนํ จริ.

๘๖๗. ข้าแต่พระแม่เจ้า จงเบาพระทัย
 อย่าเศร้าโศกไปเลย ลูกทั้ง ๓
 จักเที่ยวแสวงหาฎริทต ไปตาม
 ทิศน้อยทิศใหญ่.

๘๖๘. ปพฺพเต คิริทฺคฺเคสฺ
 คาเมสฺ นิคเมสฺ จ
 ไอรณ สตฺตฺรตฺตฺสฺส^๑
 ภาตริ ปสฺส อาคตฺ.

๘๖๘. ที่ภูเขา ที่ชอกเขา บ้านและนิคม
 แล้วจักนำฎริทตมา พระแม่เจ้า
 จักได้เห็นท่านที่ฎริทตมา ภายใน
 ๗ วัน.

๘๖๙. หตฺถา ปมฺุตโต อฺรโค
 ปาเท เต นิปฺติ ฎฺฐํ

๘๖๙. นาคหลุดจากมือ ไปพบบลงที่เท้า
 ของท่าน ข้าแต่พ่อ มันกัดท่าน

^๑ ส. อ. ทสฺรตฺตฺสฺส.

กจฺจि นุ ํสิโต^๑ ตาต
มา ภายิ สฺขิตो ภว.

เอากระม้ง ท่านอย่ากลัวเลย
จงถึงความสุขเถิด.

๘๗๐. เนว มยฺหิ อยฺ นาคโค
อลฺลํ ทุกฺขาย ภายจि
ยาวตตฺติ อหิคฺคาโห
มยา ภยฺโย น วิชฺชติ.

๘๗๐. นาคตัวนี้ ไม่สามารถจะทำ
ความทุกข์อะไร ให้แก่เราเลย
หมอมืออยู่เท่าใด หมออยู่นั้น
ก็ไม่มียิ่งไปกว่าเรา.

๘๗๑. โโก นุ พุราหฺมณฺวณฺเณน
ทตฺโต^๒ ปริสฺมาคฺโต
อวฺหายนฺตุ^๓ สฺสุยฺทุเรณ
สุณฺนาตุ^๔ ปริสา มม.

๘๗๑. คนเขลาอะไรหนอ แปลงเพศเป็น
พราหมณ์ มาทำรบในที่ประชุมชน
ขอประชุมชนจงฟังเรา.

๘๗๒. ตฺวํ มํ นาคเณ อาลมฺพ
อนฺหิ มณฺชุกฺขาปิยา
โหตุ โน อพฺภุตํ ตตฺถ
อา สหสฺเสหิ ปญฺจหิ.

๘๗๒. ดูกรหมอมง ท่านจงต่อสู้กับเรา
ด้วยนาค เราจะต่อสู้กับท่าน
ด้วยลูกเขียด ในการรบของเรานั้น
เราทั้งสอง จงมาพนันกันด้วย
เดิมพัน ๕,๐๐๐.

๘๗๓. อหฺญหิ วสุมา อทุโธ
ตฺวํ ทลิตฺุโทสิ มาณว
โก นุ เต ปาฏิกฺโคตฺติ
อุปฺชุตฺตฺวจฺจ กิ สฺยา.

๘๗๓. ดูกรมาณพ เราท่านนั้นเป็นคน
มั่งคั่ง ท่านเป็นคนจน ใครเป็น
คนรับประกันท่าน และอะไร
เป็นเดิมพันของท่าน.

^๑ ส. กจฺจิ ตํ นุ ํสิ. ฉ. กจฺจิ นุ ตํ ํสิ.

^๒ อ. กจฺจิตานุสฺส.

^๓ ทิตฺโต. อิตฺโต ปริ อีทิสเมว.

^๔ ฉ. อวฺหายนฺตุ.

ฉ. สฺสุนฺตุ.

๘๗๔. อุปชุตตวจ เม อสุส
 ปาฏิโมโค จ ตาทิโส
 โหตุ โน อพุกต์ ตตถ
 อา สหสฺเสหิ ปญฺจหิ.

๘๗๕. สุโณหิ เม มหาราช
 วจันํ ภาทุมตถฺ เต
 ปญฺจนฺนํ เม สหสฺसानํ
 ปาฏิโมโค หิ กิตฺติม.

๘๗๖. เปตฺติกํ วา อิตฺถํ โหติ
 ยํ วา โหติ สยํ กตํ
 กิ ตวํ เอวํ พหุํ มยฺหิ
 ธนํ ยาจสิ พุราหุมน.

๘๗๗. อาลมฺพายโน^๑ หิ นาเคน
 มมํ อภิชิตฺสตี
 อหิ มณฺฑกฺจจาปิยา
 ทสฺยิสฺสามิ พุราหุมน.

๘๗๘. ตํ ตวํ ทฎฺฐํ มหาราช
 อชฺช ฏฺฐาภาวฺทมน
 ขคฺคฺสงฺฆปริพฺยุไฟฺห^๒
 นียานิ อหิทฺสสนํ.^๓

๘๗๔. เดิมพันของเราก็มี และคนประกัน
 เช่นนั้นก็มิ ในการรบของเรา
 ทั้งสองนั้น เราทั้งสองมาพัวพันกัน
 ด้วยเดิมพัน ๕,๐๐๐.

๘๗๕. ดูกรมหาราช เชิญพระองค์สดับ
 คำของอาตมภาพ ขอความเจริญ
 จงมีแต่มหาบพิตร ขอมหาบพิตร
 ผู้ทรงเกียรติ ทรงรับประกันทรัพย์
 ๕,๐๐๐ แก่อาตมภาพเถิด.

๘๗๖. พรานหมณฺ์ หนึ่เป็นของบิดาหรือว่า
 เป็นหนึ่ที่ท่านทำเอง เพราะเหตุไร
 ท่านจึงขอทรัพย์มากมายอย่างนี้
 ต่อเรา.

๘๗๗. เพราะอาลัมพายนั้ ปรารถนา
 จะต่อสู้กับอาตมภาพ ด้วยขนาด
 อาตมภาพ จักให้ลูกเสียดกัต์
 อาลัมพายนพรานหมณฺ์.

๘๗๘. ดูกรมหาราชเจ้า ผู้ผดุงแคว้น
 ให้เจริญ ขอเชิญพระองค์ผู้มีหมู่
 ทหารดาบเป็นกองทัพ เสด็จไป
 ทอดพระเนตร การรบของขนาดนั้น
 ในวันนี้.

^๑ ฉ. อาลมฺปาโน. อิตฺ ปรี อิทฺสเมว.

^๒ ฉ. ขตฺตสงฺฆปริพฺยุไฟฺห. ^๓ ส. อ. อหิทฺสสนํ.

๘๗๙. เนว ตํ อติมญฺญามิ
 สิปปวาเทน มาถว
 อติมตฺโตสิ สิปปเน
 อูรคํ นาปจายสิ.

๘๘๐. อหฺมปิ นาทิมญฺญามิ
 สิปปวาเทน พุราหฺมณ
 อวิเสน จ นาเคน
 ฎสํ วญฺจยเส ชนํ.

๘๘๑. เอวญฺเจตํ ชโน ชญฺญา
 ยถา ชานามิ ตํ อหํ
 น ตวํ ลภสิ อาลมฺพ
 ฎสมฺฎจฺจ^๑ ฎโต ธนํ.

๘๘๒. ขราชิโน ชฎี ฎุมมี^๒
 ทตฺโต ปริสมาคโต
 โย ตวํ เอวํ คตํ นาคํ
 อวิโส อติมญฺญสิ.

๘๘๓. อาปชฺช ชโย ตํ ชญฺญาสิ
 ปุณฺณํ อุกคฺคฺสฺส เตชสา^๓
 มญฺญเถ ตํ ฎสมฺภาสิว
 ชิปปเมโส ฎริสฺสติ.

๘๗๙. ข้าแต่ดาบส เราไม่ได้ดูหมิ่นท่าน
 โดยทางศิลปศาสตร์เลย ท่าน
 มัวเมาในศิลปศาสตร์ มากเกินไป
 จึงไม่ยำเกรงนาค.

๘๘๐. ดูกรพราหมณ์ แม้อาดมภาพ
 ก็ไม่ได้ดูหมิ่นท่าน โดยทาง
 ศิลปศาสตร์ แต่ท่านล่อลวง
 ประชาชนนัก ด้วยขนาดตัวไม่มีพิษ.

๘๘๑. ถ้าคนพึงรู้ว่า นาคนั้นของท่าน
 ไม่มีพิษ เหมือนอย่างอาดมภาพ
 รู้แล้ว ท่านก็จะไม่ได้เกลบ
 สักกำมือหนึ่งเลย จักได้ทรัพย์
 แต่ที่ไหนเล่าหมອງ.

๘๘๒. ท่านผู้นั่งหนังเสือ พร้อมทั้งเล็บ
 กล้าชฎาร่วมร่วม เหมือนคนเขลา
 เข้ามาในประชุมชน ดูหมิ่นนาค
 เช่นนี้ว่าไม่มีพิษ.

๘๘๓. ท่านเข้ามาใกล้แล้ว ก็จะพึงรู้ว่า
 นาคนั้น เต็มไปด้วยเดชของนาค
 สูงสุด ข้าพเจ้าเข้าใจว่านาคตัวนี้
 จักทำท่านให้แหลกเป็นเหมือนถ้ำ
 ไปโดยจับปล้น.

^๑ อ. ฎสมฺฎจฺจ. ส. อ. สตตฺตมฺฎจฺจ.

^๒ อ. ฎุมมี. ^๓ อ. เตชโส. อโตะ ปรี อธิสเมว.

๘๘๔. ลียา วิสั สิลุตตสฺส
 ทฺททฺทสฺส^๑ สิลากฺโข
 เนว โลกิตสึสฺส
 วิสั นาคสฺส วิชฺชติ.

๘๘๕. สุตเมตฺ อรหตฺ
 สญฺญตานิ ตปสฺสสินํ
 อธิ ทานานิ ทตฺวาน
 สคฺคํ คจฺจนฺติ ทายกา
 ชีวนฺโต เทหิ ทานานิ
 ยถิ เต อตฺถิ ทาทเว.

๘๘๖. อยํ นาโค มหิทธิโก
 เตชสี ทฺรุติกฺกโม
 เตน ตํ ทํสยิสฺสามิ
 โส ตํ ภสฺมํ กริสฺสติ.

๘๘๗. มยาเปตฺ สุตํ สมฺม
 สญฺญตานิ ตปสฺสสินํ
 อธิ ทานานิ ทตฺวาน
 สคฺคํ คจฺจนฺติ ทายกา
 ตฺวเมว เทหิ ชีวนฺโต
 ยถิ เต อตฺถิ ทาทเว.

๘๘๘. อยํ อจฺจิมฺขี^๒ นาม
 ปุณฺณนา อุกฺคสฺส เตชสา

๘๘๔. พิษของงูเรื้อน งูปลา งูเขียว
 ฟังมี แต่พิษของนาค ที่มีหัวแดง
 ไม่มีเลยทีเดียว.

๘๘๕. ข้าพเจ้าได้ฟังคำ ของพระอรหันต์
 ทั้งหลาย ผู้สำรวม ผู้มีตบะว่า
 ทายกทั้งหลายให้ทานในโลกนี้แล้ว
 ย่อมไปสู่สวรรค์ ท่านมีชีวิตอยู่
 จงให้ทานเสียเถิด ถ้าท่านมีสิ่ง
 ของที่ควรจะให้.

๘๘๖. นาคนี้มีฤทธิ์มาก มีเดชมาก ยาก
 ที่ใคร ๆ จะก้าวล่วงได้ เราจะให้
 นาคนั้นกัดท่าน มันก็จะทำท่าน
 ให้เป็นเถ้าไป.

๘๘๗. ดูกรสหาย แม้เราก็ได้ฟังคำของ
 พระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้สำรวม
 ผู้มีตบะว่า ทายกทั้งหลาย
 ให้ทานในโลกนี้แล้ว ย่อมไปสู่
 สวรรค์ ท่านนั้นแหละ เมื่อมีชีวิต
 อยู่ จงให้ทานเสีย ถ้ามีสิ่งของ
 ที่ควรจะให้.

๘๘๘. ลูกเขียดชื่ออัจจิมขี เต็มด้วยเดช
 เหมือนของนาคอันสูงสุด เราจักให้

^๑ ฉ. เททฺททฺทสฺส. ^๒ ฉ. อจฺจิมฺขี.

- ตาย ตัំ ทังยิสฺสสามิ
 สาทั ฆสุมัง กริสฺสติ.
๘๘๙. ยาทิตฺตา ธตฺตวฺจฺจสฺส
 เวมาตทา ภคินี มม
 สาทิสฺสตฺถุ อัจฺฉิมฺหิ^๑
 ปุณฺณนา อุกฺคฺคสฺส เตชฺสา.
๘๙๐. ฉมาญฺญเญ นิสฺสญฺจิสฺสั
 พุรฺหมทตฺต วิชานาหิ
 ตินฺนลตานิ โอสฺสโรย
 อฺสฺสสฺสเสยฺยํ อสฺสํยั.
๘๙๑. อุกฺกธญฺเญ ปาทยิสฺสสามิ
 พุรฺหมทตฺต วิชานาหิ
 สตฺต วสฺสธานี ยั เทโว
 น วสฺสเส น หิมั ปเต.
๘๙๒. อุกฺกเก เญ นิสฺสญฺจิสฺสั
 พุรฺหมทตฺต วิชานาหิ
 ยาวนุโตทกฺขา ปาณา
 มเรยฺยํ มจฺจกฺกฺกปา.
๘๙๓. โลกฺยํ สชนฺตัม อุกฺกั
 ปยาคสมฺหิ ปตฺติฏฺจิต्तัม
- ลูกเขียดนั้นกัดท่าน ลูกเขียดนั้น
 จักทำให้ท่านແหลกเป็นเถ้าไป.
๘๘๙. อัจฉิมฺหิ เป็นธิดาของท้าวธตฺต
 เป็นน้องสาวต่างมารดา ของเรา
 ผู้เต็มด้วยเดช เหมือนขนของนาค
 อันสูงสุด จงกัดท่าน.
๘๙๐. ดูกรพระเจ้าพรหมทัต ถ้าอาตมภาพ
 จักหยดพิษ ลงบนแผ่นดิน
 มหาบพิตร จงทรงทราบเถิด
 ต้นหญ้าเถาวัลย์และต้นยาทั้งหลาย
 พึ่งเหี่ยวแห้งไป โดยไม่ต้องสงสัย.
๘๙๑. ดูกรพระเจ้าพรหมทัต ถ้าอาตมภาพ
 จักขว้างพิษ ขึ้นไปบนอากาศ
 มหาบพิตร จงทราบเถิดว่า ฝน
 และน้ำค้าง จะไม่ตกตลอด ๗ ปี.
๘๙๒. ดูกรพระเจ้าพรหมทัต ถ้าอาตมภาพ
 จักหยดพิษลงในน้ำ มหาบพิตร
 จงทราบเถิดว่า สัตว์น้ำมีประมาณ
 เท่าใด ทั้งปลา และเต่า พึ่งตาย
 หมด.
๘๙๓. น้ำ ที่โลกสมมติว่าสามารถ
 ลอยบาปได้ มีอยู่ที่ทำปายาคะ

^๑ ฉ. สาทั ทังสตฺตวฺจฺจิมฺหิ. ส. อ. สาทิสฺสตฺต
 อัจฉิมฺหิ.

โก มํ อชฺโหมหรี ภูโต
โศคาพฺหิ ยมฺนํ นที.

ภูตผีอะไร จุดเราลงสู่แม่น้ำยมุนา
อันลึก.

๘๙๔. ยเทส โลกาธิปตี ยสฺสสี
พาราณสี ปกฺกิรหรี^๑ สมฺนตโต
ตสฺสาห ปฺตุโต อฺรคฺคฺสภสฺส
สุโกโคติ มํ พฺราหฺมณ เวทฺยนฺติ.

๘๙๔. นาคราชนั้นใด เป็นใหญ่ในโลก
เรื่องยศ พ้นเมืองพาราณสีไว้
โดยรอบ เราเป็นลูกของนาค
ผู้ประเสริฐนั้น ดูกรพราหมณ์
นาคทั้งหลาย เรียกเราว่าสุโกคะ.

๘๙๕. สเจสิ ปฺตุโต อฺรคฺคฺสภสฺส
กาสิสฺส^๒ รณฺโณ อมฺราธิปสฺส
มฺหเสทฺทฺโข อณฺณตโร ปิตา เต
มจฺเจสฺส มาตา ปน เต อตฺตฺยา
น ตาทีโส อรหตี พฺราหฺมณสฺส
ทาสฺปี โอิหาริตฺติ^๓ มหฺนฺภาโว.

๘๙๕. ถ้าท่านเป็นโอรสของนาคผู้ประเสริฐ
ผู้เป็นพระราชา แห่งชนชาวกาสิ
เป็นอธิบดีของพวกอมร พระชนก
ของท่านเป็นคนใหญ่โตผู้หนึ่ง และ
พระชนนีของท่านไม่มีใครเทียมเท่า
ในหมู่มนุษย์ ผู้มีอำนาจมาก
เช่นท่าน ย่อมไม่สามารถจะจุด
แม้คนเพียงเป็นทาสของพราหมณ์
ให้จมน้ำเลย.

๘๙๖. รุกฺขิ นิสฺสาย วิชฺฌิตฺโต
เอณฺณยํ ปาตุมาคตํ
โส วิทฺโธ ทูรมจฺริ^๔
สรเวเคน เสทฺทฺชวา^๕.

๘๙๖. เจ้าแอบต้นไม้ ยิงเนื้อซึ่งมาเพื่อ
จะดื่มน้ำ เนื้อถูกยิงแล้ว รู้สึกได้
ด้วยกำลังลูกศร จึงวิ่งหนีไปไกล.

^๑ ฉ. ปกฺกฺริย. สී. อี. ปกฺกฺปรี.

^๒ สී. อี. กัสฺส.

^๓ สී. อี. โอิหาคฺ.

^๔ ฉ. ทูรมจฺริ. สී. อี. ทูรมสฺรา.

^๕ ฉ. สีมฺวา. สී. อี. เสทฺทฺชวา.

๘๙๗. ตั้ ตู่วั ปตติตมทุททุกขิ
 อรรถณสมุมี พุทธาวเน
 ส มัสกาชมาทาย
 สายั นิโคจรูปาคมิ.

๘๙๘. สุกสาถียสงฺฆฏุจ
 ปิงคิยั^๑ สณฺจตายุตฺติ
 โภกิลากิริทํ รมุมํ
 ฐุวั หริตสททลั.

๘๙๙. ตตฺถ เต โส ปาตุรหุ
 อิทฺธิยา ยสสา ชลั
 มหานุกาโว ภาตคา เม
 กณฺฎาหิ ปริวาริโต.

๙๐๐. โส เตน ปริจฺฉินฺโณ ตูวั
 สพุททาเมหิ ตปฺปิโต
 อทฺฏจสฺส ตูวั ทุพฺภิ
 ตนฺเต เวรึ อิทาคตฺ.

๙๐๑. ขิปปึ คีวั ปสาเรหิ
 น เต ทสฺสามิ ชีวิตฺติ
 ภาตุ ปริสรึ เวรึ
 เชนฺยิสฺสามิ เต สิริ.

๘๙๗. เจ้าไปพบมัน ล้มอยู่ในป่าใหญ่
 จึงแล่นเนื้อ หาบมาถึงต้นไทร
 ในเวลาเย็น.

๘๙๘. อันก็กก้องไป ด้วยเสียงร้องของ
 นกแขกเต้าและนกสาธิกา มีใบ
 เหลือง ประกอบไปด้วยย่านไทร
 มีฝูงนกดูเหว้าร้องระงมน่ารื่นรมย์ใจ
 ภูมิภาคเขียว ด้วยหญ้าแพรก
 อยู่เป็นนิตย์.

๘๙๙. พี่ชายของเรา รุ่งเรืองไปด้วยฤทธิ์
 และยศ มีอานุภาพมาก อันนาง
 นาคกัญญาทั้งหลายแวดล้อมแล้ว
 ปรากฏแก่เจ้าผู้อยู่ที่ต้นไทรนั้น.

๙๐๐. ท่านพาเจ้าไปเลี้ยงดู บำรุงบำเรอ
 ให้อ่อม ด้วยสิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง
 เจ้าเป็นคนประทุษร้าย ต่อท่าน
 ผู้ไม่ประทุษร้าย เวนั้นจะมา
 ถึงเจ้าในที่นี่.

๙๐๑. เจ้าจงเหยียดคอออกเร็ว ๆ เถิด
 เราจักไม่ให้ชีวิตแก่เจ้า เราจะลี้ก
 ถึงเวรที่เจ้าทำต่อพี่เรา จักตัด
 คีระะเจ้าเสีย.

^๑ ข. ปิงคัล.

๙๐๒. อชฎายโก ยาจโยคี
 อาหุตคฺคิ จ พุราหฺมณเณ
 เอเตหิ ตีหิ จาเนหิ
 อวชฺโณ ภวตี^๑ พุราหฺมณเณ.

๙๐๓. ยํ ปุริ ฐตฺรภูจฺสุส
 โอคาพฺหิ ยมฺนํ นที
 โชตเต สพฺพโสวณฺณํ
 คิรมาหจจ ยามฺนํ.

๙๐๔. ตตฺถ เต ปริสพฺยคฺฆา
 โสทริยา มม ภาดโร
 ยถา เต ตตฺถ วกฺขนฺติ
 ตถา เหนฺสฺสสิ พุราหฺมณ.

๙๐๕. อนิตฺตรา อิตฺตรสมฺปยุตฺตา
 ยถฺญา จ เวทา จ สุโกค โลกเ
 ตทคฺครยฺหิ หิ วินินฺุทมาโน
 ชหาติ วิตฺตญฺจ สตญฺจ ธมฺมํ.

๙๐๖. อชฺฌเนนฺมริยา ปจฺวี ชนินฺุทา
 เวสุสา กสิ ปาวิจฺริยญฺจ สุทฺทา

๙๐๒. พราหฺมณฺ์ผู้ทรงเวท ๑ ผู้ประกอบ
 ในการขอ ๑ ผู้บูชาไฟ ๑ ด้วย
 ฐานะ ๓ ประการนี้ พราหฺมณฺ์
 เป็นผู้อันใคร ๆ ไม่ควรจะฆ่า.

๙๐๓. เมืองของท้าวธตฺรฐ อยู่ภายใต้
 แม่น้ำยมุนา จรดหิมวันตบรรพต
 ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลแม่น้ำยมุนา ล้วน
 แล้วไปด้วยทองคำ งามรุ่งเรือง.

๙๐๔. พี่น้องร่วมท้องของเรา ล้วนเป็น
 คนมีชื่อเสียง อยู่ในเมืองนั้น
 ดูกุรพราหฺมณฺ์ พี่น้องของเรา
 เหล่านั้น ในเมืองนั้น จักว่าอย่างไร
 เจ้าก็จักต้องเป็นอย่างนั้น.

๙๐๕. ข้าแต่พี่สุโกคะ ยัญญและเวท
 ทั้งหลายในโลก ที่พราหฺมณฺ์
 ทั้งหลายประกอบขึ้น ไม่ใช่เป็นของ
 เล็กน้อย เพราะฉะนั้น ผู้ติเตียน
 พราหฺมณฺ์ ซึ่งใคร ๆ ไม่ควรติเตียน
 ชื่อว่าย่อมละทิ้งทรัพย์เครื่องปลื้มใจ
 และธรรมของสัตบุรุษเสีย.

๙๐๖. พวกพราหฺมณฺ์ ยึดถือการทรง
 ไตรเพท พวกกษัตริย์ยึดถือการ

^๑ ฉ. โหติ.

อุปาคุ ปจเจกั ยถาปเทสั
กตานุ เอเต วสิณาติ อานุ.

ปกครองแผ่นดิน พวกแพศยียึด
การไถนา (ค้าขาย) และพวกศูทร
ยึดการบําเรอ (รับจ้าง) วรรณะ
ทั้ง ๔ นี้ เข้าถึงการงานตาม
ที่จ้างมาเฉพาะอย่าง อย่างนั้น
กล่าวกันว่า มหาพรหมผู้มีอำนาจ
จัดวรรณะทั้ง ๔ เหล่านี้ไว้.

๙๐๗. ธาตา วิธาดา วรุโณ กุเวโร
โสโม ยโม จนุทิมมา วายุ สุริโย
เอเตปิ ยถุณั ปุตุโส ยชิตวา
อชฺฐมายกานั อถ^๑ สพุพกาเม.

๙๐๗. พระพรหมผู้สร้างโลก. ท้าววรุณ
ท้าวกุเวร ท้าวโสมะ พระยายม
พระจันทร พระวายุ พระอาทิตย์
แม้ท่านเหล่านี้ ก็ล้วนบุชายัญ
มามากแล้ว และบุชายัญที่น่าใคร่
ทุกอย่าง แก่พราหมณ์ผู้ทรงเวท.

๙๐๘. วิกาสิตา จาปสตานิ ปญจ
โย อชฺฐโน พลวา ภิมเสโน
สหสฺสพานุ อสโม ปจพฺยา
โสปี ตทา อาทหิ^๒ ชาตเวท.

๙๐๘. ท้าวอรชุน ท้าวภิมเสน มีกำลัง
มาก ดุจมีแขนนับพัน ไม่มีใคร
เสมอในแผ่นดิน โกงธนูได้ ๕๐๐
คัน ก็ล้วนได้บุชายาไฟมาแต่ก่อน.

๙๐๙. โย พุราหุเมณ โภชยิ ทิมรตุตติ
อนุเนน ปาเนน ยถานุกาวิ
ปสนุนจิตโต อนุโมทมาโน
สุโภค เทวญฺจตโร อโหสิ.

๙๐๙. ข้าแต่พี่สุโภคะ ผู้ใดเลี้ยงพราหมณ์
ทั้งหลายมานาน ด้วยข้าวและน้ำ
ตามกำลัง ผู้นั้น มีจิตเลื่อมใสแล้ว
อนุโมทนาอยู่ ได้เป็นเทพเจ้า
องค์ใด องค์หนึ่งแล้ว.

^๑ อ. อโถ.

^๒ อ. มาทหิ.

๙๑๐. มหาสนั เทวมโนมวณฺณํ
โย สปิณา อสภฺชิ โภเชตฺตมคฺคิ
โส ยญฺญตฺนตํ วรรโต ยชิตฺวา
ทิพฺพิ คตฺติ มุจฺลินฺทชฺชมคฺจฺฉิ.
๙๑๑. มหานุภาโว วสุสฺสทสฺสชฺชี
โย ปพฺพุชิ ทสฺสเนยฺโย อุฬาริ
หิตฺวา อปริยฺนตํ รมฺมจฺฉิ สเสนํ
ราชา ทฺทึโปปฺชฺชมคฺคามิ^๒ สคฺคํ.
๙๑๒. โย สาคโร สาคฺรณฺตํ วิชิตฺวา
ยฺยูปี สฺภํ โสวณฺณมยํ^๓ อุฬาริ
อุสฺสเสสิ เวสฺसानรมาทหฺทานิ
สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิ.
๙๑๓. ยสฺสสุณฺณาเวณ สุโภค คจฺจคา
ปวตฺตติ^๔ ทริสนฺนินฺนํ สมฺมทฺทํ
โส โลมปาโท ปริจฺริยมคฺคิ
องฺโค สทฺสสุทฺทปฺรมชฺชมคฺจฺฉิ.
๙๑๐. พระเจ้ามุจลินทะ สามารถบูชา
เทวดาคือไฟผู้กินมาก มีสีไม่ทราวม
ให้บริโภค ด้วยเนยใส ทรงบูชา
ยัญวิธีแก่เทวดา คือไฟผู้ประเสริฐ
แล้ว ได้ไปบังเกิดยังทิพยคติ.
๙๑๑. แม้พระเจ้าทฺทึปะ มีอานุภาพมาก
มีอายุยืน ๑,๐๐๐ ปี มีพระรูปร่าง
น่าดูยิ่งนัก ทรงละแวนแคว้น
อันไม่มีที่สุดพร้อมทั้งเสนา เสด็จ
ออกทรงผนวชแล้ว เสด็จสู่สวรรคต.
๙๑๒. ข้าแต่พี่สุโภคะ พระเจ้าสาคร
ทรงปราบแผ่นดิน อันมีสาครเป็น
ที่สุด รับสั่งให้ยกเสายัญอันงามยิ่ง
ล้านแล้วด้วยทอง ทรงบูชาไฟแล้ว
ได้เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง.
๙๑๓. แม่น้ำคงคาและมหาสมุทร เป็นที่
สั่งสมนมลัม ย่อมเป็นไปด้วย
อานุภาพของผู้ใด ผู้นั้นคือพระเจ้า
อังกโลมบาท ทรงบำเรอไฟแล้ว
เสด็จไปเกิด ในพระนครทำ
สหัสสนัยน์.

^๑ ส. อ. วรร.

^๒ ฉ. ทฺทึโปปิ ชคาม.

^๓ ฉ. โสวณฺณมย.

^๔ ฉ. ปวตฺตต.

๙๑๔. มหิทธิโก เทวโร ยสสุสี
 เสนาปติ ติติเว วาสวสุส
 โส โสมยาเคน มลั วิหนตุวา
 สุโภค เทวญตโร อโหสิ.

๙๑๔. เทวดาผู้ประเสริฐ มีฤทธิ์มาก
 มียศ เป็นเสนาบดีของท้าววาสวะ
 ในไตรทพิย์ กำจัดมลทินด้วย
 โสมยาคววิธี (บูชาด้วยดีมน้ำโสม)
 ได้เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง นะที่
 สุโภคะ.

๙๑๕. อการยิ โลกิมิมั ปรญจ
 ภาคีรติ หิมวตตญจ วิชณ^๑
 โย อิติริมา เทวโร ยสสุสี
 โสปี ตทา อาทหิ ชาตเวท.

๙๑๕. เทวดาผู้ประเสริฐ ผู้มีฤทธิ์ ผู้
 เรืองยศ ได้สร้างโลกนี้และโลกหน้า
 สร้างแม่น้ำภาคีรติ ภูเขาหิมวันต์
 และภูเขาวิชณะ ก็ได้บูชาไฟแล้ว
 ในกาลนั้น.

๙๑๖. มาลาคีริ หิมวา โย จ วิชณา^๒
 สุตสุสนโน นิสโก กากเวร^๓
 เอเต จ อญญเอ จ นคา มหนตา
 จิตฺยา กตา ยญญกเวมิ มาหุ.

๙๑๖. ภูเขามาลาคีรี ภูเขาหิมวันต์
 ภูเขาวิชณะ ภูเขาสุทัสสนะ ภูเขา
 นิสกะ ภูเขากากเวร ชนทั้งหลาย
 กล่าวว่า ภูเขาเหล่านี้ และภูเขา
 ใหญ่อื่นๆ พวกพราหมณ์ผู้ชายัญ
 ได้ก่อสร้างทำให้.

๙๑๗. อชฺฎมายกั มนุตคฺฎฐปฺปนุ
 ตปฺสุสินั ยาจโยคีติธาน^๔

๙๑๗. ชนทั้งหลาย เรียกพราหมณ์ผู้ทรง
 เวท ผู้เข้าถึงคุณแห่งมนต์ ผู้มี
 ตบะในโลกนี้ว่าผู้ประกอบในการขอ
 มหาสมุทรร ชัดท่อมพราหมณ์นั้น

^๑ น. คิชฺณ.

^๒ น. คิชฺณโผ.

^๓ น. กุเวร. สี. อี. กากเนร.

^๔ น. ยาจโยโคติธาน. สี. อี. ยาจโยโคติจาน.

ดีเร สมุททสุทกัม สชนุตติ
 ตัม สาคระชุโณหริ เตนเปยโย.

ผู้กำลังเตรียมน้ำอยู่ที่ฝั่งมหาสมุทร
 เพราะเหตุนั้น น้ำในมหาสมุทร
 จึงดื่มไม่ได้.

๙๑๘. อายาควตถุณี ปุณฺณ ปจฺจพฺยา
 สัมมิชฺชชุตติ พุราหุมนฺนา วาสวสุส
 ปุริมัม ทิสัม ปจฺจิมัม ทกฺขินฺนุตฺตรัม
 สัมมิชฺชชุตติ ชนยฺนุตติ เวทัม.

๙๑๘. วัตถุที่ควรบูชา คือพวกพรานหมณ์
 เป็นอันมากมีอยู่ในแผ่นดิน (คือ
 มนุษย์) ของท้าวมวสวะ(คือสวรรค์)
 พรานหมณ์ทั้งหลาย มีอยู่ในทิศ
 ตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศใต้
 และทิศเหนือ ยังความรู้(คือเวท)
 ให้เกิด.

๙๑๙. กลีนิหิ ธีราน กตัม มคานัม
 ภวานุตติ เวทชฺฌมคตา อริฏฺฐ
 มรีจิจฺจมมัม อสเมกฺขิตตตฺตา.
 มายาคุณฺนา นาทิวหนฺนติ ปญฺญมัม.

๙๑๙. ดูกรพ่ออริฏฐะ ความกาลี คือ
 ความปราศรัย ของนักปราชญ์
 ทั้งหมด กลับเป็นความมีชัย
 ของคนโง่เขลา ผู้ทรงเวท ไตรเพท
 เป็นเหมือนอาการ ของพยับแดด
 เพราะเป็นของ ไม่เห็นเสมอไป
 มีคุณทางหลอกลวง พาเอาคน
 มีปัญญาไปไม่ได้.

๙๒๐. เวทา น ตาณาย ภวานุตฺติรสฺส^๑
 มิตฺตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 น ตายเต ปริจฺฉินฺนเณว^๒ อคฺคิ
 โทสนฺนตฺตรัม มจฺจมนฺนริยกมมัม.

๙๒๐. ไตรเพท มิได้มีเพื่อป้องกันคน
 ผู้ประทุษร้ายมิตร ผู้ล้างผลาญ
 ความเจริญ เหมือนไฟที่คนนำเอา
 แล้ว ย่อมป้องกันคนโทษจริต
 ทำกรรมชั่วไม่ได้.

^๑ ฉ. ภวานุตติ ทสฺส.

^๒ ฉ. ปริจฺฉินฺนเณว จ.

๙๒๑. สพฺพญจ มจฺจา สธฺนา สโฆคาค^๑
 อาทีปิตฺ หารุ ติเณน มิสฺสํ
 ทฬิ น ตปฺเป อสมตฺถเตโช
 โก ตํ สุภิกฺขิ ทิวสญฺญ กยฺรา.
๙๒๒. ยถาปี ชีรํ วิปริณามธฺมํ
 ทฬิ ภวิตฺวา นวนีตฺปี โหติ
 เหวปี อคฺคิ วิปริณามธฺมโม
 เตโช สมารุหติ โยคยฺตุโต.
๙๒๓. น ทิสฺสติ อคฺคิมนุปฺปฏิจฺโ
 สุกฺเขสุ กฺกุเจสุ นเวสุ จาปี
 นามตฺถมาโน^๒ อรณฺีนเรน
 นากมฺมฺนา ชายติ ชาตเวโท.
๙๒๔. สเจ หิ อคฺคิ อนฺตรโต วเสยฺย
 สุกฺเขสุ กฺกุเจสุ นเวสุ จาปี
 สพฺพานิ สฺสเสยฺยํ วนานิ โลก
 สุกฺขานิ กฺกุจฺจานิ จ ปชฺชเสยฺยํ.
๙๒๕. กโรติ เจ หารุติเณน ปฺญญํ
 โภชํ นโร ธฺมฺสึชชี ปตาปวํ
๙๒๑. ถ้าคนทั้งหลาย จะเอาไม้ที่มีอยู่ใน
 โลกทั้งหมด พร้้อมทั้งทรัพย์สมบัติ
 ของตน คลุกกับหญ้าให้ไฟไหม้
 ไฟอันมีเดชไม่มีใครเทียม เผาสีง
 นั้นหมดก็ไม่อ้อม ใครจะพึงทำไฟ
 ซึ่งรู้อรส ๒ อย่าง ให้อ้อมได้.
๙๒๒. นมสฺตแปรไปได้ เป็นธรรมดา คือ
 แปรเป็นนมสํ แล้วแปรเป็น
 เนยข้น ฉั่นโด ไฟก็มีความแปร
 เป็นธรรมดาได้ ฉั่นนั้นไฟประกอบ
 ด้วยความเพียร (ในการสไฟ)
 จึงจะเกิดได้.
๙๒๓. ไม่เคยได้เห็นไฟเข้าไปอยู่ในไม้แห้ง
 และไม้สด คนสไฟไมสไฟก็ไม่
 เกิด ไฟอ้อมไม่เกิด เพราะไม่มี
 คนทำให้เกิด.
๙๒๔. ก็ถ้าไฟ พึ่งอยู่ภายในไม้แห้ง
 และไม้สด ป่าทั้งหมด ในโลก
 ก็จะมีไฟแห้งไป และไม้แห้ง
 ก็จะมีไฟลุกโผลง.
๙๒๕. ถ้าคน ทำบุญได้โดยเอาไม้และ
 หญ้าให้ไฟกิน อย่างมีความสง่า

^๑ อ. สธฺนํ สโฆคํ.

^๒ ส. อ. นามนฺตมาโน.

- องคาริกา โฉนกรว จ สุทา
สรীরทหาปี กเรยฺยุ ปุณฺณํ.
๙๒๖. อถ เจ หิ เอเตปิ กโรนฺติ ปุณฺณํ
อชฺฌณนฺคฺคิ อธิ ตปฺปยิตฺวา
น โภจิ โลกสฺมี กโรติ ปุณฺณํ
โภชํ นโร ฐฺมสฺสิชํ ปตาปวํ.
๙๒๗. กถํ หิ โลกาปจฺจิโต สฺมาโน
อมฺนุญฺจคนฺธํ พฺหุณํ อกนฺตํ
ยเทว มจฺจจา ปรีวชฺชยฺนฺติ
ตทปฺปสฺสวํ จิ ธิรสฺสณฺญ ภูณฺเช.
๙๒๘. สฺสิชฺญหิ^๑ เทเวสุ วทฺนฺติ เอเก
อาปี มิถกฺขุ^๒ ปน เทวมาหุ
สพฺเพว เอเต วิตถํ ภณฺนฺติ
อคฺคิ น เทวญฺจตโร น อาไป.
๙๒๙. อนินฺทุริยํ สนฺตมสฺสญฺจกายํ
เวสฺสณานํ กมฺมกํ ปชานํ
ปรีจิริยมคฺคิ สฺสคฺติ กถํ วชฺเช
ปาปานิ กมฺมานิ ปกฺขุพฺพมาโน.^๓
- คนเผาถ่าน คนต้มเกลือ พ่อครัว
และแม่คนเผาศพ ก็พึงทำบุญได้.
๙๒๖. ถ้าแม่พราหมณ์เหล่านี้ ทำบุญได้
เพราะการเลี้ยงไฟ เพราะเรียน
มนต์ เพราะเลี้ยงไฟให้อิ่มหน้า
ในโลกนี้ ใครๆ ผู้เอาของให้ไฟกิน
จะชื่อว่าทำบุญหาได้ไม่.
๙๒๗. เพราะเหตุอะไรเล่า เพราะไฟเป็น
สิ่งอันโลกยำเกรง รู้รสสองอย่าง
พึงกินได้มาก ทั้งของมีกลิ่นเหม็น
คนเป็นอันมากไม่ชอบ ของที่
มนุษย์ละเว้นเป็นของไม่ประเสริฐ.
๙๒๘. คนพวกหนึ่ง ถือไฟเป็นเทวดา
ส่วนพวกมีลักษณะ นับถือน้ำเป็น
เทวดา คนทั้งหมดนี้ พุดผิด ไฟ
และน้ำ ไม่ใช่เทพเจ้าตนใดตนหนึ่ง.
๙๒๙. โลกบำเรอไฟ ซึ่งไม่มีอินทรีย์
ไม่มีกายที่จะรู้สึกได้ สองแสงสว่าง
เป็นเครื่องทำการงานของประชาชน
เมื่อยังทำบาปกรรมอยู่ จะพึงถึง
สุคติได้อย่างไร.

^๑ ฉ. สฺสิมฺปิ.

^๒ สฺ. อ. มิถกฺขา.

^๓ ฉ. ปกฺขุพฺพมาโน.

๙๓๐. สพุพภาภิกุตาหุ ชีวิกตฤธา
 อคคิสฺส พุรหฺมา ปริจาริกอติ
 สพุพพานุภาวี จ วสึ กิมตถํ
 อนิมฺมิโต นิมฺมิตํ วนฺทิตฺตสฺส.

๙๓๑. หาสฺ^๑ อนินฺชฺฌมานกฺขมํ อตจฺฉํ
 สกฺกาเรเหตุ ปริกรึสุ ปุพฺเพ
 เต ลามสฺกกาเร อปาตฺถภูเต
 สนนฺธาภิตา^๒ ชนฺตฺตฺถิ สนนฺตฺถิมมํ.

๙๓๒. อชฺฌเณนมริยา ปจฺวี^๓ ชนินฺหา
 เวสฺสสา กสิ ปาโรจิริยญฺจ สฺสุทฺทา
 อฺอุปาคุ ปจฺเจกํ ยถาปเทสํ
 กตาทฺหฺ เอเต วสิเนาติ อาหุ.

๙๓๐. พวกพราหมณ์ ผู้ต้องการเลี้ยงชีวิต
 ในโลกนี้ กล่าวว่่า พระพรหม
 ครอบงำได้ทั้งหมด และว่่า
 พระพรหมบำเรอไฟ พระพรหม
 มีอำนาจปกว่่าทุกสิ่ง และมีอำนาจ
 ไม่มีใครสร้าง กลับไปไหวไฟ
 ที่ตนสร้าง เพื่อประโยชน์อะไร.

๙๓๑. คำของพวกพราหมณ์ นำหัวเราะ
 เยาะ ไม่ควรแก่การฟังเสียง
 ไม่เป็นความจริง พวกพราหมณ์
 ในปางก่อนก่อก่ขึ้นไว้ เพราะเหตุ
 แห่งสักการะ พราหมณ์เหล่านั้น
 เมื่อลามสักการะ ไม่ก่อก่ขึ้น
 ก็ร้องกรอญญพิธิว่่า เป็นธรรม
 สงบระงับ ด้วยการฆ่าสัตว์บูชายัญ.

๙๓๒. พวกพราหมณ์ถือการทรงไตรเพท
 พวกกษัตริย์ ยึดการปกครอง
 แผ่นดิน พวกแพศยียึดการไถนา
 และพวกศูทร ยึดการบำเรอ
 วรรณะทั้ง ๔ นี้ เข้าถึงการงาน
 ตามที่อ้างมาเฉพาะอย่าง ๆ นั้น
 กล่าวกันว่่า มหาพรหมผู้มีอำนาจ
 จัดวรรณะ ๔ เหล่านั้นไว้.

^๑ ฉ. หสฺส. ^๒ ฉ. สนนฺธาปิตา.

^๓ ฉ. ปถวี. เอวมฺปิริปี.

๙๓๓. เอตตญจ สจฺจํ วจฺนํ ภเวยฺย
ยถา อิทํ ภาสิตํ พุราหฺมณฺเห
นาขตฺติโย ธาตุ สฆาถ รชฺชํ
นาพราหฺมโณ มนฺตปทานิ ลิกฺขเ
นาถฺยตฺร เวสฺสา หิ กสิ กเรยฺย
สุทฺโท น มุญฺเจ ปฺรเปสฺนายน^๑

๙๓๓. ถ้าคำนี้เป็นคำจริง เหมือนดังที่
พวกพราหมณ์กล่าวไว้ คนที่ไม่ใช่
กษัตริย์ ไม่พึงได้ราชสมบัติ ผู้ที่
ไม่ใช่พราหมณ์ ไม่พึงได้ศึกษา
มนต์ คนนอกจากแพศย์ ไม่พึง
ทำการไถนา และพวกศูทร ก็ไม่
พึงพ้นจากการรับใช้ผู้อื่น.

๙๓๔. ยสุมา จ เอตํ วจฺนํ อญฺตํ
มุสฺสวิเม โອทฺริยา ภณฺนติ
ตปฺปปญฺญา อภิสทฺทหนฺติ
ปฺรสฺสนติ ตํ ปณฺชิตา อตฺตนาเว.

๙๓๔. เพราะคำนี้เป็นคำไม่จริง คำเหล่านี้
เป็นคำเท็จ พวกคนหาเลี้ยงท้อง
กล่าวไว้ คนไม่มีปัญญาหลงเชื่อ
คำนั้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อม
เห็นเขา ด้วยตนเอง.

๙๓๕. ขตฺยา หิ เวสฺसानํ^๒ พลฺลํ หรฺนติ
อาทาย สตฺถาณิ จรฺนติ พุราหฺมณา
ตํ ตาทิสํ สงฺขุภิตํ ปภินฺนํ
กสฺมา พุรฺหฺมา น อชฺชํโรติ โลกํ.

๙๓๕. เพราะพวกกษัตริย์ ย่อมเก็บส่วย
จากพวกแพศย์ พวกพราหมณ์ถือ
ศีลตราเที่ยวฆ่าสัตว์ เพราะเหตุไร
พระพรหมจึงไม่ทำโลกอันแตกต่าง
กันเช่นนั้น ให้ตรงเสีย.

๙๓๖. สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลก
พุรฺหฺมาปฺนุ ญฺตปตี^๓ ปชานํ
กํ สพฺพโลกํ วิทฺธิ อลกฺขี
กํ สพฺพโลกํ น สุชฺชี อกาสิ.

๙๓๖. ก็ถ้าพระพรหมนั้น เป็นใหญ่
เป็นผู้เจริญในโลกทั้งปวง เป็นเจ้า
ชีวิตของหมู่สัตว์ ทำไมจึงจัดโลก
ทั้งปวง ให้มีความทุกข์ ทำไม
จึงไม่จัดโลกทั้งปวง ให้มีความสุข.

^๑ ส. อ. ปฺรเปสฺสิตาย.
^๒ ส. อ. ขตฺตา น เวสฺसान น.
^๓ ฉ. พุรฺหฺมา พฺนุญฺตปตี. อิตฺ ปรี อีทิสเมว.

๙๓๗. สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลกे ๙๓๗. ก็ถ้าพระพรหมนั้นเป็นใหญ่เป็นผู้
 พรหมมาปหุ ฎตปตี ปชานํ เจริญในโลกทั้งปวง เป็นเจ้าชีวิต
 มายา มุสาวชฺชมเทน จาปี ของหมู่สัตว์ เหตุไร จึงทำโลก
 โลกํ อธฺมเมเน กิमतฺถการี^๑ โดยไม่เป็นธรรม คือมารยา เจรจา
 คำเท็จ มัวเมา.
๙๓๘. สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลกे ๙๓๘. ก็ถ้าพระพรหมนั้นเป็นใหญ่ เป็นผู้
 พรหมมาปหุ ฎตปตี ปชานํ เจริญในโลกทั้งปวง เป็นเจ้าชีวิต
 อธฺมมิโก ฎตปตี อริฎฺจ ของหมู่สัตว์ ก็ชื่อว่าเป็นเจ้าชีวิต
 ธฺมเม สตี โส วิทฺหี อธฺมมํ. อยุติธรรม เมื่อธรรมมีอยู่ พรหม
 นั้น ก็จัดโลกไม่เที่ยงธรรม.
๙๓๙. กิฎฺฐา ปฏฺงคา อูรฺคา จ ฌาณคํ^๒ ๙๓๙. ตักแตน ฆีเสื้อ ฎฺ แมลงภู หนอน
 หนตุวา กิมี สฺชฺชติ มกฺขิกา จ และแมลงวัน ใครฆ่าแล้ว ย่อม
 เอเต หิ ธฺมมา อนริยฺรูปา บริสุทฺธิ ธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่
 กมฺโพชกานํ วิตถา พฺหุณฺ. ของพระอริยะ เป็นธรรมผิด ๆ
 ของชาวกัมโพชรัฐ เป็นอันมาก.
๙๔๐. สเจ หิ โส สฺชฺชติ โย หนาคี ๙๔๐. ก็ถ้าคนฆ่าเขาแล้ว ย่อมบริสุทฺธิ
 หโตปี โส สคฺคฺมเปติ จานํ และผู้ถูกฆ่า ย่อมเข้าถึงแดนสวรรค์
 โภวาที โภวาทีนมารเยยฺยํ ผู้ชอบกล่าวว่า เป็นผู้เจริญ ฟังฆ่า
 เย วาปี เตสํ อภิสทฺทฺเหยยฺยํ. พวกเขาว่าเป็นผู้เจริญ ด้วย
 พวกกล่าวว่า เป็นผู้เจริญ ด้วย
 กันเสีย หรือฟังฆ่าพวกที่หลงเชื่อ
 ถ้อยคำ ของพวกพราหมณ์
 ด้วยกันเสีย.

^๑ อ. กิमतตมการี.

^๒ อ. ฌากา.

๙๔๑. เนว มิกา น ปสุโนปี คาโว
 อายาจนฺติ อตฺตวธาย เกจิ
 วิปฺพนุทมานา อธิ ชีวิกตฺตา
 ยถฺยเวสุ ปาณํ ปสุมารภฺนฺติ^๑

๙๔๒. ยูปลุส เเน^๒ ปสุพฺนุเธ จ พาลา
 จิตฺเรหิ วณฺเณหิ มุขํ นยฺนฺติ
 อยฺนฺเต ยูโป กามทฺุโห ปฺรตฺถ
 ภวิสฺสตี สสฺสโต สมฺปฺราเย.

๙๔๓. สเจ จ ยูเป มณฺเณชฺชมฺตฺติ
 ธณฺเณ ธนํ ราชตี ชาตฺรุปี
 สุกฺเขสุ กฺกุเจสุ นเวสุ จาปี
 สเจ ทฺุเห ติตฺทเว สพฺพกาม
 เตวิชฺชสงฺฆาว ปุณฺณ ยเชยฺยํ
 น พฺราหฺมณา^๓ กิณฺณิ น ยาชเยยฺยํ.

๙๔๔. กุโต จ ยูเป มณฺเณชฺชมฺตฺติ
 ธณฺเณ ธนํ ราชตี ชาตฺรุปี

๙๔๑. พวกเนื้อ พวกปศุสัตว์ และพวกโค
 พวกไหน ๆ ไม่ได้อ่อนวอนเพื่อให้
 ฆ่าตนเลย ล้วนแต่ตื่นรนต้องการ
 มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ชนทั้งหลาย
 เริ่มนำเอาสัตว์ และปศุสัตว์เข้าผูก
 ที่เสายัญ.

๙๔๒. พวกคนพาล ย่อมยื่นหน้าเข้าไป
 ที่เสานูชาญัญ เป็นที่ผูกสัตว์ด้วย
 การพรรณนาต่าง ๆ ว่า เสายัญนี้
 จะให้สิ่งที่น่าใคร่แก่ท่าน ในโลกหน้า
 จะเป็นของยั่งยืน ในสัมปรายภพ.

๙๔๓. ก็ถ้าว่าบุคคล ฟังได้แก้วมณี สังข์
 มุกดา ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงิน
 ทอง ที่เสายัญ ในไม้แห้งและ
 ไม้สดไซ้ ถ้าเสายัญจะฟังให้
 สิ่งที่น่าใคร่ทั้งปวง ในไตรทิพย์
 หม่อมพราหมณ์ ผู้ทรงไตรเพท
 เป็นอันมาก ฟังบูชาญัญ ผู้ที่ไม่ใช่
 พราหมณ์ ก็จะไม่ฟังให้พราหมณ์
 บูชาญัญอะไรเลย.

๙๔๔. แก้วมณี สังข์ มุกดา ข้าวเปลือก
 ทรัพย์ เงิน ทอง จักมีที่เสายัญ

^๑ ปสุมาหรณฺตีติปิ ปาโจ.

^๒ สี่. ยูปลุส เต. ฉ. ยูปลุสเน.

^๓ ฉ. อพฺราหฺมณฺ.

สุกฺเขสุ กฺภูเจสุ นเวสุ จาปี
 กุโต ทฺเห ติทฺทเว สพุพกาเม.

ที่ไม้แห้ง ที่ไม้สด แต่ที่ไหน
 เสายัญจะพึงให้สิ่งที่น่าใคร่ทั้งปวง
 ในไตรทิพย์ แต่ที่ไหน.

๙๔๕. สจฺจา จ ลฺลทฺทา จ ปฺลทฺทพาลา^๑
 จิตฺเรหิ^๒ วณฺเณหิ มุขํ นยฺนติ
 อาทาย อคฺคิ มม เทหิ วิตุตฺติ
 ตโต สุขี โหหิสิ สพุพกาเม.

๙๔๕. พราหมณ์เหล่านี้ เป็นผู้โอ้อวด
 หยาบเข้า โง่เขลา โลกจัด ยืนหน้า
 เข้าไปด้วยการพรรณนาต่างๆ ว่า
 จงถือเอาไฟมา ให้ทรัพย์แก่เรา
 แต่นั้น ท่านให้สิ่งที่น่าใคร่ทั้งปวง
 แล้ว จะมีความสุข.

๙๔๖. ตมคฺคิหฺตฺตํ สรณํ ปวิสุส
 จิตฺเรหิ วณฺเณหิ มุขํ นยฺนติ
 โอโรปยิตฺวา เกสมสฺสุ นขณฺจ
 เวเทหิ วิตุตฺติ อติคําพฺหยฺนติ.

๙๔๖. พวกที่โกนผม โกนหนวด และ
 ตัดเล็บ พาพระราชา หรือมหา-
 อำมาตย์ เข้าไปยังโรงบูชาไฟว่า
 เป็นที่พึง ยืนหน้าเข้าไปด้วยการ
 พรรณนาต่างๆ ย่อมยึดเอาทรัพย์
 ด้วยเวททั้งหลาย.

๙๔๗. กากา อฺลฺลุกฺว รโห ลภิตฺวา
 เอกํ สมานํ พหฺกํ สเมจฺจ
 อนฺนํ นํ ภูตฺวา กุหฺกํ กุหิตฺวา
 มุณฺฑํ กิริตฺวา ยณฺณปโปสฺสนฺติ.^๓

๙๔๗. พวกพราหมณ์ผู้โกนหนวด
 ได้คนหนึ่งแล้ว ก็มาประชุม
 กินข้าวกันเป็นอันมาก เหมือน
 ผูกตอมนกเค้าในที่ลับ ฉะนั้น
 หลอกเขาจนเกลี้ยงแล้ว เก็บไว้ที่
 บริเวณบูชาอัญญ.

^๑ สี. อี. อฺปลทฺทพาลา.

^๒ ฉ. จิตฺเตหิ. เอวมฺปริปี.

^๓ ฉ. ยณฺณปโปสฺสนฺติ.

๙๔๘. เอวํ หนิ โส วญฺจิติ พฺราหมณฺเหหิ
เอโก สฺมาโน พหุกา^๑ สฺเมจฺจ
เต โยคโยเคน วิลุมฺปมาณา
ทิกฺขํ อทิกฺขเจเน ฐนํ หนฺรฺนฺติ.
๙๔๙. อกาสิยา ราชฺฐหิ วาญฺสิญฺญา
ตทสฺส อาทาย ฐนํ หนฺรฺนฺติ
เต ตาทิสา จโรสฺมา อสนฺตา
วชฺชมา น หนฺรฺนฺติ อวิญฺจ โลก.
๙๕๐. อินฺทสฺส พหฺนารสิ ทกฺขินฺนาติ
ยญฺเยสฺส อินฺทนฺติ ปลาสยฺญจํ
ตญฺเจปี สจฺจํ มชฺวา อินฺนพานุ
เกนสฺส อินฺโท อสุเร ชินฺนาติ.
๙๕๑. ตญฺเจว ตฺวจฺฉํ มชฺวา สมนฺตํ
หนฺตฺวา อวชฺฉิม ปรโม สฺเทโว^๒
มนฺตา อิม พฺราหมณา ตฺวจฺฉฺรปา
สนฺทิกฺกิกา วญฺจนา เอส โลก.
๙๔๘. ก็พวกพราหมณ์ ลวงผู้มันได้
คนหนึ่งอย่างนี้แล้ว ก็มาประชุมกัน
เป็นอันมาก เขาใช้ความพยายาม
หลอกลวง พรรณนาด้วยสิ่งที่มีมอง
ไม่เห็น ปล้นเอาทรัพย์ที่แลเห็นไป.
๙๔๙. เหมือนพวกราชาบุรุษ อันพระราชา
สอนให้เก็บส่วย เก็บเอาทรัพย์
ของพระราชาไป ฉะนั้น ดูกร
อริยสฺส พราหมณ์เช่นนั้น เหมือน
มหาโจร ไม่ใช่สัตบุรุษ เป็นผู้ควร
จะฆ่าเสีย แต่ไม่มีใครฆ่าในโลก.
๙๕๐. พวกพราหมณ์กล่าวว่าไม้ทองกลาง
เป็นแขนขวาของพระอินทร์ จึง
ตัดเอาไม้ทองกลางมาใช้ในยัญญี
ถ้าคำนั้น เป็นคำจริง พระอินทร์
ก็แขนขาด ทำไม พระอินทร์จึง
ชนะอสูร ด้วยกำลังแขนนั้นได้.
๙๕๑. คำนั้นเป็นคำเท็จ พระอินทร์ยังมี
แขนพร้อม เป็นเทวาชั้นดีเลิศ
ไม่มีใครฆ่าได้ มนต์ของพราหมณ์
เหล่านี้เป็นของเปล่า หลอกลวงกัน
ให้เห็นเองได้เฉพาะในโลกนี้.

^๑ ส. พหุหิ.

^๒ ฉ. ส เทโว.

๙๕๒. มาลาศิริ หิมวา โย ๑ วิชฺฐมา
 สุตฺตฺสโน นิสฺโส กากเวรุ^๑
 เอเต ๑ อญฺเฏ ๑ นคา มหนฺตา
 จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิมานุ.
๙๕๓. ยถาปการานิ หิ อิกฺกุจกานิ
 จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิมานุ
 น ปพฺพตา โหนฺติ ตถาปการา
 อญฺญาทิสฺสา อจฺลา ทิกฺกุจเสลา.
๙๕๔. น อิกฺกุจกา โหนฺติ สิสฺลา จิเรน
 น ตตฺถ สญฺชายติ อโย น โลหํ
 ยญฺญญจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 เอตํ ปริวณฺณยฺนฺตา
 จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิมานุ.
๙๕๕. อชฺฐมา ยกํ มนฺตคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 ตปฺสฺสสินํ ยาจโยคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค^๒
 ตีเร สมฺมุตฺตฺสฺสทกํ สชนฺตํ
 ตํ สาคโรชฺโฆหริ^๓ เตนเปยฺโย.
๙๕๒. คนทั้งหลายกล่าวว่า ฎเขามาลาศิริ
 ฎเขานิมนต์. ฎเขาวิชณะ
 ฎเขาสุตฺตฺสโน ฎเขานิสมะ ฎเข
 กากเวรุ ฎเขาเหล่านี้ และฎเขา
 โหญอื่น ๆ พวกพราหมณ์ผู้บูชาญ
 ได้ก่อสร้างไว้.
๙๕๓. กล่าวกันว่า พวกพราหมณ์ผู้
 บูชาญ เอาอิฐเช่นใดมาก่อน
 เป็นฎเขา อิฐเช่นนั้นไม่ใช่ฎเขา
 ฎเขาเป็นอย่างอื่น ไม่หวั่นไหว
 เห็นได้ชัด ๆ ว่าเป็นหิน.
๙๕๔. ไม่ใช่อิฐ เป็นหินมาโดยกาลนาน
 เหล็กและโลหะ ย่อมไม่เกิดใน
 อิฐนั้น พวกพราหมณ์สรรเสริญญ
 นั้น กล่าวไว้ว่าพราหมณ์ผู้บูชาญ
 ก่อสร้างไว้.
๙๕๕. คนทั้งหลาย เรียกพราหมณ์ผู้ทรง
 เวท ผู้เข้าถึงคุณแห่งมนต์ ผู้มีตบะ
 ในโลกนี้ว่า ผู้ประกอบในการขอ
 น้ำในมหาสมุทร ชัดท่อมพราหมณ์
 นั้น ผู้กำลังตระเตรียมน้ำอยู่
 ที่ฝั่งมหาสมุทร เพราะเหตุนั้น
 น้ำในมหาสมุทร จึงดื่มไม่ได้.

^๑ ฉ. กุเวรุ.   ^๒ ฉ. ยาจโยคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค.

^๓ ฉ. สาคโรชฺโฆหริ.

๙๕๖. ปโรสหัสสปี สมณฑเวเท
มณฑุปปนเน นทियो วหนฺติ
น เตน พยาปนฺนรสูทกานิ
กสฺมา สมฺพุทฺโธ อตุโล อเปยฺโย.

๙๕๗. เยเกจิ กุปา อธิ ชีวโลเก
โลณฺหูกา กุปฺขณฺเหิ ชาตา
น พุราหฺมณฺชฺโณหฺรณฺน เตสุ
อาโป อเปยฺโย ทิรสฺญณฺรานุ.^๑

๙๕๘. ปุเร ปฺรตฺถา กา กสฺส ภริยา
มโน มนุสฺสํ อชเนติ ปุพฺเพ
เตนาปิ ธมฺเมเน น โกจิ หีโน
เอวมฺปิ โวสุสฺสคฺคฺวิภฺงคฺมาหุ.

๙๕๙. จณฺทาลปฺตฺโตปิ อธิจฺจ เวเท
ภาเสยฺย มนฺเต กุสโล มตีมา^๒
น ตสฺส มุทฺธา วิมฺลเยยฺย สตฺตธา
มนฺดา อิเม อตฺตวธฺยา กตฺตา.^๓

๙๕๖. แม่น้ำพัดเอาพราหมณ์ ผู้เรียน
เวทจบ ทรงมนต์ไปเกินกว่าพัน
เหตุไรน้ำในแม่น้ำ จึงมีรสไม่เสีย
มหาสมุทรเท่านั้นดื่มไม่ได้.

๙๕๗. บ่อน้ำทั้งหลาย ในมนุษย์โลกนี้
เกิดเป็นน้ำเค็มก็มี เพราะเขาขุด
บ่อไว้ แต่ไม่ใช่เค็มเพราะทวม
พราหมณ์ตาย น้ำในบ่อเหล่านั้น
ดื่มไม่ได้ ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เป็นน้ำรั่วรสสองอย่าง.

๙๕๘. ครั้งดีกดำบรพพ์ ตั้งแต่ปฐมกับ
ใครเป็นภรรยาใคร ใจได้ให้มนุษย์
เกิดขึ้นก่อน โดยกรรมเมื่อนั้น
ใคร ๆ ไม่เลวไปกว่าใคร ท่าน
กล่าวจำแนกสวนไว้แม้อย่างนี้.

๙๕๙. แม้ลูกคนจันทาล ก็พึงเรียนเวท
สวดมนต์ได้ (ถ้า) เป็นคนฉลาด
มีความคิด หัวของเขาก็ไม่พึง
แตกเป็นเจ็ดเสี่ยง มนต์เหล่านี้
พวกพราหมณ์สร้างไว้ เพื่อฆ่าตน.

^๑ จ. ทิวีสญณฺรานุ.

^๒ สี. อี. มตีมา.

^๓ สี. อี. กตฺตา.

๙๖๐. วาจา กตา คิทธิ กตา คหิตา ๙๖๐. เป็นการสร้างแต่ปาก เป็นการสร้าง
 ทุมโมจยา กาพฺยาปถานุปนฺนา ยึดถือไว้ด้วยความโลภ เปลื้องได้
 พาลาน จิตฺตํ วิสเม นิวิฏฺจํ ยาก เข้าถึงคลองด้วยคำของพวกเขา
 ตทปฺปปลฺลวฺวา อภิสทฺทหนฺติ. พรหมณ์ ผู้แต่งกายพยกลอนจิต
 ของพวกคนโง่ตั้งมั่น ในทางลุ่ม ๆ
 ดอน ๆ คนไม่มีปัญญาเชื่อเอาจริงจัง.
๙๖๑. สีนฺสฺส พฺยคฺมฺสฺส ๑ ทีปฺปิโน ๑ ๙๖๑. ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง
 น วิชฺชตี ปฺริสฺสิยฺพลน มีกำลังอย่างลูกผู้ชาย พรหมณ์
 มนุสฺสภาวี ๑ ควฺว เปกฺโข ไม่มีกำลังเช่นนั้นเลย ความเป็น
 ชาตี หิ เตสฺ อสฺมา สฺมานํ^๑ มนุษย์ ของพรหมณ์เหล่านั้น
 พึงเห็นเหมือนของโค ชาติของ
 พรหมณ์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มี
 ใครเสมอ สิ่งอื่น ๆ เสมอกันหมด.
๙๖๒. สเจ ๑ ราชา ปจฺวี วิชิตฺวา ๙๖๒. ก็ถ้าพระราชาทรงชนะแผ่นดินแล้ว
 สชีววา อสฺสวา ปาริสฺชฺไซ มีราชเสวก่วมชีพ มีม้า มีบริษัท
 สยเมว โส สตฺตฺสฺงฺขํ วิเชยฺย พระองค์พึงทรงชนะ หมู่ศัตรูได้
 ตสฺสปฺปชา นิจฺจ สฺชี ภาเวยฺย. โดยลำพังพระองค์เองประชากราษฎร
 ของพระราชานั้น พึงเป็นสุขอยู่
 เสมอ.
๙๖๓. ขตฺติยมนฺดา ๑ ตโย ๑ เวทา ๙๖๓. มนต์ของกษัตริย์ และไตรเพท
 อตฺถเนน เอเต สฺมกา ภวนฺติ เหล่านั้น มีความหมายเสมอกัน
 เตสฺสญฺจ อตฺถํ อวินิจฺฉินฺติว ถ้าบุคคล ไม่วินิจฉัยข้อความ
 น พุชฺฌตี โขสมปถิว จนนฺ. แห่งมนต์และไตรเพทนั้น ย่อมไม่รู้
 เหมือนทางที่น้ำท่วม ฉะนั้น.

^๑ ฉ. สมานา.

๖
๕
๔
๓
๒
๑

๙๖๔. ขตุติยมนฺตา จ ตโย จ เวทา
 อตุเถน เอเต สมกา ภวนฺติ
 ลาโภ อลาโภ ยโส อยโส จ
 สพฺเพว เตสํ จตฺตุนฺณจ^๑ ฐมา.

๙๖๕. ยถาปี อิปฺภา ธนธฺมฺมเหตุ
 กมฺมานิ กาเรฺนติ^๒ ปุณฺณ ปจฺพฺยา
 เตวิชฺชสงฺมาปี ตเถว อชฺช
 กมฺมานิ กาเรฺนติ ปุณฺณ ปจฺพฺยา.

๙๖๖. อิปฺภานิ เอเต^๓ สมกา ภวนฺติ
 นิจฺจสุสฺสกา กามคฺคฺเคนสุ ยุตฺตา
 กมฺมานิ กาเรฺนติ ปุณฺณ ปจฺพฺยา^๔
 ตทปฺปปญฺญา ทิรฺสญฺญรา เต.

๙๖๗. กสฺส เภริ มุทฺติกา จ
 สงฺขา ปณฺวทินฺทิมา
 ปุริโต ปฏฺิปนฺนานิ
 หาสยฺนฺตา รเถสภิ.

๙๖๔. มนต์ของกษัตริย์ และไตรเพท
 เหล่านั้น มีความหมายเสมอกัน
 ลาก เสื่อมลาก ยศ เสื่อมยศ
 ทั้งหมดเที่ยว เป็นธรรมดาของ
 วรรณะทั้ง ๔ นั้น.

๙๖๕. พวกคฤหบดี ใช้คนจำนวนมากให้
 ทำการงานในแผ่นดิน เพราะเหตุ
 แห่งทรัพย์และข้าวเปลือก ฉะนั้น
 แม้พวกพราหมณ์ ผู้ทรงไตรเพท
 ก็ฉะนั้น ย่อมใช้คนจำนวนมาก
 ให้ทำการงานในแผ่นดิน ในวันนี้.

๙๖๖. พราหมณ์เหล่านั้น เสมอกันกับ
 คฤหบดีมีความชวนชวายประกอบ
 ในกามคุณเป็นนิตย ใช้คนจำนวน
 มาก ให้ทำการงานในแผ่นดิน
 เหมือนกันพราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้
 รู้รส ๒ อย่าง แต่หาปัญญาไม่ได้.

๙๖๗. กระบวนกลอง ตะโพน สังข์
 บัณเฑาะว์และมโหระทึก ของใคร
 มาข้างหน้า ทำให้พระราชชา
 จอมทัพ ทรงหรรษา.

^๑ ส. อ. สพฺเพ เต สพฺเพสํ จตฺตุน.

^๒ อ. กโรนฺติ. เอวมฺปริปี.

^๓ อ. เย เต.

^๔ อ. ปถพฺยา. เอวมฺปริปี.

๙๖๘. กสฺส กณฺจนปฏฺญาน
 ปุณฺนา วิชฺชวณฺณินา
 ยฺวา กลาปสฺนุนทฺโร
 โโก เอติ สิริยา ชลฺ.

๙๖๘. ใครมีพัคตรัสกใส ด้วยแผ่นทองคำ
 อันหนา มีพรรณดั่งสายฟ้า ชนษา
 ยังหนุ่มแน่น สอดสวมแล่งธนู
 รุ่งเรื่องด้วยสิริมาอยู่.

๙๖๙. อุกกามุเข ปนฺภูจฺวั
 ชทิจฺจคารสฺนุณิภํ
 มุขํ จารุริวาภาติ
 โโก เอติ สิริยา ชลฺ.

๙๖๙. ใครมีพัคตร่มองใส เพียงดั่งทอง
 เหมือนถ่านไฟไม้ตะเคียน ซึ่ง
 ลูกโขนอยู่ปากเบ้า รุ่งเรื่องด้วย
 สิริมาอยู่.

๙๗๐. กสฺส ชมฺโพหนทํ ฅตฺตํ
 สสฺสากํ มโนรมํ
 อาทิจฺจริสวารณํ
 โโก เอติ สิริยา ชลฺ.

๙๗๐. ใครมีฉัตรทองชมพูทที่นารื่นรมย์ใจ
 สำหรับกันรัศมีพระอาทิตย์ รุ่งเรื่อง
 ด้วยสิริมาอยู่.

๙๗๑. กสฺส องฺคปริคฺคยห^๑
 วาลวิชนีมุตฺตมํ
 อุกโต วรปณฺณสฺส^๒
 มุทฺธนิ อฺปรุบริ.

๙๗๑. ใครมีปัญญาประเสริฐ มีพัค
 วาลวิชนีอย่างดีเยี่ยม อันคนใช้
 ประคอง ณ เบื้องบนเศียรทั้งสอง
 ข้าง.

๙๗๒. กสฺส เปกฺขุณฺนตฺตทานิ
 จิตฺรานิ จ มุทฺธนิ จ
 สุวณฺณมณิทฺนุชานิ^๓
 จรฺนติ อุกโตมุขํ.

๙๗๒. คนทั้งหลายถือกำหางนกยูง อัน
 วิจิตรอ่อนสลวย มีด้ามลั่นแล้ว
 ด้วยทองคำและแก้วมณี จรลีมา
 ทั้งสองข้าง ข้างหน้าของใคร.

^๑ น. องคํ ปริคคยห. ส. อ. องคํ ปริคคยห.

^๒ ส. อ. จเรเต วรปณณสส. น. อุกโต จรปณณสส.

^๓ น. กณจนมณิทฺนุชานิ.

ส. อ. ตปณณมณิทฺนุชานิ.

๙๗๓. ขทิงคารวณฺณวมา
 อุกฺกามุขปหฺสิตา
 กสฺเสเต กุณฺฑลา วคฺค
 โสภนฺติ อุกฺโตมฺหิ.
๙๗๔. กสฺส วาเตน จุปิตา
 สินฺทฺธคฺคา มุฑฺ กาฬิก้า^๑
 โสภนฺติ นลาตฺนุตฺ
 นภา วิชฺชวฺริคฺคตา.
๙๗๕. กสฺส เอตานิ อุกฺชีนิ
 อายตานิ ปุณฺนิ จ
 โก โสภติ วิสาลกฺโข
 กสฺเสตฺ อุกฺกณฺหิ มฺหิ.
๙๗๖. กสฺเสเต ลปนชาติตา
 สุตฺธา สงฺขวรูปมา
 ภาสมานสฺส โสภนฺติ
 ทนฺดา กุปฺปิลสาทิสา.
๙๗๗. กสฺส ลาซารสสมา
 หตฺถปาทา สุขฺเข จิตา
 โก โส พิมฺโพฏฺจสมฺปนฺโน
 ทิวา สุริยว โสภติ.
๙๗๘. หิมจฺจเย หิมวโต^๒
 พุรฺหสาโลว^๓ ปุปฺพิโต
๙๗๓. กุณฺฑล อํกฺลมเกลฺลียง มีรฺตฺมี
 ดั่งถ่านไม้ตะเคียน ที่ลูกไซนอยู่
 ปากเบ้า งดงามอยู่ทั้งสองข้าง
 ข้างหน้าของใคร.
๙๗๔. เส้นผมของใคร ต้องลมอยู่ไหว ๆ
 ปลายดำสนิท อ่อนสลวย ย่อม
 งามจืดที่สุดคนลาภ ดังสายฟ้า
 พุ่งขึ้นจากท้องฟ้า.
๙๗๕. ใคร มีเนตรซ้ายขวา กว้างและ
 ใหญ่งาม มีพัศตร์ฝังใส ดัง
 คันช่องทอง.
๙๗๖. ใคร มีโอษฐ์สะอาดแจ่มใส
 เมื่อเจรจา(แลเห็น) มีฟันทั้งหลาย
 ขาวเหมือนสังข์ งามดังดอก
 มณฑารพดุม.
๙๗๗. ใครนั้น มีมือและเท้าทั้งสอง มีสี
 เสมอด้วยน้ำครึ่ง ตั้งอยู่ในที่
 สบาย มีริมฝีปากเปล่งปลั่ง
 ดังผลมะพลับ งามดังดวงอาทิตย์.
๙๗๘. ใครนั้นมีเครื่องปกคลุมขาวสะอาด
 ดังต้นสาละใหญ่ มีดอกบาน

^๑ ฉ. นินฺทฺธคฺคา มุฑฺกาฬิก้า.

^๒ ฉ. หิมวติ. ^๓ ฉ. มหาสาโลว.

โก โส โอิทาทปาวาโร
ชยั อินุโทว โสภติ.

สะพรั้ง ช้างเขาหิมวันต์ ในฤดู
หิมะตก งามดังพระอินทร์ ผู้ได้
ชัยชนะ.

๙๗๙. สุวณฺณปปีฬากิณฺณ
มณินทณฺทวิจิตฺตํ
โก โส ปริสโมคฺคยฺห
อัสเส^๑ ขคฺคํ ปมฺญจติ.

๙๗๙. ใครนั่น นั่งอยู่ท่ามกลางบริษัท
คล้องพระแสงขรรค์ที่ป่า คร้าทอง
วิจิตรด้วยด้ามแก้วมณี.

๙๘๐. สุวณฺณวิกิตา จิตฺรา
สุกตา จิตฺรสิพฺพินี^๒
โก โส โอมฺญจเต ปาทา
นโม กตุวา มหฺสิโน.

๙๘๐. ใครนั่น สวมสุวรรณปาทุกา อัน
วิจิตร ทำสำเร็จแล้วด้วยทอง
เย็บเรียบร้อย ทำดีแล้ว ข้าพเจ้า
ขออนอบน้อม ต่อผู้แสวงหาคุณ
อันใหญ่.

๙๘๑. ฐตฺรฏฺฐสฺส เต นาคา^๓
อิทฺธิมนฺโต ยสฺสสิโน
สมฺมุตฺทชาย อุปฺปนฺนา
เอเต นาคา มหิทฺธิกาติ.
ฎริทตตชาตคํ ญญจ.

๙๘๑. นาคเหล่านั้น มีฤทธิ์ มียศ
เป็นโอรสของท้าวธตรฐ เกิดแต่
นางสมมุตทษา นาคเหล่านี้ ล้วนมี
ฤทธิ์มาก.
จบฎริทตตชาตค ที่ ๖.

^๑ ฉ. อัส. ส. อ. อัส. ขคค.

^๒ ฉ. จิตตสิพพนา.

^๓ ฉ. ฐตฺรฏฺฐา หิ เต นาคา.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย

มหานิบาต

๖. ฎริทตฺตชาตกถณฺณา (๕๔๓)

ยงฺกิญฺจิ รตนมตฺถิติ อิทํ สตุถา
สวาทุถิยํ อุปนิสฺสาย เชตวเน วิหรนฺโต
อุโปสฺสเถ อุปาสเถ อารพฺภ กเถสิ.

เต กิร อุโปสฺสทิวเส ปาโตว
อุโปสฺสํ อธิฏฺฐาย ทานํ ทตฺวา
ปจฺจามตฺตํ คนฺธมาลาทิหตฺธา เชตวณฺ
คนฺตฺวา ธมฺมสฺสวณฺเวลาย เอกมณฺต์
นินฺสีทิสฺสุ ตทา ปน สตุถา ธมฺมสภํ
อาคนฺตฺวา อลงฺกตพฺพธาสเน นินฺสีทิตฺวา
ภิกฺขุสฺสํ โอลิเกตฺวา ภิกฺขุอาทิสฺสุ ปน
เย อารพฺภ ธมฺมกถา สมฺภูจาทิ,
เตหิ สพฺุธิ ตถาคตา สลฺลปนฺติ.

๖. ปรณนาฎริทตฺตชาตก (๕๔๓)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันวิหาร อาศัณนครสวตฺถิ
ทรงปรารภพวกอุบาสก ผู้รักษาอุโบสถศีล
จึงตรัสชาดกนี้ มีคำว่ รัตนะอย่างใด
อย่างหนึ่งมีอยู่ เป็นต้น.

ดังได้สดับมา ในวันอุโบสถ พวก
อุบาสิกเหล่านั้น สมาทานอุโบสถศีล
แต่เข้าแล้วถวายทาน ภายหลังภัตอาหาร
ก็ถือเอาของหอมและดอกไม้เป็นต้น ไปสู่
พระเชตวันวิหาร ในเวลาพึงธรรม ก็นั่ง
ณ ที่ควรข้างหนึ่ง. ก็ในกาลนั้น
พระศาสดา เสด็จมาสู่ธรรมสภา ประทับ
นั่งบนพุทธอาสน์ อันประดับแล้ว ทอด
พระเนตรดูหมู่ภิกษุ ก็บรรดาพุทธบริษัท
ทั้งหลาย มีภิกษุเป็นต้น ธรรมกถาตั้งขึ้น
ปรารภบริษัทเหล่าใด พระตถาคตเจ้า
ทั้งหลาย ย่อมตรัสปราศรัยกับบริษัท
เหล่านั้นก่อน.

ตสุมา “อชช อุปาสเก อารพภ
 ปุพพจริยปฏิสัยตุตา ธมมกถา สมภู-
 จหิสฺสตี”ติ ฅตฺวา อุปาสเกหิ สหฺวี
 สลฺลปนฺโต “อุโปสติกตฺถ อุปาสกา”ติ
 ปุจฺฉิตฺวา “อาม ภนฺเต”ติ วุตฺเต
 “สาธุ อุปาสกา, กลฺยาณํ โว กตํ,
 อนจฺฉริยํ ไซ ปเนตํ, ยํ ตฺเมห
 มาทิสฺสํ พุทฺธํ โอวาททาเยกํ ลภนฺตา
 อุโปสถํ กเรยฺยาถ. ไปราณกปณฺชิตฺตา
 อนาจริยกาปิ มหนฺตํ ยสฺสํ ปหาย
 อุโปสถํ กรีสฺเสวา”ติ ฅตฺวา ตฺถนฺหิ
 อโหสิ, เตหิ ยาจิโต อตีตํ อานริ.

เพราะเหตุนั้น ทรงทราบว่า “วันนี้
 ธรรมกถา อันเนื่องด้วยบุพพจริยาปรารภ
 อุปาสกทั้งหลายจักตั้งขึ้น” เมื่อจะทรง
 ปราศรัยกับอุปาสกทั้งหลาย จึงตรัสถาม
 ว่า “ดูกรอุปาสกทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
 รักษาอุโบสถหรือ” เมื่ออุปาสก รับว่า
 “พระเจ้าข้า ข้าพระองค์รักษาอุโบสถ”
 จึงตรัสว่า “ดีแล้วอุปาสก พวกท่าน
 ทำกรรมอันงาม ก็แต่ว่าข้อที่พวกท่านได้
 พระพุทธเจ้าผู้เช่นเรา ให้โอวาทแล้ว
 พึ่งทำอุโบสถนั้น ไม่น่าอัศจรรย์ พวก
 นักปราชญ์ในครั้งก่อน ไม่มีอาจารย์ให้
 โอวาท ก็ยังละยศอันใหญ่ ไปรักษา
 อุโบสถเองได้” ดังนี้ ก็ทรงดูขณะมีภาพแล้ว
 อันพวกอุปาสก กราบทูลอาราธนา
 จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า

อดีตเต (ภิกฺขเว) พาราณสียํ
 พุรหมทตฺโต นาม ราชา รชฺชํ
 กาเรนฺโต ปุตฺตสฺส อุปรชฺชํ ทตฺวา
 ตสฺส มหนฺตํ ยสฺสํ ทิสฺวา “รชฺชมปิ
 เม คณฺเหยยา”ติ อุปฺปนฺนาสงฺโก ตํ
 ปกฺโกสทาเปตฺวา “น สกฺกา ตาต อิจ
 วสิตฺตุํ, ตวํ อิตฺโต นิภฺขมิตฺวา ยตฺถ
 เต รุจฺจติ, ตตฺถ วสิตฺวา มมจฺเจเนน

(ดูกรภิกษุทั้งหลาย) ในอดีตกาล
 มีพระราชา ทรงพระนามว่าพระเจ้า
 พรหมทัต ทรงครองราชสมบัติ ณ เมือง
 พาราณสี พระราชทานตำแหน่งอุปราช
 แก่พระราชโอรส ทอดพระเนตรเห็นยศ
 อันใหญ่ของพระราชโอรสนั้นทรงระแวงว่า
 “พระราชโอรสพึงชิงเอาราชสมบัติของเรา”
 รับสั่งให้พระราชโอรสนั้น เข้าเฝ้าแล้ว
 ตรัสว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าไม้อาจจะอยู่ในเมืองนี้
 เจ้าจงออกจากเมืองนี้ไปอยู่ ณ เมืองที่เจ้า

กุลสนตกำ ราชูฑิ คณฺหาหิ"ติ อาห. โส
 "สาธู"ติ สมฺปฏิจฺจิตฺวา ปิตริ วนฺทิตฺวา
 นครา นิกุมิตฺวา อนุปฺพุเพนเยว
 ยมฺนํ คนฺตฺวา ยมฺนา ย ๑ สมฺทฺทฺสฺส
 ๑ ปฺพุตฺสฺส ๑ อนุตฺเร ปณฺณสาลํ
 มาเปตฺวา วนฺมุลผลาหาโร ตตฺถ
 ปฏฺิวสฺติ. ตทา สมฺทฺทฺฏฺจิกา นาคภวเน
 เอกา มตฺปติกา นาคมาณฺวิกา
 อญฺญาสํ สฺปติกาณํ ยสํ โอลิเกตฺวา
 กิลฺลํ นิสฺสาย อุกฺกณฺจิตา นาคภวนา
 นิกุมิตฺวา สมฺทฺทฺตีเร วิจฺรณฺตี
 ราชปฺตฺตฺสฺส ปทฺวลญฺฑิ ทิสฺวา
 ปทาณฺสาเรณ คนฺตฺวา ตํ ปณฺณสาลํ
 อทฺทส.

ตทา ราชปฺตฺโต ผลตฺถาย อรญฺญํ
 คโต โหติ. สา ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา
 กญฺจตฺถรณฺญ ๑ เสสฺปริชาเร ๑ ทิสฺวา
 จินฺตฺสิ "อิทํ เอกสฺส ปฺพุชิตฺสฺส
 วสนฺภูจฺจํ ภวิสฺสฺติ, วิมฺลิสฺสํ สมิ นํ
 'ลทฺธาปฺพุชิตฺโต นุ โข โน วา'ติ
 สเจ ทิ สทฺธาปฺพุชิตฺโต ภวิสฺสฺติ
 เนกฺขมฺมาธิมฺตฺโต, น เม อลงฺกตฺสยํ

ชอบใจ แล้วจึงมาครองราชสมบัติอันเป็น
 มรดกของตระกูล โดยการล่องไปแห่งเรา"
 พระราชกุมารนั้น รับพระราชดำรัสว่า
 "ดีละพระเจ้าข้า" ถวายบังคมพระราชบิดา
 แล้ว เสด็จออกจากพระนครไปถึงแม่น้ำ
 ยมูนาโดยลำดับแล้ว จึงสร้างบรรณศาลา
 ในระหว่างแดนติดต่อกับแม่น้ำยมูนา
 มหาสมุทรและภูเขา แสงงามมูลผลาผลไม้
 ในป่าเป็นอาหาร อาศัยอยู่ในบรรณศาลา
 นั้น. ในกาลนั้น มีนางนาคมาณวิกา
 นางหนึ่ง สามีตายแล้ว เป็นนาคดำรงอยู่
 ในมหาสมุทร ในนาคพิภพ ได้เห็นยศ
 ของนางนาคมาณวิกาเหล่านี้ ซึ่งมีสามี
 เกิดความกระสัน เพราะอาศัยกิเลส
 จึงออกจากนาคพิภพ เทียวไปที่ฝั่งแห่ง
 สมุทร พบรอยเท้าของพระราชากุมาร
 จึงเดินติดตามรอยเท้าไป ก็ได้พบ
 บรรณศาลานั้น.

ครั้งนั้น พระราชบุตร เสด็จไปสุป่า
 เพื่อต้องการผลไม้. นางนาคมาณวิกานั้น
 เข้าไปยังบรรณศาลาแล้ว เห็นเครื่องลาด
 ทำด้วยไม้และบริวารที่เหลือ จึงคิดว่า
 "ที่นี่ จักเป็นที่อยู่ของบรรพชิตรูปหนึ่ง
 เราจักทดลองบรรพชิตนั้นดูว่า จักเป็น
 ผู้บวชด้วยศรัทธา หรือไม่ ก็ถ้าบวชด้วย
 ศรัทธา ก็จะเป็นผู้โน้มน้าวไปในเนกขัมมะ

สาทิยิสฺสตี สเจ กามาภริโต
ภวิสฺสตี, น สหุธาปพฺพชิตโต, มม
สชฺชิตสยณสฺมีเยว นิปชฺชิสฺสตี อถ นํ
คเหตุวา อตฺตโน สามิกํ กตฺวา
อิเธว วสิสฺสामी”ติ. สา นาคภวณํ
คณฺตุวา ทิพฺพปฺปฺมานิ เจว ทิพฺพคณฺเฐ
จ อหาริตฺวา ปฺุปฺผสยณํ สชฺชเชตฺวา
ปณฺณสาลายํ ปฺุปฺผุพฺหารํ กตฺวา
คณฺธุจฺจนฺยานิ วิกิริตฺวา ปณฺณสาลํ
อลงฺกิริตฺวา นาคภวณเมว คตา.

ราชปุตฺโต สายณฺหสมยํ อาคณฺตุวา
ปณฺณสาลํ ปวิภูโจ ตํ ปวฺตตี ทิสฺวา
“เกน นุโข อิมํ สยณํ. สชฺชิตนุ”ติ
ผลาผลํ ปริภุญฺชิตฺวา “อโห สฺสคณฺธานิ
ปฺุปฺผานิ, อโห สฺสคณฺธานิ ปฺุปฺผานิ,
มนาปี วต เม กตฺวา สยณํ
ปณฺณตฺตนุ”ติ น สหุธาปพฺพชิตภาเว
โสมนสฺสชาโต ปฺุปฺผสยเน ปริวตฺเตตฺวา
นิปฺนฺโน นิทฺทำ โอกมิตฺวา ปฺน ทิวเส
สุริยคุคมเน อฏฺฐาย ปณฺณสาลํ
อสมฺมุชฺชิตฺวา วนมฺูลผลาผลตฺถาย
อคมาสิ. ตสฺมี ขณ นาคมาณวิกา
อาคณฺตุวา มิสาทานิ ปฺุปฺผานิ ทิสฺวา

ไม่ยินดีที่นอนอันเราประดับแล้ว ถ้าว่า
บรรพชิตนี้ ยินดีในกาม ไม่บวชด้วย
ศรัทธาแล้วไซ้ จักนอน ณ ที่นอนที่เรา
จัดไว้ที่เดียว ที่นั้นเราจักยึดเอาบรรพชิต
นั้นเป็นสามีของเรา อยู่ในสถานที่นี้
ต่อไป”. นางนาคมาณวิกา ก็กลับไป
นาคพิภพ นำเอาดอกไม้อันเป็นทิพย์
และของหอมทิพย์ มาจัดแจงที่นอน
โปรยดอกไม้เรียงรายผงของหอม ประดับ
บรรณศาลาเสร็จแล้ว ก็กลับไปยัง
นาคพิภพตามเดิม.

พระราชบุตร มาจากป่าเวลาเย็น
เข้าไปยังบรรณศาลา เห็นเหตุการณ์
เป็นไปดังนั้น ก็คิดว่า “ใครหนอแล มา
จัดที่นอนนี้” ดังนี้แล้ว ก็บริโภคผลาผล
ชมว่า “โอ ดอกไม้มีกลิ่นหอมดี โอ ดอกไม้
มีกลิ่นหอมดี ที่นอนก็ปูลาด ทำให้ชอบใจ
เราจริง” เกิดความยินดี เพราะความ
เป็นผู้มิได้ผนวชด้วยศรัทธา ก็บรรทม
พลิกไปพลิกมา บนที่นอนอันประดับ
ด้วยดอกไม้ หยั่งลงสู่นิทรธา ตลอดคืน
ตื่นเวลาพระอาทิตย์ขึ้น ในวันรุ่งขึ้น
ยังไม่ทันปิดกวาดบรรณศาลา ก็ได้ไป
เพื่อแสวงหามูลผลาผลไม้ในป่า. ขณะนั้น
นางนาคมาณวิกา มาเห็นดอกไม้เหี่ยว
คล้าไป ก็รู้ว่า “บรรพชิตนี้ มีจิตน้อมไป

“กามาธิมุตโต เอส, น สทุธาย
 ปพฺพชิตโต, สกกา นํ คณฺหิตฺตฺน”ติ
 ฅตฺวา โปราณปุปฺพานิ นีหริตฺวา
 อณฺฎานิ ปุปฺพานิ อหริตฺวา ตเถว
 ปุปฺพลยํ สขุเชตฺวา ปณฺณสาลํ
 อลงฺกริตฺวา จงฺกเม จ ปุปฺพานิ
 วิกิริตฺวา นาคฆวนเมว คตา.

โส ตํ ทิวสมฺปิ ปุปฺพลยเน สยิตฺวา
 ปุณฺทิวเส จินฺตฺสิ “โก นุ โข
 อิมํ ปณฺณสาลํ อลงฺกโรตี”ติ. โส
 ผลาผลตฺถาย อคฺนฺตฺวา ปณฺณสาลาโต
 อวิหฺวเร ปฏิจฺจนฺเน จาเน อฏฺฐาสิ.
 อิตฺราปี พหู คณฺเฐ เจว ปุปฺพานิ
 จ อาทาย อสฺสสมปทํ อาคจฺจติ.
 ราชปฺตฺโต อุตฺตมรฺูปธํ นาคฆานวิกิ
 ทิสฺวาว ปฏิพฺพชิตฺโต อตฺตานํ
 อทสฺเสตฺวา ตสฺสา ปณฺณสาลํ
 ปวิสิตฺวา ปุปฺพลยํ สขุชนกาเล
 ปวิสิตฺวา “กาสิ ตวณฺ”ติ ปุจฺฉิ.

สา “นาคฆานวิกา นาม สามิ”ติ.
 “สสฺสามิกา อสฺสามิกาสิ”ติ ปุจฺฉิ.
 สามิ อหํ ปุพฺเพ สสฺสามิกา, อิทานิ
 อสฺสามิกา วิธฺวา ชาตา, ตวมฺปน

ในกาม หาได้บวชด้วยศรัทธาไม่ เรา
 อาจะยึดเอาบรรพชิตรูปนี้” ดังนี้แล้ว
 จึงเอาดอกไม้เก่าออกไป แล้วเอาดอกไม้
 ทั้งหลายอื่นมา จัดแจงที่นอนดอกไม้
 เช่นนั้น ได้ประดับตกแต่งบรรณศาลา
 แล้วโปรยดอกไม้ทั้งหลายไว้ ในที่จงกรม
 เสร็จแล้ว ก็กลับไปยังนาคพิภพตามเดิม.

แม้ในวันนั้น พระราชบุตรก็บรรทมที่นอน
 ดอกไม้ จนวันรุ่งเช้า จึงทรงดำริว่า
 “ใครหนอมาประดับตกแต่งบรรณศาลา
 นี้”. พระราชบุตรก็ไม่เสด็จไป เพื่อ
 แสวงหาผลาผล ได้ประทับยืนอยู่ใน
 สถานที่ปิดบัง ใกล้บรรณศาลา. ฝ่ายนาง
 นาคฆานวิกานอกนี้ ก็ถือเอาของหอม
 และดอกไม้ทั้งหลายเป็นอันมาก มาลัย
 อาศรมบท. พระราชบุตรพอทอดพระเนตร
 เห็นนางนาคฆานวิกา ผู้ทรงรูปงดงามยิ่ง
 ก็มีพระทัยปฏิพัทธ์ ไม่ทรงแสดงพระองค์
 ให้ปรากฏ ในเวลานางเข้าไปบรรณศาลา
 จัดที่บรรทมด้วยดอกไม้อยู่ จึงเสด็จไป
 ตรัสถามว่า “เจ้าเป็นใคร”.

นางนาคฆานวิกานั้นตอบว่า “นาย ดิฉัน
 ชื่อนางนาคฆานวิกา”. พระราชบุตร
 ตรัสถามว่า “เจ้ามีสามีหรือยังไม่มี”.
 นางนาคฆานวิกา ตอบว่า “นาย เมื่อก่อน
 ดิฉันมีสามี แต่บัดนี้ไม่มีสามี เป็นหม้าย

กตถ วาสโกสตีติ. “อหิ พารานสิรญโย
 ปุตโต พรหมทตตุมมาโร นาม,
 ตวมุปน นาคฆวนิ ปหาย กสมมา
 อธิ วิจรสตีติ. “สามี อหิ ตตถ
 สสุสามิกานิ นาคฆวานิกานิ ยลล
 โอลิเกตวา กิเลส นิสุสาย อุกกณจิตา
 ตโต นิขมิตวา สามิกิ ปริเยสนตี
 วิจรามตีติ. “เตนหิ ภาเท อหมิปี
 น สหุธาปพพิโต, ปิตรา นีหริตตดา
 อิตาคนุตวา วิหรามิ, ตว มา จินุตย,
 อหนุต สามิกิ ภาวิสุสามิ, อโปิ
 อธิ สมคคัสวาสิ วสิสุสามา”ติ.

สา “สาธู”ติ สมปฏิจฉิ. ตโต ปฏจาย
 เต อโปิ ตตเถว สมคคัสวาสิ
 วสิสุ. สา อตตโน อานุกาเวน
 มหารหิ เคนิ มาเปตวา มหารหิ
 ปลลลنگิ อานริตวา สยนิ ปญญาเปสิ.
 โส ตโต ปฏจาย มูลผลาผล
 อชาติตวา ทิพพุนปานเมว ภูชิตวา
 ชีวิต กปเปสิ.

ก็ท่านเล่าอยู่ที่ไหน”. พระราชบุตรตรัสว่า
 “เราเป็นโอรสของพระเจ้าพารานสิ ชื่อ
 พรหมทตตุมมาร, ก็เธอละนาคพิภพเสีย
 มาเที่ยวอยู่ในที่นี้ เพราะเหตุไร”. นาง
 นาคฆวานิกากล่าวว่า “ดิฉันเห็นยศศักดิ์
 ของนางนาคฆวานิกาที่มีสามีในนาคพิภพ
 นั้น เป็นผู้กระสัน เพราะอาศัยกิเลส จึง
 ออกจากนาคพิภพนั้น เที่ยวแสวงหาสามี”.
 พระราชบุตร ตรัสว่า “นางผู้เจริญ
 ถ้าเช่นนั้น แม้เราก็มิได้บวชด้วยศรัทธา
 เพราะถูกพระบิดาขับไล่ จึงมาอยู่ในที่นี้.
 เจ้าอย่าวิตกไปเลย ตัวเราจักเป็นสามี
 ของเจ้า เราแม่ทั้งสอง ก็จักอยู่ร่วม
 พร้อมเพรียงกัน ในบรรณศาลานี้”.

นางนาคฆวานิกานั้น รับรองแล้วว่า
 “ดีละ” จำเดิมแต่กาลนั้นมา พระราชบุตร
 และนางนาคฆวานิกา แม่ทั้งสอง
 ก็อยู่สมัคร์สังวาสกันในที่นั้น. นางนาค
 ฆวานิกานั้น เนรมิตเรือน อันควร
 แก่ค่ามาก และนำบัลลังก์อันมีค่ามากมา
 ด้วยอานุกาพของตน ปลูกาที่นอนแล้ว.
 แต่กาลนั้นมา พระราชบุตรนั้น ไม่เสวย
 มูลผลาผล เสวยแต่พระกระยาหาร
 อันเป็นทิพย์เท่านั้น สำเร็จพระชนมชีพ
 อยู่ที่นั่น.

อปรภาเค นาคมาณวิกา คพภัก
ปฏิภิตวา ปุตตัม วิชายิ. ตสฺส
สาครตีเร ชาตตฺตา "สาครพฺรหม-
ทตฺโต"ติ นามํ กรีสุ. ตสฺส ปทสา
คมนกาเล นาคมาณวิกา ธีตรัม
วิชายิ, ตสฺสา สมฺพุทฺตีเร ชาตตฺตา
"สมฺพุทฺธา"ติ นามํ กรีสุ. คเต จ
ปน กาลนฺตเร อถโก พาราณสีวาสี
วนจฺรโก ตัม จานํ ปตฺโต กตปฏิสฺนฺธาโร
ราชปุตฺตัม สญฺชานิตฺวา กติปาหํ ตตฺถ
วสิตฺวา "เทว อหํ ตุมหากํ อธิ-
วสนฺนาวิ ราชกฺุสฺส อโรเจสุสामी"ติ
วตฺวา ตัม วนฺทิตฺวา ตโต นิภฺขมิตฺวา
นครํ อคฺมาสิ.

ตทา ราชา กาลมกาสิ. อมจฺจา
ตสฺส สรีริกฺจํ กตฺวา สตฺตเม ทิวเส
สญฺนิปตฺติตฺวา "อราชิกํ รชฺชํ นาม น
สญฺจาทิ, ราชปุตฺตสฺส วสนฺนฺจานํ
วา อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา น
ชานาม, มุสฺสรณํ วิสฺขุเชตฺวา ราชานํ
คณฺหิสฺสามา"ติ มนฺตยีสฺ. ตสฺมี ขณ
วนจฺรโก นครํ ปวสิตฺวา เตสํ ตัม

ภายหลังต่อมา นางนาคมาณวิกา
ตั้งครรภ์ประสูติโอรส. พระราชบิดาและ
มารดาได้ขนานนามว่า "สาครพรมทต" เพราะโอรสนั้นเกิดที่ฝั่งสาคร. ในเวลา
ที่สาครพรมทตตกุมารเดินได้ นางนาค
มาณวิกาก็คลอดธิดาองค์หนึ่ง พระบิดา
และมารดาได้ขนานนามว่า "สมุททชา"
เพราะธิดาเกิดที่ฝั่งสมุทร. ก็เมื่อระหว่าง
เวลาล่วงไปแล้ว ลำดับนั้น พรานคนหนึ่ง
มีปกติอยู่เมืองพาราณสี มาถึงสถาน
ที่นั้น ได้รับปฏิสันถารจ้พระเจ้าราชบุตรได้
พักอยู่ในที่นั้น ๒-๓ วัน ทูลว่า "ขอเดชะ
ข้าพระองค์จักแจ้งเรื่องทีพระองค์ประทับ
อยู่ที่นี้แก่ราชสกุล" แล้วถวายบังคมลา
พระเจ้าราชบุตรนั้น ออกจากที่นั้น ไปสู่
พระนคร.

ในกาลนั้น พระราชา ได้เสด็จสวรรคต
แล้ว, พวกอำมาตย์พากันถวายพระเพลิง
พระสรีระของพระองค์เสร็จแล้ว ในวันที่
๗ ประชุมปรึกษากันว่า "ธรรมดา
ราชสมบัติ ที่ไม่มีพระราชาปกครอง
จะดำรงอยู่ไม่ได้ เราทั้งหลายไม่รู้สถาน
ที่อยู่ของพระเจ้าราชบุตร ความทีพระองค์
ยังมีพระชนม์อยู่ หรือไม่มี เราทั้งหลาย
จักปล่อยมุสสรณเสียหายหาพระราชา".
ขณะนั้น นายพรานป่าเข้ามาถึงพระนคร

กถิ์ สุตวา อมจจาณิ์ สนฺติกั คณฺตุวา
 “อนิ์ ราชปุตฺตสฺส สนฺติเก ตโย
 จตฺตาโร ทิวเส วสิตฺวา อาคโตมุหิ์”ติ
 ติ์ ปวฺตฺตี อัจฺจิกฺขิ. อถ ติ์ สุตฺวา
 อมจฺจา ตสฺส สกฺกาโร กตฺวา
 เตน มคฺคนายเกน ตตฺถ คณฺตุวา
 กตฺปฏิสฺนถารา ญญโณ กาลกตภาวึ
 อารโจะตฺวา “เทว รชฺชึ ปฏิปชฺชาหิ์”ติ
 อานิสฺสุ.

โส “นาคมาณวิกาย จิตฺตึ
 ชานิสฺสุสามิ์”ติ ติ์ อุปสงฺกมิตฺวา “ภทฺเท
 ปิตา เม กาลกโต, อมจฺจา มยฺหึ ฉตฺตึ
 อุสฺสาเปตฺติ อธิ อาคตา, คจฺจาม ภทฺเท,
 อุนฺโปกิ ทฺวาทสโยชนิกาย พาราณสึยึ
 รชฺชึ กาเรสฺสาม, ตฺวึ โสฬสฺสนึ
 อิตฺถิสฺสหาณึ เชฏฺจกา ภวิสฺสสิ์”ติ
 อาน. “สามิ น สกฺกา มยา ตยา
 สทฺธิ์ คณฺตุณฺ”ติ. “กึ การณา”ติ. “มยึ
 โฆริสฺสา ชิปปโกธา อปฺปมตฺตเกณปิ

ได้ฟังถ้อยคำของชนเหล่านั้น จึงไปยัง
 สำนักอำมาตย์ทั้งหลายแล้ว แจ้งความ
 เป็นไปนั้นว่า “ข้าพเจ้า ไปอยู่ในสำนัก
 พระราชบุตร สิ้นเวลา ๓-๔ วันแล้ว
 กลับมา”. ลำดับนั้น อำมาตย์ทั้งหลาย
 ได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงทำสักการะแก่นาย
 พรานนั้น ให้นายพรานนั้น เป็นผู้นำทางไป
 ในที่นั้นอันพระราชบุตรทรงทำปฏิสนธิ์
 แล้ว จึงทูลแจ้งความที่พระราชบิดาเสด็จ
 สวรรคตแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ
 ขอเชิญพระองค์ เสด็จครองราชสมบัติ
 เถิด”.

พระราชบุตรนั้นทรงดำริว่า “เรา
 จักรู้ใจของนางนาคมาณวิกา” จึงเสด็จ
 เข้าไปหานาง ตรัสว่า “นางผู้เจริญ
 พระบิดาของเรา เสด็จสวรรคตแล้ว
 พวกอำมาตย์มาที่นี่ เพื่อยกเศวตฉัตร
 ให้แก่เรา เราทั้งสอง จงไปปกครอง
 ราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสี อันมี
 ปริมาณทลกว้างประมาณ ๑๒ โยชน์
 เจ้าจักเป็นใหญ่กว่าหญิงหมื่นหกพันนาง”.
 นางนาคมาณวิกา ทูลว่า “นาย หม่อมฉัน
 ไม่อาจจะตามเสด็จไปกับพระองค์ได้”.
 พระราชบุตร ตรัสถามว่า “เพราะเหตุไร
 เจ้าจึงไม่กล้าไป”. นางนาคมาณวิกา
 ตอบว่า “พวกเรามีพิษร้าย โกรธง่าย

กฤษณาม, สปัตติวาโส จ นาม ภาริโย
สจาห์ กิณฺจิ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา
กฤษฺธา กิณฺจิ โอลฺลเกสฺสามิ, ภสฺสมมฺภูจฺจิ
วีย วิปฺปกีริสฺสตี. อิมินา การณน
น สกฺกา มยา ตยา สทฺธิ
คนฺตฺนุ"ติ.

ราชปุตฺโต ปฺน ทิวเสปิ ตํ ยาจเตว.
อถ นํ สา เอมมาห "อนํ ตาว
เกนจิ ปริยาเยน น คมิสฺสามิ, อิเม
ปน เม ปุตฺตา นาคกุมารา ตว
สมฺภเวน ชาตตฺตา มนุสฺสชาติกา.
สเจ เต มยิ สิเนโห อตฺถิ, อิเมสฺสุ
อปฺปมตฺโต ภว. อิเม โข ปน
อุทกวิชฺชา สขุมาลา มคฺคํ คจฺจนฺตา
วาตาทเปน กิลมิตฺวา มเรยฺยํ, เอกนฺนาวิ
ขนาเปตฺวา อุทกสฺส ปฺเรตฺวา ตาย
เต ~ อุทกกีฬํ กีฬาเปตฺวา เนตฺวา
นคเรปิ เตสํ อนฺโต วตฺตุสมิเยว
ไปกฺขรณิ การเยยฺยาสิ, เหวํ เต น
กิลมิตฺสนฺตี"ติ.

ยอมโกรธ แม้ด้วยเหตุมีประมาณเล็กน้อย
ชื่อว่า การอยู่กับหญิงร่วมสามีเป็นเรื่อง
หนักใจ ถ้าหม่อมฉันได้เห็นหรือได้ฟังเหตุ
อะไร ๆ โกรธแล้วมองดูใคร ๆ เขาก็จ้ก
ย่อยยับไป ดุจกำขี้เถ้า ฉะนั้น ด้วยเหตุนี้
หม่อมฉัน จึงไม่อาจจะตามเสด็จไปกับ
พระองค์ได้".

แม้ในวันรุ่งขึ้น พระราชบุตรก็ทรงวิงวอน
นางนาคมาณวิกาอีกนั่นเทียว. นางนาค
มาณวิกานั้น จึงทูลกับพระองค์อย่างนี้
ว่า "หม่อมฉัน จักไม่ไปโดยเด็ดขาด,
แต่นาคกุมารและกุมาริกาเหล่านี้ เป็นบุตร
ของหม่อมฉัน เป็นชาติมนุษย เพราะเกิด
ด้วยสัมภวะของพระองค์ ถ้าพระองค์
มีความรักใคร่ในหม่อมฉันแล้ว พระองค์
จงอย่าประมาทในบุตรทั้งสองนี้. เพราะ
โอรสธิดาทั้งสองนี้ เป็นพืชทางธาตุน้ำ
มีชาติละเอียดอ่อน เมื่อเดินทางลำบาก
ด้วยลมและแดดแล้ว ก็จะมีสิ่งสั้นซีพ
ขอได้โปรดให้คนชูดเรือลำหนึ่ง บรรจุน้ำ
ให้เต็ม ให้ลูกทั้งสองพากันเล่นกีฬาในน้ำ
นำไปแล้ว พึ่งให้ชูดสระโบกขรณี ภายใน
พระราชวัง เพื่อบุตรทั้งสองนั้น ในเพราะ
เรื่องนี้แล เมื่อทรงทำได้อย่างนี้
ลูกทั้งสองจักไม่ลำบาก" ดังนี้.

สา เอวญจ ปน วตฺวา ราชปุตฺตํ
 วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปุตฺเต
 อาลิจฺจิตฺวา ถนฺนุตฺเร นิปฺชฺชาเปตฺวา
 สีเส จุมฺพิตฺวา ราชปุตฺตสฺส
 นิยุยาเทตฺวา ไรทิตฺวา กนฺทิตฺวา
 ตตฺถเวย อนุตฺรหิตา นาคกวนเมว
 อคมาสี. ราชปุตฺโตปิ โทมนสฺสปฺตฺโต
 อสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 นิเวสนา นิยุยิตฺวา อกฺขิณิ ปฺนุจฺจิตฺวา อมฺจฺเจ
 อฺปฺสํกมิ. เต ตํ ตตฺถเวย อภิสฺสึญฺจิตฺวา
 “เทว อมฺหากํ นครํ คจฺฉามา”ติ
 วทิสฺสุ. “เตนฺหิ สีฆํ นาวํ ขนิตฺวา
 สกฺกํ อโรเปตฺวา อุกทสฺส ปฺนฺเรตฺวา
 อุกทปฺปฺนฺเจ วนฺณคณฺธสมฺปนฺนานิ
 นานาปฺปฺผานิ วิกีรธ, มม ปุตฺตา
 อุกทวិชากา, เต ตตฺถ กิฬฺนฺตา สฺขํ
 คมิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อมฺจฺจา ตถา กริสฺสุ.
 ราชฯ พาราณสี ปตฺวา อลงฺกตฺนคฺริ
 ปวิสิตฺวา โสฬสฺสทสฺสฺสาหิ นาวฺกิตฺถิหิ
 อมฺจฺจาที่หิ ๑ ปริวฺโต มหตฺเล นิสฺสิตฺวา

ก็แล ครั้นนางทูลอย่างนี้แล้ว
 ถวายบังคม ทำประทักษิณพระราชบุตร
 แล้ว จึงสวมกอดบุตรทั้งสองให้นอน
 ระหว่างถัน จุมพิตที่ศีรษะแล้ว มอบถวาย
 พระราชบุตร ร้องให้คร่ำครวญแล้ว
 อันตรธานไปในที่นั้น ได้กลับไปสู่นาค-
 พิกพตามเดิม. ฝ่ายพระราชบุตร
 ก็ถึงความโทมัส มีพระเนตรทั้งสอง
 นองไปด้วยพระอัสนุชล เสด็จออกจาก
 พระนิเวศน์ เช็ดพระเนตรแล้ว เข้าไปหา
 พวกอำมาตย์. อำมาตย์เหล่านั้นได้อภิเษก
 พระราชบุตรในที่นั้นนั่นเอง กราบทูลว่า
 “ขอเดชะ พวกข้าพระองค์ จะไปสู่นคร
 ของพวกเรา”. พระราชบุตรตรัสสั่งว่า
 “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงรีบชุดเรือลำหนึ่ง
 ให้วางไว้ที่เกวียน จงบรรจุให้เต็มด้วยน้ำ
 แล้วไปรอยดอกไม้ชนิดต่าง ๆ อันสมบุรณ์
 ด้วยสีและกลิ่นลงบนผืนน้ำ, ไอรสและ
 ธิดาของเรา เป็นพืชทางธาตุน้ำ พวกเขา
 พากันเล่นน้ำอยู่ในเรือนั้น จักถึงความ
 สบาย”. อำมาตย์ทั้งหลายได้ทำตามรับสั่ง
 แล้ว. พระราชาเสด็จถึงเมืองพาราณสี
 ได้เสด็จเข้าไปสู่พระนคร อันประดับแล้ว
 ทรวงแวลล้อมด้วยนางนักร้องหมิ่นหกพัน
 นาง และราชบริษัททั้งหลายมีอำมาตย์
 เป็นต้นประทับนั่ง ณ พื้นทองพระโรงใหญ่
 เสวยน้ำมหาปานสิ้น ๗ วัน ตรัสสั่ง

สตุตทานิ มหาปานิ ปิวิตฺวา ปุตฺตานิ
 อตฺถาย โปกฺขรณิ กาทฺเรสิ. เต ตตฺถ
 นิวทฺธิ กิฬิสฺสุ.

อถกทิวสํ โปกฺขรณียํ อุกฺท
 ปเวสียมาเน เอโก กจฺจไป ปิวิตฺวา
 นิกฺขมณฺญจานํ อปฺสฺสนฺโต โปกฺขรณิตฺเล
 นิมุชฺชิตฺวา ทารกานํ ก็พินกาล
 อุกฺทโต อญฺจาย สีสํ นิหริตฺวา เต
 โอลิเกตฺวา ปุณฺ อุกฺท นิมุชฺชิตฺ. เต
 ตํ ทิสฺวา ภิตฺตสิตฺตา ปิตฺ สนฺติกํ
 คนฺตฺวา “ตาท โปกฺขรณียํ เอโก
 ยกฺโข อเมห ตาเสตี”ติ วทิสฺสุ. ราชฯ
 “คจฺจณ, นํ คนฺถธา”ติ ราชบุริเส
 อาณาเปสิ. เต ชาลํ ชิปีตฺวา กจฺจปี
 อาทาย รมฺโย ทสฺเสสฺสุ. กุมารฯ
 ตํ ทิสฺวา “เอส ตาท ปิสฺวาใจ,
 เอส ตาท ปิสฺวาใจ”ติ วิรวิสฺสุ. ราชฯ
 ปุตฺตสิเนเหเน กจฺจปฺสฺส กุชฺฌิตฺวา
 “คจฺจณสฺส กมฺมกรณิ กโรธา”ติ
 อาณาเปสิ. ตตฺถเอโก “อัย ราชเวริโก
 เอตํ อุกฺทฺขเล ปกฺขิตฺวา มุสฺเสหิ

ให้ชุดสระโปกขรณิ เพื่อประโยชน์แก่
 พระโอรสและพระธิดา. พระโอรสและ
 พระธิดาทั้งสองนั้น ทรงเล่นในสระโปกขรณิ
 นั้น เนื่องนิตย์.

ต่อมาวันหนึ่ง เมื่อน้ำไหลเข้าไป
 ในสระโปกขรณิ เต่าตัวหนึ่งตามน้ำเข้าไป
 ด้วย เมื่อไม่เห็นที่ออกไป ก็ดำลงใน
 พื้นสระโปกขรณิ ในเวลาพระกุมารและ
 กุมารี เล่นน้ำอยู่ เต่าโผล่หัวขึ้นจากน้ำ
 แลดูราชกุมารและกุมารีเหล่านั้น แล้ว
 ดำลงในน้ำอีก. ราชกุมารและราชกุมารี
 เห็นเต่านั้นแล้ว ก็สะดุ้งกลัว ไปสู่สำนัก
 พระราชบิดา กราบทูลว่า “เสด็จพ่อ
 ยักรัศตนหนึ่ง ในสระโปกขรณิ ทำให้
 ลูกสะดุ้งกลัวแล้ว. พระราชารับสั่งบังคับ
 ราชบุรุษทั้งหลายว่า “พวกเจ้าจงไปจับ
 ยักรัศนั้นให้ได้”. พวกราชบุรุษเหล่านั้น
 จึงไปชิงข้ายจับเอาเต่าไปถวายพระราชฯ.
 พระราชกุมารและกุมารีเห็นเต่านั้น ร้อง
 เสียงดังว่า “เสด็จพ่อ นี่แหละ ปีศาจ
 เสด็จพ่อ นี่แหละ ปีศาจ”. พระราชาทรง
 มีความรักใคร่ในพระราชบุตร ทรงพิโรธ
 เต่า ตรัสบังคับราชบุรุษว่า “พวกเจ้า
 จงไปทำกรรมกรรมเต่านั้น”. ในบรรดา
 ราชบุรุษนั้น ราชบุรุษคนหนึ่งกล่าวว่า
 “เต่าตัวนี้ มีเวรกับพระราชฯ ควรเอามัน

โกฏฏตวา จุณณํ กาคุํ ฏฏฏตี"ติ
อาห, เอกจฺเจ "อฺคฺคิมฺหิ ตีหิ ปาเกหิ
ปจฺจิตฺวา ขาทิตุํ ฏฏฏตี"ติ อาหฺสฺ.
เอกจฺเจ "องฺคาเรสุ อุตฺตานิ กตฺวา
ตาเปตุํ ฏฏฏตี"ติ อาหฺสฺ. เอกจฺเจ
"อนฺโตกฺภาเหเยว นํ ปจฺจิตุํ ฏฏฏตี"ติ
อาหฺสฺ.

เอโก ปน อฺทกฺกโรโก อมฺจฺโจ "อิมํ
กจฺจปํ ยมฺุนาย อวฏฏฏ ปกฺขิตุํ
ฏฏฏติ, ตตฺถ มหาวินาสํ ปาปฺุณิสฺสติ.
เอวรฺูปา หิสฺส กมฺุมกรณฺา นตฺถิ"ติ
อาห. กจฺจโป ตสฺส กถํ สุตฺวา สีสํ
นีหริตฺวา เอวมฺาห "อมฺโห กิณฺุเต
มยา อปรฺาโธ กโต, โย มํ เอวรฺูปี
กมฺุมกรณํ วิจาเรสิ. มยา หิ สกฺกา
อิตฺเร กมฺุมกรณฺเ สหิตุํ, อยมฺุปน
อติกฺกุขโล, มา เอวรฺูปี อวฺจา"ติ. ตํ
สุตฺวา ราชา "อิมํ ทฺุขํ เอตฺเทว
กาเรตุํ ฏฏฏตี"ติ ยมฺุนาย อวฏฏฏ
ชิปาเปสิ. โส เอกํ นาควณฺคามิ
อฺทกวฺาหํ ปตฺวา นาควณฺ อคฺมาสิ.

อถ นํ ตสฺมี อฺทกวฺาเห กิพฺุนฺตา
ธตฺรฏฺจสฺส นาควณฺโณ ปตฺตา
นาควณฺวกา ทิสฺวา "คณฺุถ นํ
ทาสฺนุ"ติ อาหฺสฺ. โส จิณฺุเตสิ "อหํ

โสในครก ตำด้วยสากให้แหลกละเอียด"
ดังนี้. อำมาตย์บางพวกพูดว่า "ควร
เอามันเผาไฟให้สุก ๓ ครั้ง แล้วเคี้ยวกิน".
อำมาตย์บางพวกพูดว่า "ควรจับมันให้
นอนหงายขึ้น ย่างให้ร้อนบนถ่านเพลิง".
อำมาตย์บางพวกพูดว่า "ควรจะต้มมัน
ในกระทะที่เดียว" ดังนี้.

ส่วนอำมาตย์คนหนึ่งเป็นคนกลัวน้ำพูดว่า
"ควรเอาเต๋าดัวนี้ ทั้งลงในน้ำวนที่
แม่่น้ำยมุนา มันก็จักถึงความพินาศใหญ่
ในน้ำวนนั้น เพราะทำโทษอย่างอื่น
แก่เต๋า ย่อมไม่มีเหมือนทำโทษเช่นนี้เลย".
เต๋าได้ฟังถ้อยคำของอำมาตย์นั้น จึงยึด
หัวออกมาพูดว่า "ผู้เจริญ เราได้ทำ
ความผิดอะไรแก่ท่าน จึงพิจารณาลงโทษ
เราเห็นปานนี้ ลงโทษอย่างอื่น เราพอ
อดทนได้ แต่การทิ้งน้ำวนนี้ หยาบข้านัก
ขอท่านอย่าได้พูดเช่นนี้เลย". พระราชา
ทรงสดับคำนั้น จึงตรัสว่า "ควรทำเต๋านั้นให้
รับทุกข์นี้" รับสั่งให้นำเต๋าไปทิ้งที่น้ำวน ณ
แม่่น้ำยมุนาแล้ว. เต๋านั้น ตกไปถึงปล่องน้ำ
ทางไปสู่ภาคพิภพ ได้ไปถึงภาคพิภพแล้ว.

ครั้งนั้น นาควณพทั้งหลายผู้เป็น
โอรสของท้าวธตรฐ กำลังเล่นน้ำอยู่ที่
ปล่องน้ำนั้น เห็นเต๋านั้นเข้า ก็พากันร้องว่า
"พวกท่าน จงช่วยจับอ้ายทาสนั้นไว้".

พาราณสีรณโณ หตถา มุญจิตฺวา
 อิทานิ เอวรูปานํ ฆรฺฐานํ นาคานํ
 หตถํ ปตฺโต, เกน นุโข อุปาเยน
 มุญฺเจยฺยนฺ”ติ. โส “อตฺเตโก อุปาโย
 อหํ มุสฺสาวาทํ กตฺวา มุญฺเจยฺยนฺ”ติ
 จินฺเตตฺวา “ตุเมห ฆตฺตฺวฺจฺจสฺส
 นาครณโณ สนฺติกา อาคตา หุตฺวา
 กสฺมา มํ เอวํ วเทถ, อหํ จิตฺตฺจฺจไฟ
 นาม กจฺจไป พาราณสีรณโณ หุตฺโต,
 ฆตฺตฺวฺจฺจสฺส สนฺติกํ อาคโต, อมฺหากํ
 ราชา ฆตฺตฺวฺจฺจสฺส ธีตฺรํ ทาทฺกาโม
 มํ ปหิณฺนิ, ตสฺส มํ ทสฺเสถา”ติ อาห.
 เต สหฺพหิตฺวา โสมนสฺสชาตา ตํ
 อาทาย รณโณ สนฺติกํ คนฺตฺวา
 ตมตถํ อโรเจสฺสุ. ราชา “อาเนถ นนฺ”ติ
 ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา ตํ ทิสฺวาว
 อนตฺตมโน หุตฺวา “เอวฺวโร ปลามกสฺรีโร
 หุตฺกมฺมํ กาทฺตุํ น สกฺโกตี”ติ อาห.

ตํ สุตฺวา กจฺจไป “กิมฺปน มหาราช
 หุตฺเทหิ นาม ตาลปฺปมาณฺเหหิ ภวิตฺพหํ,
 สฺรีรํ หิ ขุทฺทกํ วา มหนฺตํ วา
 อปฺปมาณํ, คตฺตคตฺตฺวฺจฺจเน กมฺม-

เตอนันคิดว่า “เราพ้นจากมือพระเจ้า-
 พาราณสีแล้ว บัดนี้ ตกถึงมือพวกนาค
 ซึ่งหยาบช้า เห็นปานนี้อีก เราจะรอดพ้น
 ด้วยอุบายอะไรหนอ” ดังนี้. มันคิดว่า
 “อุบายมีอยู่อย่างหนึ่ง เราต้องกล่าวเท็จ
 ก็จจะรอดพ้นได้” จึงพูดว่า “พวกท่านเป็นผู้
 มาจากสำนักพญานาคฉตฺตฺวฺจฺจสฺส เพราะเหตุไร
 จึงพูดกับเราอย่างนี้ เราเป็นเต่าชื่อว่า
 จิตฺตฺจฺจไฟ เป็นหุตของพระเจ้าพาราณสี
 มาสู่สำนักของท้าวฉตฺตฺวฺจฺจสฺส พระราชา
 ของเรา ใครจะถวายพระราชาธิดาแก่ท้าว-
 ฉตฺตฺวฺจฺจสฺส จึงใช้เรามาเฝ้า, ท่านทั้งหลาย
 จงแสดงเราแก่ท้าวฉตฺตฺวฺจฺจสฺสเถิด”. นาคมาณพ
 เหล่านั้นเชื่อแล้ว เกิดความยินดี พาเต่านั้น
 ไปเฝ้าพระราชา กราบทูลเนื้อความนั้น.
 พระราชาฉตฺตฺวฺจฺจสฺสตรัสเรียกพระโอรสว่า
 “พวกเจ้าจงนำหุตนั้นมาเฝ้า” พอทอด
 พระเนตรเห็นเต่านั้น ก็ไม่พอพระทัย
 ตรัสดำนิว่า “หุตอะไร มีรูปร่างน่าเกลียด
 เช่นนี้ ไม่น่าจะทำหน้าที่หุตได้”.

เต่าได้ฟังพระดำรัส ของท้าวฉตฺตฺวฺจฺจสฺสนั้น
 จึงทูลสรรเสริญคุณของตนว่า “ข้าแต่
 มหาราชเจ้า ขึ้นชื่อว่าผู้เป็นหุตควรเป็น
 ผู้สูงประมาณเท่าลำตาลหรือ พระเจ้าข้า
 ก็สรีระจะเล็กหรือใหญ่ ไม่เป็นประมาณ
 การทำกิจในที่หุตไปแล้ว ๗ ให้สำเร็จได้

นิปฺพาทนมเว ปมาณํ. อิติ มหาราช
อมุหากํ รมฺโง โปนุ พุตา ฤเล
กมฺมํ มนุสฺสา กโรนฺติ, อากาเส
ปกฺขิโน กโรนฺติ, อุกเก อหํ จิตฺตฺจฺวุ
นาม จานนฺตฺรปฺปฺตฺโต ราชวฺลฺลโก
คามปริโกโค, มา มํ ปริภวธา"ติ"^๑
อตฺตโน คุณฺํ วนฺณเสสิ.

อล นํ ฐตฺรฺวุจฺ โปฺจฺฉิ "เกน ปนฺตฺเถน
รมฺโงวา เปสฺสิโตสฺสิ"ติ. "มหาราช อมุหากํ
ราชา มํ เอวมาห 'มยา สกฺลชฺมฺพุทีเปหิ
ราชฺฐหิ สทฺธิ มิตฺตธฺมฺโม กโต, อิทานิ
ฐตฺรฺวุเจน นาคฺราเชน สทฺธิ มิตฺตธฺมฺมํ
กาตุํ วมฺภูตฺตีติ มม ธีตฺรํ สมฺพุทฺทชฺ
ฐตฺรฺวุจฺสฺส ทมฺมี'ติ วตฺวา มํ ปหิณฺนิ
ตุเมห ปปฺปญฺจํ อกฺตฺวา มยา สทฺธิเยว
ปุริเส เปเสตฺวา ทิวสํ วมฺภูจฺเปตฺวา
ทาริกํ คุณฺหนฺถาติ. โส ตฺสฺสิตฺวา ตสฺส
สกุการํ กาเรตฺวา เตน สทฺธิ จิตฺตาโร
นาคมาณวเก เปเสสิ "คฺจฺฉถ ตฺเมห

นั้นแลเป็นประมาณ, ข้าแต่มหาราชเจ้า
ทูตของพระราชชาของข้าพระองค์ มีมาก
คือทูตมนุษย์ทำการงานทางบก ทูตนก
ทำการงานทางอากาศ ข้าพระองค์ชื่อ
จิตตจฺวุพะ เป็นผู้รับตำแหน่งทางน้ำ เป็น
พวกราชวัลลภ มีบ้านส่วยเป็นเครื่อง
บริโภคใช้สอย พระองค์อย่าทรงดูหมิ่น
ข้าพระองค์".

ลำดับนั้น ท้าวธตรฐตรัสถามเด้านั้นว่า
"ก็พระเจ้าพาราณสี ส่งเจ้ามาด้วย
พระประสงค์อะไร". เด้าทูลว่า "ข้าแต่
มหาราชเจ้า พระราชาของข้าพระองค์
รับสั่งกับข้าพระองค์อย่างนี้ว่า 'มิตฺตธฺมฺม
เราได้ทำกับพระราชาในชมพูทวีปแล้ว,
บัดนี้ เราจะถวายพระธิดาของเรา
พระนามว่าสมุททชาด้วยคิดว่า ควรทำ
มิตฺตธฺมฺมกับท้าวธตรฐ พระราชาแห่ง
นาค' ดังนี้ จึงใช้ข้าพระองค์มา พระองค์
อย่าทรงทำชกข้า โปรดส่งราชบุรุษไป
พร้อมกับข้าพระองค์ที่เดียว กำหนดวัน
รับพระราชธิดามา". ท้าวธตรฐนั้น
ทรงยินดี แล้วให้ทำสักการะแก่เด้านั้น
ทรงส่งนาคมาณพ ๔ ตนไปกับเด้า ตรัส
สั่งว่า "พวกเจ้าจงไป ฟังพระกระแสรับสั่ง

^๑ ๑. ปริภาสถ.

รณโณ วจัน สุตวา ทิวสั ววฏฐเปตวา
เอธา"ติ. เต "สาธู"ติ. วตวา กจจปี
คเหตุวา นาคภวนา นิภขมีสุ.

กจจไป ยมุนาย จ พาราณสียา
จ อนุดเร เอกมปทุมสรุ ทิสฺวา
เอเกนุปาเยน ปลายิตฺกาโม เอวมาห
"โภ นาคมาณวกา อมหากั ราชา
จ ปุตฺตทาวา จสุส. มั อุกเท จรณฺตี
ราชนิเวสนั คตฺติ ทิสฺวา ปทุมmani ใน
เทหิ, ภีสฺมุลาณี เทหิติ ยาจนฺติ.
อัย เตสฺส อตฺถาย. ตาณี คณฺหิสฺสามิ,
ตุเมห เอตฺถ มั วิสฺขุเชตฺวา มั
อปฺสฺสนฺดาปี ปุเรตฺรึ รณโณ สนฺติกั
คจฺจณ, อหึ โว ตตฺถเวว ปฺสฺสิสฺสามี"ติ.
เต ตสฺส กถึ สทฺทหิตฺวา ตั
วิสฺขุเชตฺสุ. โส ตตฺถ เอกมฺนฺเต นิสฺยิ.
อิตฺเรปี นั อทิสฺวา "รณโณ สนฺติกั
คโต ภวิสฺสตี"ติ สณฺญาเย มาณวก-
วณฺเณน ราชานั อฺปฺสฺงกมีสุ.

ของพระเจ้าพาราณสี กำหนดวันเสร็จ
แล้ว จงกลับมา". นาคมาณพทั้ง ๔ นั้น
รับพระดำรัสว่า "ดีแล้ว" จึงพาเต่าออก
จากนาคพิภพ.

เต่า แลเห็นสระดอกบัวแห่งหนึ่ง
อยู่ระหว่างแม่น้ำยมุนาและเมืองพาราณสี
ต่อกัน เป็นผู้ต้องการจะหนีไปด้วยอุบาย
อย่างหนึ่ง จึงกล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านนาค-
มาณพผู้เจริญ พระราชา พระราชโอรส
ธิดาและพระมเหสีของข้าพเจ้า ทอด
พระเนตรเห็นข้าพเจ้า ผู้เที่ยวไปในน้ำ
กลับมาถึง พระราชนิเวศน์ ย่อมร้องขอว่า
'ท่านจงให้ดอกบัวและเหง้าบัวทั้งหลาย
แก่เรา' เราจักถือเอาดอกบัวและเหง้าบัว
ทั้งหลาย เพื่อเจ้านายของเรานั้น พวกท่าน
จงปล่อยข้าพเจ้าไว้ในสระบัวนั้น ถึงไม่
เห็นข้าพเจ้า ก็จงไปยังสำนักของพระราชา
ก่อนเถิด ข้าพเจ้าจักไปพบพวกท่าน
ในที่นั้นทีเดียว". พวกนาคมาณพเหล่านั้น
หลงเชื่อคำของเต่านั้น ก็ปล่อยเต่านั้น
ลงในสระบัว. เต่านั้นจึงไปซ่อนตัวในที่
แห่งหนึ่ง. ฝ่ายพวกนาคมาณพนอกนี้
ไม่เห็นเต่านั้น ก็เข้าไปเฝ้าพระราชาโดย
เพศมาณพ ด้วยสำคัญว่า "เต่าคงจัก
ไปเฝ้าพระราชาด้วยกัน".

ราชา ปฏิสนุถารี กตฺวา “กุโต
 อาคตตฺตา”ติ ปุจฺฉิ. “ฉตฺตฺตฺตฺตฺต
 สฺนฺติกา มหाराชา”ติ. “กี การณา
 อิธาคตา”ติ. “มหाराช มยํ ตสฺส
 ทูตา, ฉตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ยญฺจ อิจฺฉนฺ, ตํ โว เทติ ตฺมฺหากํ
 กิร อีตฺรํ สฺมฺทฺทฺทฺทฺทฺท
 ปาทปริจาริกํ กตฺวา เทธา”ติ อิมมตฺถํ
 ปกาเสนฺตา ปจฺมํ คาถมาหํสุ

พระเจ้าพรหมทัต ทรงต้อนรับ
 ตรัสถามว่า “พวกท่านมาจากที่ไหน”.
 พวกนาคมาณพทูลตอบว่า “ข้าแต่
 มหาราชเจ้า พวกข้าพระองค์มาจาก
 สำนักของท้าวฉตฺตฺตฺต”. พระราชาตรัส
 ถามว่า “พวกท่าน มาที่นี่เพราะเหตุ
 อะไร”. นาคมาณพทูลว่า “ข้าแต่
 มหาราชเจ้า พวกข้าพระองค์เป็นบุตร
 ของท้าวฉตฺตฺตฺต ท้าวฉตฺตฺตฺตทรงถามถึง
 ความสำราญของพระองค์ และทรงมอบ
 ถวายสิ่งของ (ในนาคพิภพ) ที่พระองค์
 ทรงประสงค์ สดับว่าพระองค์จะประทาน
 พระราชธิดาของพระองค์ ทรงพระนาม
 ว่าสมุททชา ให้เป็นบาทปริจาริกา
 แก่พระราชาของข้าพระองค์” ดังนี้ เมื่อ
 ประกาศข้อความนั้น จึงกล่าวคาถา
 ที่หนึ่งว่า

๗๘๔. “ยงฺกิณฺณจฺจ รตนมตฺถิ
 ฉตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สฺพฺพานิ เต อุปฺยนฺตุ
 อีตฺรํ เทหิ ราชีโน”ติ.

๗๘๔. “รัตนะอย่างใดอย่างหนึ่ง มีอยู่
 ในนิเวศน์ของท้าวฉตฺตฺตฺต รัตนะ
 ทั้งหมดนั้น จงมาสู่พระราชนิเวศน์
 ของพระองค์ ขอพระองค์จงทรง
 พระกรุณาโปรดประทานพระราช-
 ธิดาแก่พระราชา ของข้าพระองค์
 เถิด พระเจ้าข้า”.

ตตฺถ สฺพฺพานิ เต อุปฺยนฺตุ
 ตสฺส นิเวสเน สฺพฺพานิ รตนานิ ตว

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า รัตนะ
 ทั้งหมดนั้น จงมา ความว่า รัตนะทั้งหมด

นิเวสน์ อุปยนต์ อุปคจฺจนฺตติ อตุโธ.

ในนิเวศน์ของท้าวธตรัฐจงมา อธิบายว่า
จงเข้าถึงพระราชนิเวศน์ของพระองค์.

ตี สุตฺวา ราชา ทูติยํ คาถมาห

พระเจ้าพรหมทัต ทรงสดับคำ
นาคมาณพนั้น จึงตรัสคาถาที่สองว่า

๗๘๕. "น โน วิวาหิ นาเคหิ
กตปุพฺโพ กุทาจนํ
ตี วิวานํ อสํยุตฺตํ
กถํ อเมห กโรมเส"ติ.

๗๘๕. "พวกเรา ไม่เคยทำวิวาหะกับนาค
ทั้งหลาย ในกาลไหน ๆ เลย
พวกเรา จะทำการวิวาหะ อันไม่
สมควรนั้น ได้อย่างไรเล่า".

ตตฺถ อสํยุตฺตนฺติ อยฺยตฺตํ
ติรจฺฉาเนหิ สทฺธิ (สํสํคํ) อนนุจฺฉวิกํ.
อเมหติ อเมห มนุสฺสชาติกา สมานา
กถํ ติรจฺฉาเนหิ สมพฺพณํ กโรม.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **อันไม่
สมควร** ได้แก่ การวิวาหะ อันไม่เหมาะ
คืออันไม่ควรกับสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย.
คำว่า **พวกเรา** ได้แก่ พวกเรา
เป็นมนุษย์ชาติ จะทำความสัมพันธ์
กับสัตว์เดรัจฉาน ได้อย่างไรเล่า.

ตี สุตฺวา นาคมาณวกา "สเจ
เต ธตฺตวจฺเณ สทฺธิ สมพฺพนฺโธ
อนนุจฺฉวิกโ, อถ กสฺมา อตฺตโน
อุปฺภูจกํ จิตฺตจฺจุพํ นาม กจฺจปํ
'สมุทฺทขํ นาม เต ธีตฺรํ ทมฺมี'ติ
อมฺหากํ รมฺโถ ทุตี เปเสสิ เอวํ
สาสนํ เปเสตฺวา อิทานิ เต อมฺหากํ
ราชานํ ปริภวํ กโรนฺตสฺส กตฺตพฺพ-

นาคมาณพ ได้ฟังพระดำรัส
ของพระเจ้าพรหมทัต จึงทูลตอบว่า "ถ้า
ความสัมพันธ์ ไม่สมควรกับท้าวธตรัฐ
นาคราชไซร์ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะ
เหตุไร พระองค์จึงทรงส่งเต่าชื่อจิตตจฺจุพะ
ผู้รับใช้ของพระองค์ ผู้เป็นทูตไป
กราบทูลพระราชอาชของพวกข้าพระองค์ว่า
'จะประทานพระราชธิดา ชื่อสมุทฺททชา
แก่พญานาค' ดังนี้ เมื่อพระองค์ทรง
ส่งราชสาสน์ไปอย่างนี้ บัดนี้ กลับมา
ทำการดูหมิ่น พระราชาของข้าพระองค์

ยุตฺตกั มยฺ ชาณิสฺสาม. มยฺ หิ
 นาคมาณวกา"ติ วตฺวา ราชาณํ
 ตฺชฺเชนฺตฺตา เทว คาคา อภาสีสุ :

พวกข้าพระองค์ จะพึงรู้จักที่ควรทำ
 ตอบแทน, เพราะพวกข้าพระองค์ ก็เป็น
 นาคหนุ่มเหมือนกัน" เมื่อจะข่มขู่พระเจ้า-
 พรหมทัต จึงได้ภาษิต ๒ คาคาว่า :

๗๘๖. "ซีวิตํ ฐฺน เต จตฺตํ
 ฐฺจํ วา มนุชาธิป
 น หิ นาคเ กุปฺปิตฺมฺหิ
 จิรํ ซีวนฺติ ตาทิสฺสา.

๗๘๖. "ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่กว่า
 มนุษย์ พระองค์จำเป็นต้องสละ
 พระชนมชีพ หรือแว่นแคว้นเสีย
 เป็นแน่ เพราะเมื่อนาคโกรธแล้ว
 คนทั้งหลาย เช่นพระองค์ จะมี
 พระชนมชีพอยู่ได้ไม่นาน.

๗๘๗. โย ตฺวํ เทว มนุสฺสํ
 อิทฺธิมนฺตํ อนิทฺธิมา
 วรฺณสฺส นียํ ปฺตฺตํ
 ยามุณํ อติมณฺณสี"ติ.

๗๘๗. ข้าแต่สมมติเทพ พระองค์เป็น
 มนุษย์ ไม่มีฤทธิ์ มาดูหมิ่น
 พญานาคธรรมผู้ผู้มีฤทธิ์ ผู้เป็นบุตร
 ของท้าวवरุณนาคราช เกิดภายใต้
 แม่น้ำยมุนา".

ตตฺถ ฐฺจํ วาติ เอกํเสน ตยา
 ซีวิตํ วา ฐฺจํ วา จตฺตํ. ตาทิสฺสาดิ
 ตฺมฺหาทิสฺสา ราชาโน เอวฺ มหฺนฺนฺกาเวหิ
 นาคเหิ กุปฺปิตา จิรํ ซีวิตํ น
 สกฺโกณฺติ, อนฺตราว อนฺตรรายนฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า หรือ
 แว่นแคว้น ความว่า พระองค์จำเป็นต้องสละ
 พระชนมชีพหรือแว่นแคว้นโดยส่วนเดียว.
 คำว่า เช่นพระองค์ ความว่า พระราชา
 ทั้งหมด เช่นพระองค์ อันพญานาค
 ผู้มีอำนาจมากอย่างนี้โกรธแล้ว ย่อมไม่
 อาจจะมีพระชนมชีพยืนนาน คือจะ
 อันตรธานไปในระหว่างเทียว.

โย ตฺวํ เทวาติ เทว โย
 ตฺวํ มนุสฺสํ สมานปิ. วรฺณสฺสาดิ

คำว่า ข้าแต่สมมติเทพ พระองค์
 ความว่า ข้าแต่สมมติเทพ ถึงพระองค์

วรุณนาคราชสุส. **นินิ** **ปุตฺตุนฺติ**
 อชฺฌมตฺติกั ปุตฺตํ. **ยามุนฺนติ** ยมุนาย
 นทียา เหฏฺฐา ชาตํ.

จะเป็นมนุษย์ใด. คำว่า **ของท้าววรุณ**
นาคราช ได้แก่ **วรุณนาคราช**. คำว่า
เป็นบุตร ได้แก่ **เป็นบุตรเกิดภายใน**.
 บทว่า **แม่น้ำยมุนา** ได้แก่ **เกิดภายใน**
แห่งแม่น้ำยมุนา.

ตโต ราชชา เทว คาคา อภาสิ.

ลำดับนั้น **พระเจ้าพรหมทัต**
ได้ภาษิต ๒ คาคาว่า

๗๘๘. "นาติมญฺญามิ ราชานํ
 ธตฺตวจฺจํ ยสฺสสินํ
 ธตฺตวจฺจํ ทิ นาคานํ
 พหุณฺมปี อิสฺสโร.

๗๘๘. "เราไม่ได้ดูหมิ่นท้าวธตฺตราชผู้เรื่องยศ
 ก็ท้าวธตฺตราช เป็นใหญ่กว่านาค
 แม้จำนวนมาก."

๗๘๙. อหิ มหานุภาโวปี
 น เม ธีตฺรมารโห
 ขตฺติโย จ วิเทหานํ
 อภิชิตา สมุทฺทชา"ติ.

๗๘๙. ถึงจะเป็นพญานาค ผู้มีอำนาจ
 มาก ก็เป็นงู ไม่สมควรกับธิดา
 ของเรา เรา เป็นกษัตริย์
 ของชนชาววิเทหรัฐ และสมุทฺทชา
 ธิดาของเรา ก็เป็นอภิชาติ".

ตตถ พหุณฺมปีติ ปญฺจโยชน-
 สติกสุส นาคภวนสุส อิสฺสรภาวํ
 สนฺธายะวาน. น เม ธีตฺรมารโหติ
 เอวํ มหานุภาโวปี สมานิ ปเนโส
 อภิชิตกตฺตา มม ธีตฺรํ อรโห น โหติ.

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า **แม้**
จำนวนมาก **พระเจ้าพรหมทัต** ตรัส
 หมายเอาความเป็นใหญ่ แห่งนาคพิภพ
 มีประมาณ ๕๐๐ โยชนนั่นเอง. คำว่า
ไม่สมควรกับธิดาของเรา ความว่า
 ก็ท้าวธตฺตราชนาคราชนี้ ถึงจะมีอำนาจ
 มากอย่างนี้ ก็ไม่สมควรกับธิดาของเรา
 เพราะธิดาของเราเป็นอภิชาติ.

"ขตติโย ๑ วิเทหานนุ"ติ อิหิ
 มาตุปกุขฆาตกั ทสฺเสนุโต อาห.
 สมฺมุตฺตชาติ โส ขตติโย ๑ วิเทห-
 ราชปุตฺโต มม ธีตา ๑ สมฺมุตฺตชา เต
 อุโภปิ อภิชาติตา, อญฺญมญฺญํ สํวาลํ
 อรหนฺติ น เสา มญฺจุกภกฺขสฺส
 สปรสฺส อญฺจวิภาติ อาห.

ตี สุตฺวา นาคมาณฺวภา ตํ
 ตตฺถเว นาสวาเตน มาเรตฺกามา
 หุตฺวาปิ "อมฺหากํปิ ทิวสํ ววฺจฺจา-
 ปนตฺถาย รมฺญา เปสิตานํ อิมํ
 มาเตวา คนฺตุํ น ยุตฺตํ, คนฺตุวา
 รมฺญเ โอาจิกฺขิตฺวา ชานิสฺสามา"ติ
 เต ตโต อญฺจาย ราชนิเวสนา
 นิภฺขมิตฺวา ปจฺฉิยํ นิมุขฺขิตฺวา ตตฺถ
 คนฺตุวา "ก็ ตาตา ลพฺธา ไว
 ราชธีตา"ติ รมฺญา ปุจฺฉิตา รมฺญเ
 กุขฺฉิตฺวา "ก็ เทว อเมห อการณา
 ยตฺถ วา ตตฺถ วา เปเสสิ, เส
 มาเรตฺกาไมสิ, อิเชว โน มาเรหิ, โส

พระราชา เมื่อจะทรงแสดงพระญาติ
 ฝ่ายข้างพระมารดา จึงตรัสบาทกาดานี้ว่า
 "ก็เราเป็นกษัตริย์ของชนชาววิเทหรัฐ"
 ดังนี้. ด้วยคำว่า สมฺมุตฺตชาติตา พระราชา
 ตรัสว่า กษัตริย์นั้นผู้เป็นพระราชบุตร
 ของพระราชา ทรงพระนามว่าวิเทหะ
 และธิดาของเราชื่อสมฺมุตฺตชา แม้ทั้งสอง
 นั้น ก็เป็นอภิชาติ จึงคู่ควรจะอยู่ร่วมกัน
 และกัน ก็พระธิดาสมฺมุตฺตชา นี้ ไม่สมควร
 กับทำวธตรฐผู้เป็นนุ มีกบเป็นกษัตราหาร.

พวกนาคมาณพ ได้ฟังพระดำรัส
 นั้น แม้เป็นผู้ประสงค์จะฆ่าพระราชา
 ด้วยลมหายใจ จึงปรึกษากันว่า "แม้เมื่อ
 พวกเราอันพระราชาทรงส่งมา เพื่อ
 ต้องการกำหนดวันวิวาห์ ฆ่าพระราชา
 แล้วกลับไปไม่ควร เราไปทูลพระราชา
 เสียก่อนจักสู้กัน". นาคมาณพเหล่านั้น
 ก็ลุกจากที่นั้น ออกจากราชนิเวศน์ แล้ว
 แทรกปรฐพีลงไปถึงนาคพิภพ อันพระราชา
 ตรัสถามว่า "พอดูณ เจ้าได้ราชธิดา
 มาแล้วหรือ" จึงโกรธพระราชา ทูลถ้อยคำ
 ที่พระเจ้าพรหมทัตนั้นตรัส และมีได้ตรัส
 ยั่วพระราชาให้ทรงโกรธว่า "ข้าแต่
 เทวราชเจ้า ทำไมพระองค์ใช้ให้พวก
 ข้าพระองค์ ไปในสถานที่หาเหตุมิได้
 ถ้ามีพระประสงค์จะให้ข้าพระองค์ตาย

ตุเมห อุกโกสติ ปริภาสติ, อตฺตโน
ธิตฺรํ ชาติมเทน อุกฺขิปตี"ติ เตน
วุตฺตญฺจ อวุตฺตญฺจ วตฺวา รมฺโถ
โกธํ อฺปาทยีสฺส. โส อตฺตโน ปริสํ
สนฺนิปาตาเปตุํ อาณาเปฺนฺโต อาห

๗๙๐. "กมุพลสฺสตรา อญฺเฐนฺตุ
สพฺเพ นาคเ นิเวทย
พาราณสี ปวฺชฺชนฺตุ
มา จ กณฺจ วิหฺเจยฺนฺ"ติ.

ตตฺถ กมุพลสฺสตราติ "กมุพลส-
สตรา นาม นาคา ตสฺส มม มาตุ
ปฺกฺขิกา สีเนรฺปาเท วสนกา นาคา
เต จ อญฺเฐนฺตุ. อญฺเฐ จ จตุสฺ
ทิสาสฺ จตุสฺ อญฺทิสาสฺ ยตฺตกา จ
มยฺหํ วจนฺกรว, เต สพฺเพ นาคเ
นิเวทย, คนฺตุวา ชานาเปถ, ชิปฺปี
กิริ สนฺนิปาเตถา"ติ อาณาเปฺนฺโต
เอวมาห. ตโต สพฺเพเหว สีมํ
สนฺนิปาเตหิ "กํ กโรม เทวา"ติ
วุตฺเต โส "สพฺเพปิ เม นาคา ชิปฺปี
พาราณสี ปวฺชฺชนฺตุ"ติ อาห. "ตตฺถ

ก็จึงให้ตายในนาคพิภพนี้เกิด. พระราชา
พรหมทัตนั้น ด่าทอบริภาษพระองค์
ยกย่องลูกสาวของตน ด้วยมัวเมาชาติ
สกุล". ทำวธรรฐนั้น เมื่อจะรับสั่งให้
บริษัทของตนประชุมกัน จึงตรัส(คาถา)ว่า

๗๙๐. "พวกนาคเหล่ากัมพลอัสดร จง
เตรียมตัว จงไปบอกนาคทั้งปวง
ให้รู้ จงพากันไปเมืองพาราณสี
แต่อย่าได้เบียดเบียนใคร ๆ เลย".

บรรดาคำนเหล่านั้น ด้วยคำว่า
พวกนาคกัมพลอัสดร ทำวธรรฐ-
นาคราช เมื่อจะทรงบังคับจึงตรัสอย่างนี้
ว่า "นาคทั้งหลาย มีนามว่ากัมพลอัสดร
เป็นฝ่ายข้างมารดาของเรานั้นอยู่เชิงเขา
สีเนรราช นาคเหล่านั้น จงเตรียมตัว.
และนาคเหล่าอื่น มีประมาณเท่าใด
ในทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ ผู้ทำตามคำ
ของเรา, ท่านจงบอกนาคทั้งหมดเหล่านั้น
คือไปให้นาคเหล่านั้นรู้ ได้แก่ ได้ยินว่า
ท่านทั้งหลาย จงให้นาคเหล่านั้นประชุม
กัน" ดังนี้. แต่ั้น เมื่อนาคทั้งหลาย
ทั้งปวง ธิประชุมกันแล้ว ทูลถามว่า
"ข้าแต่เทวราช พวกข้าพระองค์จะทำ
อย่างไร", พญานาคกล่าวว่า "นาค
ทั้งหลายของเราแม้ทั้งหมด จงไปสู่เมือง

คนุตวา ก็ กาดพัพ ทเว, ก็
 นาสวาทปฺปหารเณ ภสฺมํ กโรมา"ติ จ
 วุตเต โส ราชธิตฺติ ปฏิพฺพุตฺติตตตาย
 ตสฺสา วินาสํ อนิจฺจนฺโต "มา จ
 กิณฺจ วิหะชฺญนฺ"ติ อาห. "ตุเมหฺสุ
 เกจิ กิณฺจ มา วิหะชฺญนฺ"ติ อตฺถเ.
 อยเมว วา ปาโจ.

อถ นํ นาคา "มหाराช สเจ
 โกจิ มนุสฺโส น วิหะจิตฺตพฺโพ, ตตฺถ
 คนุตวา ก็ กริสฺสามา"ติ อาหฺสุ.
 อถ เณ "อิทฺถกฺกิตฺถกฺก กโรถ, อหฺมปิ
 อิหํ นาม กริสฺสามี"ติ อาจิกฺขนฺโต
 คาถาทูวยมาห

๗๙๑. "นิเวสเนสุ โสพฺเภสุ
 รติยา จจฺจเวสุ จ
 รุกฺขकुเคสุ จ ลมฺพนฺตุ
 วิตตา ไตรเณสุ จ.

พาราณสีโดยเร็ว" ดังนี้. และเมื่อนาคทูล
 ว่า "ข้าแต่ทเวราช พวกข้าพระองค์ ครั้น
 ไปถึงเมืองพาราณสีแล้ว ฟังทำอย่างไร,
 พวกข้าพระองค์ จะทำการประหาร
 ด้วยลมหายใจให้เป็นเถ้าหรือ", ท้าว
 ธรรมจนาคราชนั้น เมื่อไม่ปรารถนาความ
 พิณาศแก่ราชธิดานั้น เพราะพระองค์
 มีพระทัยปฏิพัทธ์ในราชธิดา จึงตรัสว่า
 "แต่อย่าได้เบียดเบียนใคร ๆ เลย".
 อธิบายว่า "ในบรรดาท่านทั้งหลาย ใคร ๆ
 อย่าฟังเบียดเบียนอะไร ๆ". อีกอย่างหนึ่ง
 บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน.

ลำดับนั้น พวกนาคจึงทูลถาม
 พญานาคว่า "ข้าแต่มหाराช ถ้าไม่ให้
 ข้าพระองค์เบียดเบียนใคร ๆ ที่เป็น
 มนุษย์ พวกข้าพระองค์จักไปในเมือง
 พาราณสีนั้นทำอะไร". ลำดับนั้น พญา-
 นาคธรรมจนาคราช เมื่อจะทรงบอกนาคทั้งหลายว่า
 "พวกเจ้าจงทำกิจอย่างนี้ ๆ แม้เรา
 ก็จักทำกิจชื่อนี้" จึงตรัส ๒ คาถาว่า

๗๙๑. "นาคทั้งหลาย จงแผ่พังพานห้อยอยู่
 ที่บ้าน เรือน สระน้ำ ที่ทางเดิน
 ที่ทางสี่แพร่ง บนยอดไม้ และ
 บนเสาระเนียด.

๗๙๒. อหุมปี สพุพเสเตน

มหตา สุมหิ ปุริ
ปริกขิปิสฺส โภเคหิ
กาสินิ ชนยิ ภยนุ"ติ.

ตตถ โสฬาสฺสติ โปกฺขรณิสฺส.
รติยาติ รติกาย. ลมฺพนฺตฺติ โอลมฺพนฺตฺ.
วิตตาติ วิตตสรีรา มหาสรีรา นุตฺวา
เอเตสุ เจว นิเวสนาทีสุ ทวารโตรณฺสุ
๑ โอลมฺพนฺตฺ, เอตฺตกั นาคา. กโรนฺตฺ,
กโรนฺตา ๑ ปนฺ นิเวสเนสุ ตาว
มณฺจปิจานํ เหฎฺฐา ๑ อุปริ ๑
อนฺโตคฺคพฺพหิคฺคภาทีสุ ๑ โปกฺขรณิยิ
อุทกปิฎฺเจ รติกาทีนํ ปสฺเสสุ เจว
ถเลสุ ๑ เคเหสุ ๑ มหนฺตานิ
สรีรานิ มาเปตฺวา มหนฺเต ฌเนน ๑
กตฺวา กมฺมารคคฺคริ วิย ธมฺมานา
"สฺสฺสฺ"ติ สพุทฺ กโรนฺตา โอลมฺพถ เจว
นิปฺชฺชถ ๑. อตฺตานมฺปนฺ ตฺรณฺทารกานํ
ชฺรวาชิณฺณานํ คพฺภิตฺถินิ สฺมฺพุทฺชฺชาย
จาติ อิเมสํ จตฺนฺนํ ชนฺานํ มา
ทสฺสฺยิตฺถ, อหุมฺปี สพุพเสเตน
มหนฺเตน สรีเรนฺ คนฺตฺวา สุมหนฺตํ
กาสิกฺปุริ สตฺตกฺขตฺตํ โภเคหิ ปริกฺขิปิสฺส;
มหนฺเตน ฌเนน ฌาเทตฺวา เอกนฺธการิ

๗๙๒. ส่วนตัวเรา ก็จะมีมิติตัวให้ใหญ่
ยาว ขาวล้วน วงล้อมเมืองใหญ่
ด้วยขนาดทาง ยิ่งความกว้างให้
เกิดขึ้น แก่ชนชาวกาสิ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สระน้ำ
ได้แก่ สระโปกขรณี. คำว่า ที่ทางเดิน
ได้แก่ ทางที่มีคนเดิน. คำว่า ห้อยอยู่
ได้แก่ ห้อยลงอยู่. คำว่า จงแผ่พังพาน
ได้แก่ มีสระอันแผ่ออกไป เป็นสระใหญ่โต
ห้อยลงที่พระราชนิเวศน์เป็นต้นเหล่านั้น
และบนประตูเสาระเนียด. นาคทั้งหลาย
ทำอัฐภาพมีประมาณเท่านี้ ก็แลเมื่อทำ
ได้นิรมิตสระทั้งหลายให้ใหญ่ในภายได้
และเบื้องบนแห่งเตียงและตั้ง ในพระราช
นิเวศน์ก่อน ภายในห้องและภายนอกห้อง
บนผืนน้ำในสระโปกขรณี และข้าง
ทางเดินเป็นต้น บนบกและในเรือนแล้ว
แผ่พังพานใหญ่ เมื่อพ้นเป็นดุจเครื่อง
อุปถัมภ์ของนายช่างทองทำเสียงดัง "สฺสฺสฺ"
จงห้อยลงบ้าง นอนบ้าง แต่อย่าแสดงตน
แก่ชน ๔ จำพวกเหล่านี้คือ "เด็กเล็ก
คนแก่ชรา หญิงมีครรภ์ และพระธิดา
สมุทฺทชา แม้ตัวเรา ก็จะไปด้วยสระ
อันใหญ่ขาวล้วน เอาจนดวงรอบกาสิบุรี
อันกว้างใหญ่ ๗ รอบ แล้วปกปิดด้วย
พังพานใหญ่ทำให้มืด เป็นอันเดียวกัน

กตฺวา กาสินี ภยํ ชนยนฺโต "สุสุ"ติ
สทฺทํ มุญฺจิสฺสามีติ. นาคา ตถา
กรีสฺส.

เมื่อจะยังความกลัวให้เกิดขึ้นแก่ชนชาว
กาสิทั้งหลาย เราจึงปล่อยเสียงดัง "สุสุ"
ดังนี้. นาคทั้งหลาย ได้ทำตามอย่างนั้น
แล้ว.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตถา อหา

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศ
เนื้อความนั้น จึงตรัส(พระคาถาทั้งหลาย)ว่า

๗๙๓. "ตสุสฺ ตํ วจันํ สุตฺวา
อุรคาเนกวงฺณินิ
พาราณสี ปวชฺซีสุ
น จ กญฺจิ วิหะยฺย.

๗๙๓. "นาคทั้งหลาย ฟังคำทำวธรรฐ
แล้ว แปลงเพศเป็นหลายอย่าง
พากันเข้าไปยังพระนครพาราณสี
แต่มิได้เบียดเบียนใคร ๆ เลย.

๗๙๔. นิเวสเนสุ โสพฺพเนสฺสุ
รติยา จจุจเรสุ จ
รุกฺขคฺเคสุ จ ลมฺพีสุ
วิตตา ไตรเณสุ จ.

๗๙๔. แม่พังพานห้อยอยู่ที่บ้านเรือน
ในสระน้ำ ที่ทางเดิน ที่ทางสี่แพร่ง
บนยอดไม้และบนเสากระเนียด.

๗๙๕. เอเต ทิสฺวาน ลมฺพฺนเต
ปฺถุ กนฺทีสุ นารีโย
นาเค โสณฺชิกเต ทิสฺวา
ปสุสสนฺเต มหฺมฺ.

๗๙๕. พวกสตรีเป็นอันมาก ได้เห็นนาค
เหล่านั้น แม่พังพานห้อยอยู่ตาม
ที่ต่าง ๆ หายใจอยู่ฟู ๆ ก็พากัน
คร่ำครวญ.

๗๙๖. พาราณสี สพฺยาริตา
อาตุรา สมปชฺชถ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทฺ
ธีตรํ เทหิ ราชิโน"ติ.

๗๙๖. ชาวเมืองพาราณสี มีความสะดุ้ง
กลัว เดือดร้อน ก็พากันไปประชุม
กอดอกร้องทุกข์ว่า ขอพระองค์
จงทรงพระราชทานพระราชธิดา
แก่พญานาคเถิด พระเจ้าข้า".

ตตถ อเนกวงฺณินินติ นีลาทิวเสณ
 อเนกวงฺณณา เอวรूपานิ หิ เต
 รูปานิ มาปยีสฺส. **ปวชฺชิสฺสูติ** เต
 อทฺตมรตติกสมเย ปวิสีสฺส. **ลมพีสฺสูติ**
 ธรรมูเจณ วุตฺตนิยามเณว สพฺเพ
 นาคา เตสุ เตสุ จาเนสุ มนุสฺसानิ
 สญฺจารี ปจฺฉินฺหิตฺวา โอลมพีสฺส.
 ทูตา หุตฺวา อาคตา ปน จตฺตาริ
 นาคมาณวกา รัญโณ สยณสฺส
 จตฺตาริ ปาเท ปริกฺขิปิตฺวา อุปวิสีสฺเส
 มนฺหเต ผณ กตฺวา มุขตฺถุเทหิ
 สีสฺสิ ปหรนฺดา วิย ทาจา นิ วิวริตฺวา
 ปัสสนฺดา อฏฺฐิสฺส. ธรรมูจปี อตฺตนา
 วุตฺตนิยามเณว นครี ปฏฺิจฺฉาเทสิ.
 ปพฺพชฺฌมานา ปุริสา ยโต ยโต หตฺถิ
 วา ปาทำ วา ปสาเรนฺติ ตตถ
 ตตถ สปฺปิ ฌฺสิตฺวา^๑ "สปฺปิไป สปฺปิไป"ติ
 วิวรนฺติ. **ปฏฺุ กนฺทิสฺสูติ** เยสุ เยสุ
 เคहेสุ ทีปา ชลนฺติ. เตสุ เตสุ
 อิตฺถิโย ปพฺพชฺชา ทวารโตรณโคปานสิโย

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **แปลง**
เพศเป็นหลายอย่าง ความว่า ก็นาค
 เหล่านั้น มีสี่หลายอย่างด้วยสามารถ
 แห่งสี่มีสี่เขี้ยวเป็นต้น นิรมิตรูปทั้งหลาย
 เห็นปานนั้น คำว่า **พากันเข้าไป(ยัง**
เมืองพาราณสี) ได้แก่ นาคเหล่านั้น
 พากันเข้าไปในเวลาเที่ยงคืน. คำว่า
(นาคทั้งหลาย)ห้อยอยู่ ความว่า
 นาคทั้งหมด ตัดขาดการสัญจรของ
 พวกมนุษย์ในที่นั้น ๆ ห้อยลงแล้ว โดย
 กำหนดอันทำวธรรูปอกแล้วนั้นแหละ.
 แต่นาคมาณพที่เป็นทูตทั้ง ๔ มาแล้ว
 วงรอบเก้าทั้ง ๔ แห่งพระแท่นที่บรรทม
 ของพระราชา แผ่พังพานใหญ่เบื้องบน
 พระเศียร ประดุจจะฉกพระเศียรด้วย
 จะงอยปาก แยกเขี้ยวมองดูคอยที่อยู่.
 แม้ทำวธรรูปก็ปกปิดพระนคร โดย
 ทำนองอันตนกล่าวแล้วนั้นเทียว. บุรุษ
 ทั้งหลาย เมื่อตื่นอยู่เหยียดมือและเท้า
 แต่ที่ใด ๆ ก็กระทบงูในที่นั้น ๆ พากัน
 ร้องว่า "งู ๆ" ดังนี้. คำว่า **(พวกสตรี)เป็น**
อันมาก...ก็พากันคร่ำครวญ ความว่า
 ประทีปส่องสว่างในเรือนใด ๆ. สตรีเป็น
 อันมากตื่นแล้ว แลดูประตุ เสาระเนียด
 และไม้จันทน์ในเรือนนั้น ๆ เห็นนาค

^๑ อุตฺตวาตีปิ ปาโส.

โอลิเกนุตา โอลิมพุนเต นาเค ทิสวา
พหู เอกปุปหาเรเนว กนุทีสุ. เอวิ
สกลนครี เอกโกลาหลมโหสิ. โสณทิกเตติ
กตมณเ.

ปกกนุหนุติ วิภาตาย รตติยา
นาคานี อสสุสวาเตน สกลนครเ จ
ราชนิเวสเน จ อุปปาภियมาเน วिय
ภิตา มนุสุสา "นาคราชาโน กิสฺส
โน วิเหเสถา"ติ วตุวา "ตุมหากั
ราชา 'มม ธีตริ เต ทสุสามิ"ติ
ธตฺรภูจฺสฺส ทูตี เปเสตุวา ปุน ตสฺส
ทูเตหิ อาคนุตุวา "เทหิ"ติ วตุเต
"อมุหากั ราชานั อุกโอสติ ปริภาสติ
สเจ อมุหากั รญโอบ ธีตริ น
ทสุสติ. สกลนาครานั ซีวิต นตฺถิติ
วตุเต "เตน หิ โน สามิโน
โอบากั เทถ, มยิ คนุตุวา ราชานั
ยาจิสฺสามา"ติ ยาจนุตา โอบากั
ลภิตฺวา ราชทวาริ คนุตุวา มหนุเตน
รเวเน ปกกนุทีสุ. ภริยาปิสฺส อตฺตโน

ทั้งหลายห้อยลงอยู่ ก็พากันคร่ำครวญ
เป็นเสียงเดียวกัน. เมื่อเป็นเช่นนั้น พระนคร
ทั้งสิ้น ได้เกิดโกลาหลเป็นอันเดียวกันแล้ว.
คำว่า **แม่พังพาน** ได้แก่ ทำพังพานแล้ว.

คำว่า **ร้องทุกข์** ความว่า เมื่อ
ราตรีสว่างแจ่มแล้ว เมื่อพระนครทั้งสิ้น
และพระราชนิเวศน์เป็นดุจถูกถอนยกขึ้น
เพราะลมพ่นของพวกนาค มนุษย์
ทั้งหลายพากันกลัวแล้วพูดว่า "ท่าน
พญานาค พวกท่านยอมเบียดเบียนเรา
ทั้งหลาย เพื่ออะไร" เมื่อนาคทั้งหลาย
กล่าวว่า "พระราชาของท่านทั้งหลาย
ส่งทูตไปถึงท้าวธตฺรฐูว่า 'เราจักให้ธิดา
ของเราแก่ท่าน' เมื่อทูตท้าวธตฺรฐูมาอีก
บอกว่า 'ท่านจงให้ธิดา (แก่พระราชาของ
เรา) ท้าวเธอกลับดำบริภาษพระราชา
ของเราทั้งหลาย ถ้าพระราชาไม่ให้ธิดา
แก่พระราชาของพวกเรา ซีวิตของชนชาว
พระนครทั้งสิ้นจะไม่มี ดังนี้ จึงวอนว่า
"ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงให้โอกาสแก่
เจ้านายของเราบ้าง พวกเราจักไป
อ้อนวอนพระราชา" ได้โอกาสแล้วจึงไป
ยังประตูพระราชวัง ทูลร้องทุกข์ด้วย
เสียงอันดัง. แม้พระชายาของพระราชา
นั้น ผู้บรรทมในห้องของตน ก็ร้องทุกข์
ด้วยความพร้อมใจเป็นเสียงเดียวกันว่า

อดุตโน คพฺเภสฺส นิปนฺนกาเว "เทเว
ธิตฺริ ธตฺตวฺจสฺส รณฺโณ เทหิ"ติ
เอกปฺปหาเรเนเว กนฺนทิสฺส เตปิ จตฺตาวโร
นาคมาณวกา "เทหิ เทหิ"ติ ตฺถนฺเทหิ
สึลฺล ปฺหรนฺตาว วีย อฏฺฐจฺสฺส.

โส นิปนฺนโกเว นคฺรวาสิกานญฺเจว
อดุตโน ภริยานญฺจ ปรีเทวนสทฺทํ
สฺสุดฺวา จตฺตุนิ จ นาคมาณวเกหิ
ตฺตชฺชิตตฺตาว มรณฺภยภีโต "มม ธิตฺริ
สมฺมุททชฺช ธตฺตวฺจสฺส ทมฺมิ ทมฺมิ"ติ
ติกฺขตฺตํ อวฺจ. ตํ สฺสุดฺวา สทฺทเพปิ
นาคราชาโน คาวุตมตฺตํ จานํ
ปฏิกฺกमितฺตวา เทวณฺครํ วีย เอกํ นครํ
มาเปตฺตวา ตตฺถ จิตฺตา "ธิตฺริ กิร
เปเสตฺต"ติ ปณฺณาการํ ปหิณฺนีสฺส. ราชา
เตหิ อากฺกํ ปณฺณาการํ คเหตุวา
"ตฺตฺเมเน คจฺจณฺธ อหํ ธิตฺริ มม
อมจฺจจันํ หตฺถเต ปหิณฺนีสฺสสามิ"ติ เต
อฺยุโยเซตฺตวา ธิตฺริ ปกฺกโกสาเปตฺตวา
อฺุบริปาสาทํ อวโรเปตฺตวา สึหปญฺชริ
วิวราเปตฺตวา "อมฺม ปสฺเสตฺติ อลฺงกตฺนคฺริ,

"ขอเดชะ ขอพระองค์โปรดพระราชทาน
พระราชธิดา แก่พญานาคธตฺตวฺจสฺสเกิด
เพคะ". ฝ่ายนาคมาณพฺทัง ๔ ก็ชู้ว่า
"พระองค์ จงยกพระธิดาให้ จงยกพระธิดา
ให้" ดังนี้ ทำเป็นเหมือนจะฉกพระเศียร
(พระเจ้าพรหมทัต) ด้วยจะงอยปาก
ทั้งหลายหยุดอยู่ ฉะนั้น.

พระเจ้าพรหมทัตนั้น กำลังบรรทม
อยู่ ได้ทรงสดับเสียงชาวพระนคร และ
อัครชายาของพระองค์คร่ำครวญ ก็ทรง
กลัวมรณภัย เพราะถูกนาคมาณพฺทัง ๔
คุกคาม ได้ตรัสขึ้น ๓ ครั้งว่า "เราจะให้
สมฺมุททชฺชาธิดาของเรา แก่ท้าวธตฺตวฺจ
นาคราชา" นาคราชาแม้ทั้งหมดได้ฟัง
พระดำรัสนั้น ก็ถอยไปสู่ที่ประมาณคาวุต
หนึ่งแล้ว จึงนิรมิตเมืองขึ้นเมืองหนึ่ง
งดงามดุจเทพนคร ดำรงอยู่ในที่นั้นแล้ว
ส่งเครื่องบรรณาการ ไปถวายพระเจ้า
พรหมทัต เตือนว่า "ได้ยินว่า ให้ส่งพระธิดา
ไป". พระราชาทรงรับเครื่องบรรณาการ
ที่พวคนาคนำมา แล้วตรัสว่า "พวกท่าน
จงไปก่อน เราจักส่งธิดาในมือพวก
อำมาตย์ของเราไปให้" ส่งนาคอำมาตย์
เหล่านั้นไปแล้ว รับสั่งให้เรียกพระธิดา
มาเฝ้า ให้ขึ้นไปปราสาทชั้นบน ให้เปิด
สีหบัญชรออกตรัสว่า "ลูกรัก ลูกจงแลดู

ตวิ เอตต เอตสฺส วัฒนฺโณ อคฺคฺมฺหสิ
ภวิสฺสฺสสิ, น ทูเร อิตฺโต ตํ นครํ
อุกฺกณฺจิตฺกालฺเลว อธิ อคฺคณฺตุ
สฺกกา, เอตตฺเต คณฺตพฺพนฺ"ติ
สญฺญาเปตฺวา สีสํ นฺหาเปตฺวา
สพฺพาลงฺกาเรหิ อลงฺกริตฺวา ปฏฺิจฺจนฺน-
โยเค นิสฺสีทาเปตฺวา อตฺตโน อมฺจฺจานํ
หตฺเต หตฺวา ปาเหสิ.

นาคราชาโน ตสฺสา ปจฺจคฺคฺมนํ กตฺวา
มหาสฺกการํ กรีสฺสุ. อมฺจฺจา นครํ
ปวิสฺสิตฺวา ตํ ตสฺส หตฺวา พหุ ฐนํ
อาทาย นินฺวตฺตีสฺสุ. ราชา ธีตฺรํ
ปาสาทํ อโรเปตฺวา อลงฺกตฺทิพฺพสยเน
นิปฺชฺชาเปสิ. ตํ ขณฺณฺเบว นาค-
มาณฺวิกา ชุชฺชวามนฺกาทิเวสํ คเหตุวา
มนุสฺสฺสปริจาริกาย วิย นํ ปริวารยีสฺสุ.
สา ทิพฺพสยเน นิปฺนฺนฺมตฺตาว
ทิพฺพสมฺมฺผลฺสํ มุสิตฺวา นินฺทํ โอกฺกมิ.

ธตฺตวจฺเจ ตํ คเหตุวา สทฺธิ นาคปฺริสาย
ตตฺถ อนฺตรหิโต นาคภวเนยว

พระนครที่ตกแต่งแล้วนั้น ลูกจ๊กเป็น
อัศวมเหสีของพระราชานในพระนครนั้น
พระนครนั้น ตั้งอยู่ไม่ไกลจากนครนี้
ในเวลาคิดถึงกันลูกก็อาจจะมาเยี่ยมพ่อ
ในเมืองนี้ได้, เจ้าควรไปอยู่ที่เมืองนั้น"
ครั้นให้พระธิดาเข้าพระทัยแล้ว ก็ให้
สร้างพระเคี้ยวแล้ว ทรงประดับเครื่อง
อสังการทุกอย่าง แล้วให้ประทับนั่งบนยาน
อันปกปิด มอบไว้ในมือแห่งพวกอำมาตย์
ของพระองค์ส่งไป.

นาคราชทั้งหลาย ก็พากันต้อนรับและทำ
สักการะเป็นอันมาก แก่พระราชธิดานั้น.
อำมาตย์ทั้งหลายเข้าไปสู่พระนครนั้น
มอบพระราชธิดาแก่ท้าวธตฺต. แล้วถือ
เอาทรัพย์จำนวนมากกลับมา. พระราชา
ธตฺตฐฺเชญฺญพระราชธิดาเสด็จขึ้นสู่ปราสาท
ให้ประทับนอนบนที่นอนทิพย์ อันประดับ
แล้ว. ในขณะนั้นนั่นเอง นางนาคมาณฺวิกา
ทั้งหลาย ก็จำแลงเพศเป็นคนเตี้ย
เป็นคนค่อมเป็นต้น แวดล้อมพระราชธิดา
นั้น ให้เป็นเหมือนนางบำเรอของมนุษย์.
นางสมุทฺทชานัน พอบรรทมบนที่นอนทิพย์
ถูกต้องสัมผัสทิพย์ ก็หยั่งลงสู่ความหลับ.

ท้าวธตฺตฐฺ ก็อุ้มพาพระธิดาสมุทฺทชานัน
พร้อมกับนาคบริษัท หายไปจากที่นั้น

ปาตุรโหสิ. ราชธิดา ปพฺพชฌิตวา
 อลงฺกตทิพฺพสยน์ อญฺเณ จ สุวณฺณ-
 มณินยปาสาทาทยเ อญฺยานโปกฺขรณิโย
 จ อลงฺกตเทวณครี วิย นาคภวน์
 ทิสฺวา ขุชฺชาทิปริจาริกาย ปุจฺฉิ "อิทํ
 นครี อติวิย อลงฺกตํ, น อมหากํ
 นครี วิย กสฺสเสตนุ"ติ. "สามิกสฺส เต
 สนฺตํ เทวิ, น อปฺปปฺปญฺญา เอรุปี
 สมฺปตฺตี ลภนฺติ, มหาปฺปญฺญวตาย
 เต อย์ ลทุธา"ติ.

ธตฺตวจฺปิ ปญฺจโยชนสตีเก นาคภวเน
 เภรี จารฺาเปสิ "โย โย สมฺพุทฺธาย
 สปฺปวณฺณํ ทสฺเสตี, ตสฺส ตสฺส
 ราชทณฺฑํ ภวิสฺสตี"ติ. ตสฺมา เอโกปิ
 ตสฺสา สปฺปวณฺณํ ทสฺเสตุํ สมตฺโต
 นาม นาโหสิ. สา มนุสฺสโลกสญฺญา
 เหวํ ตตฺเถว เตน สทุธิ สมฺโมทมานา
 ปิยสํวสํ วสิ.

นคฺรกณฺฑํ นิฏฺฐิตํ.

ไปปรากฏในภพแห่งนาค. พระราชธิดา
 สมุททชา ตื่นขึ้นเห็นนาคพิภพ มีที่นอน
 เป็นทิพย์ อันประดับแล้ว และสถานที่อื่น
 มีปราสาทอันสำเร็จด้วยทองและแก้วมณี
 ทั้งอุทยานและสระโบกขรณี ประดุจ
 เทพนครที่ประดับแล้ว จึงตรัสถาม
 นางบาทบริจาริกา มีนางค่อมเป็นต้นว่า
 "เมืองนี้งดงามเหลือเกิน ไม่เหมือนเมือง
 ของเรา เมืองนี้เป็นเมืองของใคร". นาง
 ค่อมทูลว่า "ข้าแต่พระเทวี เมืองนี้เป็น
 ของพระราชสวามี แห่งพระแม่เจ้า สตรี
 ผู้มีบุญน้อยหาได้สมบัติเช่นนี้ไม่ สมบัติ
 นี้ที่พระแม่เจ้าได้ เพราะเป็นผู้มีบุญมาก".

ฝ่ายท้าวธตฺตวจฺปิ จึงให้ตีกลองเที่ยวไป
 ประกาศในนาคพิภพ อันกว้าง ๕๐๐
 โยชน์ว่า "นาคตนใด ๆ แสดงเพศแห่งงู
 แก่พระธิดาสมุททชา ราชอาชญาจัก
 มีแก่นาคตนนั้น ๆ". เพราะฉะนั้น
 นาคแม่ตนหนึ่ง ชื่อว่าสามารถจะแสดง
 เพศงู แก่พระราชธิดาสมุททชาไม่ได้มี
 แล้ว. สมุททชาเทวี ก็ทรงโสมนัสยินดีอยู่
 ร่วมรักใคร่กับท้าวธตฺตวจฺปิ ในนาคพิภพนั้น
 นั้นเอง ด้วยความสำคัญว่าเป็นมนุษย์โลก.

นคฺรกัณฺฑํ จป.

สา อปรภาเค ฐตฺรภูจํ ปฏิจจ
 คภฺภํ ปฏิลภิตฺวา ปุตฺตํ วิชาเย; ตสฺส
 ปิยทสฺสนตฺตา "สุทสฺสโน"ติ นามํ
 กรีสุ. ตสฺส ปทสา คมนกาเล ปฺน
 อปรํ ปุตฺตํ วิชาเย. ตสฺส "ทตฺโต"ติ
 นามํ กรีสุ. โส ปน โพรสิตฺโต.
 ปุเนกํ ปุตฺตํ วิชาเย. ตสฺส "สุโภาโค"ติ
 นามํ กรีสุ. อปรํปิ ปุตฺตํ วิชาเย,
 ตสฺส "อริฏฺโจะ"ติ นามํ กรีสุ. อิติ
 สา จตฺตาริ ปุตฺเต วิชาเยตฺวาปิ
 นาคภวณาวํ น ชานาติ. อถกทิวสํ
 ครุณนาคา อริฏฺจสฺส อาจิกฺขีสุ "ตว
 มวตา มนุสฺสี, น นาคี"ติ. อริฏฺโจะ
 "วีรมสิสฺสามิ นนุ"ติ อถกทิวสํ ถนํ
 ปิวนุโตว สปฺปสรีริ มาเปตฺวา
 นงฺคุญฺเจน มาตฺปาทปฏิจฺฉิ ฆฏฺฏสิ.

สา ตสฺส สปฺปสรีริ ทิสฺวา ภิตตฺสिता
 มหารวํ รวิตฺวา ตํ ภูมियํ ชิปี.
 นเชนสฺส อกฺขิ ภินฺทิ. ตโต โลหิตํ
 ปคฺมรติ. ภาชา ตสฺสา สทฺทํ สุตฺวา
 "กิสฺเสสา วิวรี"ติ ปุจฺฉิตฺวา อริฏฺเจน

ในกาลเป็นส่วนอื่นอีก สมุททชา
 เทวีนัน อาศัยทำวธรรุทรวงครรรภ
 ประสูติโอรสองค์หนึ่ง. พระชนกชนนีได้
 ขนานนามว่า "สุทสฺสนะ" เพราะพระโอรส
 ได้เป็นที่รักแห่งบุคคลผู้ได้พบเห็น. พอ
 สุทสฺสนะเดินได้, สมุททชาเทวีได้ประสูติ
 โอรสอีกองค์หนึ่ง. พระชนกชนนีได้
 ขนานนามว่า "ทตฺตะ". ก็กุมารนั้น คือ
 พระโพธิสัตว์. ต่อมาได้ประสูติอีกองค์หนึ่ง
 จึงขนานนามว่า "สุโภาคะ". สมุททชาเทวี
 ได้ประสูติองค์สุดท้าย. พระชนกชนนี
 จึงขนานนามแก่บุตรนั้นว่า "อริฏฺฐะ".
 สมุททชาเทวีแม้มีโอรสแล้วถึง ๔ พระองค์
 อย่างนี้ ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นนาคพิภพ. ต่อมา
 วันหนึ่ง พวกนาคเด็ก ๆ ได้บอกแก่อริฏฺฐ-
 กุมารว่า "มารดาของท่านเป็นมนุษย์
 หาใช่ นาคไม่". อริฏฺฐกุมารคิดว่า "เราจัก
 ทดลองมารดานั้นดู" ต่อมาวันหนึ่ง เขา
 กำลังกินนมก็นิรมิตกายให้เป็นงู เอาหาง
 ครูดุหลังเท้าของมารดา.

สมุททชาเทวีนัน เห็นร่างแห่งอริฏฺฐะนั้น
 เป็นงูก็สะดุ้งตกใจกลัว ร้องกรีดเสียงดัง
 เหวี่ยงอริฏฺฐะตกไปที่พื้น. เล็บของนางจิก
 เอานัยน์ตาของอริฏฺฐะแตก. โโลหิตไหล
 ออกจากนัยน์ตานัน ทำวธรรุได้ยินเสียง
 ของนางสมุททชา ตรัสถามว่า "นางร้อง

กตกิริยัม สุตวา "คจฺฉน นํ คเหตุวา
 ซีวิตกฺขยํ ปาเปถา"ติ ตชฺเชนฺโต
 อาคณฺฉิ. ราชธิตา ตสฺส กุฑฺธภาวํ
 ฅตฺวา ปุตฺตสิเนเหเน อาท "เทว
 ปุตฺตสฺส เม อภฺชิ ภิณฺนํ, ขมถ
 เม ตสฺสา"ติ. ราชา เอตาย เอวํ
 วทนฺติยา "มยา ก็ สกฺกา กาทฺนุ"ติ
 ขมิ. ตํ ทิวสํ सा "อิทํ นาคภวณฺ"ติ
 อญฺญาสิ. ตโต ปฏฺจาย อริฏฺโจะ
 กานาวิฏฺโจะ นาม ชาโต. จตฺตาโรปิ
 ปุตฺตา วิญฺญุตํ ปาปฺณิสฺสุ.

อด เนลํ ปีตา โยชนสติกํ
 โยชนสติกํ กตฺวา รชฺชํ อทาสิ,
 มหนฺโต ยโส อโหสิ. โสฬส โสฬส
 นาคกณฺฒาสหสฺसानิ ปริวารยิสฺสุ. ปีตุ
 เอกโยชนสติกเมว รชฺชํ อโหสิ. ตโย
 ปุตฺตา มาเส มาเส มาตาปีตโร
 ปสฺสิตฺตุ อาคจฺฉนฺติ, โพิสฺสตโต ปน
 อทฺตมมาลํ อาคจฺฉติ. นาคภวเน
 สมฺภูจิตํ ปณฺหํ โพิสฺสตโตว กเถสิ.
 ปีตฺรา สทฺธิ วิรูปกฺขมหาราชสฺสาปิ
 อุปฏฺจามํ คจฺฉติ. ตสฺส สนฺติเก

เพื่ออะไร" ทรงสดับกิริยาที่อริฏฐะทำแล้ว
 จึงมาคูกคามขู่ ว่า "พวกเจ้าจงไปจับ
 อริฏฐะฆ่าเสียเดี๋ยวนี้". ราชธิตาทรงรู้ว่า
 ทำวธตรฐกริ้ว ด้วยความรักในบุตร
 จึงทูลว่า "ข้าแต่เทพเจ้า นัยน์ตาบุตร
 ของหม่อมฉันแตกแล้ว ขอพระองค์โปรด
 ยกโทษแก่บุตรหม่อมฉันด้วยเถิด เพคะ".
 ทำวธตรฐราชา เมื่อนางสมุททชานัน
 ไหว้วอนอยู่อย่างนี้ก็ยกโทษให้ว่า "เรา
 อาจจะทำอะไรได้". นางสมุททชาทะ
 ไร้ได้ในวันนั้นว่า "สถานที่ที่เราอยู่นี้เป็น
 นาคพิภพ". จำเดิมแต่กาลนั้นมา อริฏฐะ
 จึงเกิดมีนามว่ากานาวิฏฐะ (อริฏฐะบอด),
 ฝ่ายโอรสทั้ง ๔ ถึงความเป็นผู้รอบรู้แล้ว.

ลำดับนั้น ทำวธตรฐพระบิดาของ
 โอรสทั้ง ๔ นั้น ได้แบ่งราชสมบัติให้
 คนละ ๑๐๐ โยชน์ มีเกียรติยศอันใหญ่.
 นางนาคกัญญาเป็นบริวาร คนละหมื่น
 หกพันนางแวดล้อม. พระบิดามีราชสมบัติ
 ครอบครอง ๑๐๐ โยชน์เท่ากัน. พระโอรส
 ทั้ง ๓ (เว้นพระโพธิสัตว์) ย่อมมาเฝ้า
 พระชนกและชนนีทุก ๆ เดือน. ส่วน
 พระโพธิสัตว์มาเฝ้าทุกกึ่งเดือน. ปัญหา
 ที่เกิดขึ้นในนาคพิภพ พระโพธิสัตว์ผู้เดียว
 กล่าวแก่. พระโพธิสัตว์ไปสู่ที่บำรุงของ
 ทำววิรูปกขมหาราชกับบิดาเสมอ. แม้

สมุฏจิติ ปญหุมปี โสว กเถสิ.
 อถกทิวสั วิรูปกุเช นาคปริสาย สหุธิ
 ดิทสปรุ คนตุวา สกุกั ปริวารेतวา
 นิสินุเน เทวานั อนตุเร ปโยห
 สมุฏจาลี. ตมุปี โกจิ กเถตุ๋ นาสกุขิ.
 ปลุลุงกวรคโต หตุวา มหาสตุโตว
 กเถสิ.

อด นั เทวราชา ทิพพคนุชปุเฬหิ
 ปุเชตุวา “ตาด ทตุต ตูว์ ปจวีสมาย
 วิปุลาย ปญญา ย สมนุ นาคโต, อิตโต
 ปญญา ย ภูริทตุโต นาม โหหิ”ติ
 “ภูริทตุโต”ติสสุ นามั อกาสิ. โส
 ตโต ปญญา ย สกุกัสสุ อุปญจัน
 คจจุนโต อลงกตเวชยนตุปาสาทั
 เทวจจวราหิ อากิณณั อติมนอรัม
 สกุกัสสุ สมปตติณจ ทิสฺวา เทวโลเก
 ปิยั กตุวา “กั เม อิมินา มณฺชุก-
 ภาจเนน อตุตภาเวเน, นาคภวณั คนตุวา
 อูโปสถวาสั วสิตฺวา อิมสมุมี เทวโลเก
 อูปตติการณั กริสฺสามิ”ติ จินฺเตตุวา
 นาคภวณั ปุ นาคคนตุวา มาตาปิตโร

ปัญหาที่เกิดขึ้นในสำนักของท้าววิรูปักษ์
 พระโพธิสัตว์ก็กล่าวแก่. ภายหลังจากวันหนึ่ง
 เมื่อท้าววิรูปักษ์ไปยังไตรทศบุรี กับนาค
 บริษัท นั่งแวดล้อมท้าวสักกเทวราช
 ปัญหาได้เกิดขึ้น ในระหว่างพวกเทพ
 ทั้งหลาย, ใคร ๆ ก็ไม่อาจกล่าวแก่
 ปัญหานั้นได้, พระโพธิสัตว์ได้รับเชิญ
 ให้นั่งบนบัลลังก์อันเลิศ กล่าวแก่ปัญหานั้นได้.

ต่อมา ท้าวสักกเทวราช ก็บูชาพระ-
 โพธิสัตว์ด้วยของหอมและดอกไม้ทิพย์
 ทั้งหลาย ประกาศว่า “ดูกรพ่อทวดตะ
 เจ้าประกอบด้วยปัญญาไพบุลย์ เสมอ
 ด้วยปรูพี แต่นี้ต่อไป เจ้าจงมีนามว่า
 “ภูริทต”. ท้าวสักกเทวราชขนานนามแก่
 เขาว่า “ภูริทต”. ตั้งแต่นั้นมา พระโพธิสัตว์
 นั้น ไปเฝ้าท้าวสักกเทวราช ได้เห็น
 เวชยันตปราสาทอันประดับงดงามแล้ว
 เกลือถนกล่นด้วยนางเทพอัปสรและสมบัติ
 ของท้าวสักกะเป็นที่รื่นรมย์ใจยิ่ง ก็ทำ
 ความรักใคร่ในเทวโลก คิดว่า “ประโยชน์
 อะไรของเราด้วยอติภาพที่มีกบเป็นอาหาร
 นี้ เรากลับไปยังนาคพิภพแล้ว อยู่จำศีล
 อูโบสถ บำเพ็ญเหตุให้เกิดในเทวโลก
 ให้ได้” ดังนี้ ครั้นกลับมาสู่นาคพิภพ
 แล้ว ก็เข้าไปทูลลาพระชนกและชนนีว่

อาปุจฺฉิ "อมฺม ตาต อหํ อุโปสถกมฺมํ
กริสฺสุสามี"ติ. "สาธุ ตาต กรโหหิ,
กรโอรุโต ปน พหิ อคนฺตุวา อิมสฺสุมีเยว
นาคภวเน เอกสฺสุมี สฺสญฺญวิมานเน กรโหหิ,
พหิ คตฺตานมฺปน นาคานํ มหนฺตํ ภยํ
อุปฺปชฺชตี"ติ.

โส "สาธุ"ติ ปฏิสฺสณฺนิตฺวา ตตฺถเถว
สฺสญฺญวิมานเน ราชฺชยฺยานเน อุโปถวาสํ
วสิ. อถ นํ นานาตฺริยหตฺถา
นาคกณฺฐา ปรีวาเรนฺติ. โส "น
มยหํ อธิ วสฺนตฺสฺส อุโปสถกมฺมํ
มตฺถกํ ปาปุณฺนิสฺสตี, มนุสฺสปลํ คนฺตุวา
อุโปสถํ กริสฺสุสามี"ติ จินฺนเตตฺวา
นิวารณภเยน มาตาปิตฺูนํ อนาโรเจตฺวา
อตฺตโน ภริยาโย อามนุเตตฺวา "ภทฺเท
อหํ มนุสฺสโลกํ คนฺตุวา ยมฺุนาย ตีเร
มหานิโครธฺรฺกฺโข อตฺถิ, ตสฺสวาทูเร
วมฺมิกมตฺถเก โภเค อากฺขิตฺวา
จตฺรฺงคฺสมนุสฺสาคตํ อุโปสถํ อธิฐฺจาย
นิปฺชฺชิตฺวา อุโปสถกมฺมํ กริสฺสุสามี.

มยา สพฺพรตฺตี นิปฺชฺชิตฺวา อุโปสถ-
กมฺเม กเต อรฺุณคฺคฺมณเวลายเมว
ตฺเมห ทส ทส อิตฺฺติโย วาเรน

"พระบิดาพระมารดา ลูกจักบำเพ็ญ
อุโบสถกรรม". พระชนกและชนนี
ก็ตอบรับว่า "ดีแล้ว ลูกรัก เจ้าจงรักษา
อุโบสถเถิด ก็แต่ว่าเมื่อเจ้ารักษา ก็อย่าไป
ภายนอก จงรักษาอยู่ในวิมานว่างเปล่า
แห่งหนึ่งในนาคพิภพนี้ เพราะว่า เมื่อ
นาคทั้งหลายไปภายนอกนาคพิภพแล้ว
ภัยเป็นอันมากย่อมเกิดขึ้นได้".

พระโพธิสัตว์ก็รับว่า "ดีแล้ว
พระเจ้าข้า" จึงไปรักษาอุโบสถที่วิมาน
ว่างในราชอุทยาน ณ นาคพิภพนั้น
นั่นเอง. ลำดับนั้น นางนาคกัญญา
ทั้งหลาย พวกกันถือเครื่องดนตรีต่าง ๆ
ไปแวดล้อมพระโพธิสัตว์นั้น. พระโพธิสัตว์
คิดว่า "เมื่อเราอยู่ที่นี้ อุโบสถกรรม
จักไม่ถึงที่สุด เราจักไปสถานที่อยู่ของ
มนุษย์ รักษาอุโบสถกรรม" ดังนี้ ไม่ทูล
พระชนกและชนนี ด้วยกลัวจะทรงห้าม
ปราม จึงเรียกชายาของตนมาบอกว่า
"นางผู้เจริญ เราจักไปยังมนุษย์โลก
อธิษฐานอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๔
ขตชนคนนอนอยู่บนจอมปลวก ใกล้ต้นไทร
ที่ริมฝั่งแม่น้ำยมุนา รักษาอุโบสถ.

เมื่อเรานอนรักษาอุโบสถตลอดคืนย่ำรุ่ง
แล้ว ถึงเวลาอรุณขึ้น พวกเจ้าจงจัดเวร
กัน เวนละ ๑๐ นาง ถือดนตรีไปยังสำนัก

วาเรน ตฺริยหตุถา มม สนฺติกั
 คนฺตุวา มํ คนฺเธหิ จ ปุปุเฆหิ จ
 ปุเชตฺวา คายิตฺวา นจฺจิตฺวา มํ
 อาทาย นาคภวนเมว อาคจฺจนฺตา”ติ
 วตฺวา ตตฺถ คนฺตุวา วมฺมิกมตฺถเก
 โภเค อาภุชิตฺวา “โย เม จมฺมํ วา
 นหารุํ วา อญฺจี วา ฐึรฺริ” วา อิจฺฉติ,
 โส ตํ หรฺตฺวา”ติ จตฺรฺรคสมฺนฺนาคตํ
 อูโปสถํ อธิฏฺฐาย นนฺคฺลสีสฺสมฺปมาณํ
 สรีรํ มาเปตฺวา นิปนฺโน อูโปสถกมฺมํ
 อกาลิ. อรุณฺเณ อญฺฐหนฺเตเยว ตํ
 นาคมาณวีกา อากนฺตุวา ยถานุสฺสิญฺจ
 ปฏิปฺชิตฺวา นาคภวนํ อานเนติ. ตสฺส
 อิมินา นียาเมน อูโปสถกมฺมํ กโรนฺตสฺส
 ทีโฆ อทฺธา วีตฺวิตฺโต.

แห่งเรา บุษบาเราด้วยของหอมและดอกไม้
 แล้ว ชับร้องพื่อนรำ พาเรากลับมา
 นาคพิภพนั้นเที่ยว” ดังนี้ แล้วก็ไปในที่นั้น
 ม้วนขนดกายเข้าบนจอมปลวกแล้ว
 อธิษฐานอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๔ ว่า
 “ผู้ใดต้องการหนัง เอ็น กระดูก หรือเลือด
 ของเรา ผู้นั้นจงนำมาฉันไปเถิด” ได้เนรมิต
 สรีระประมาณเท่าองุ่น นอนรักษา
 อุโบสถอยู่. เมื่ออรุณกำลังขึ้นไปอยู่
 นั้นเอง นางนาคมาณวีกาก็พากันมา
 ปฏิบัติตามที่สั่งไว้ แล้วนำไปสู่นาคพิภพ.
 เมื่อพระโพธิสัตว์รักษาอุโบสถ โดยทำนอง
 นี้ เวลาที่ล่วงไปยาวนาน.

อูโปสถกณฺท์ นิฏฺฐิตํ.

อูโปสถกัณฺท์ จป.

ตทา เอโก พาราสิทวารคามวาสี
 เนสาทพฺราหฺมโณ โสมหตฺเตน นาม
 ปุตฺเตน สทุธี อรณฺณํ คนฺตุวา
 สุลยนฺตปาสวาคฺราทีนึ โอบาเตวา มิเค
 วริตฺวา มํสํ กาเชนาหริตฺวา วิกึฏฺถนฺโต

ในกาลนั้น มีเนสาทพราหมณ์
 คนหนึ่งอยู่บ้านใกล้ประตูเมืองพาราณสี
 ออกไปป่ากับลูกชายชื่อโสมทัต เที่ยว
 ดักสัตว์ด้วยหลาวยนต์บ่วงแร้วและข่าย
 เป็นต้น ช่างมฤคแล้ว หาบเนื้อมาขาย

* ุหิรฺรุตฺตี ปาโฐ.

๗๙

ซีวิต กปเปสสิ. โส เอกทิวส อโนมโต
 โครมตตมปิ อลภิตวา "ตาด โสมทตต
 สเจ ตุจจเหตุตา คมิสฺสาม, มาตา
 เต กุชฺฌิสฺสติ, ยํ กิณฺจิ คเหตุวาว
 คมิสฺสามา"ติ วตฺวา โภทิสฺสตุตฺส
 นิปนฺนวมมิฏฺฐานาภิมุโข คนฺตฺวา
 ปานีโย ปาตุํ ยมนํ โอตฺรฺนฺตฺวานํ มิคานํ
 ปทฺวลญฺชํ ทิสฺวา "ตาด มิคฺมคฺโค
 ปญฺญาตติ, ตฺวํ ปฏิภกฺกมิตฺวา ติฏฺฐจ,
 อหํ ปานีเยตฺถาย อาคตํ มิคํ
 วิชฺฌมิสฺสามิ"ติ ธนุํ อาทาย มิคํ
 โอลิเกนฺโต เอกสฺมิ รุกฺขมุเล อฏฺฐาสสิ.

อเถโก มิโค สายณฺหสมเย ปานีโย
 ปาตุํ อาคโต. โส ตํ วิชฺฌมิ. มิโค
 ตตฺถ อปฺติตฺวา สรวเเคน ตชฺชชิตฺโต
 โลหิตฺเตน ปคฺขมฺรฺนฺเตน ปลาโย.
 ปีตาปฺตฺตา จ ตํ อญฺพนฺธิตฺวา
 ปตฺติฏฺฐาเน มํสํ คเหตุวา อรญฺญา
 นิกฺขมฺนฺตา สฺสรียตฺถกฺมณเวลาย ตํ
 นิโครธํ ปตฺวา "อิทานิ อกาโล, น
 สกฺกา คนฺตุํ, อิธฺว วสิสฺสามา"ติ
 มํสํ เอกมฺนฺเต จเปตฺวา รุกฺขํ อารุหฺ
 วิฏฺฐปฺนฺตเร นิปชฺชิสฺสุ. พุราหฺมณเ
 ปจฺจุสฺสมเย ปพฺพชฺฌิตฺวา มิคสทฺทสฺวนาย
 โสตี โอทฺทิ.

เลี้ยงชีพ. วันหนึ่งเนสาทพราหมณ์นั้น
 ไม่ได้สัตว์อะไรเลย โดยที่สุดแม้เพียงเหยี
 จึงปรึกษากันว่า "โสมทตตลูกพอ ถ้าเร
 กลับบ้านมือเปล่า มารดาของเจ้าจัก
 โกรธ เราจะจับเอาสัตว์อย่างใดอย่างหนึ่ง
 ไปให้ได้" จึงมุ่งหน้าไปที่จอมปลวกซึ่ง
 พระโภทิสต์วันนอนอยู่ พบรอยเท้าเนื้อ
 ทั้งหลาย ที่ลงไปสู่แม่น้ำมุนา เพื่อตีมน้ำ
 จึงบอกแก่บุตรว่า "ลูกเอ๋ย เราพบทาง
 เนื้อแล้ว เจ้าจงถอยไปยืนอยู่, เราจะ
 ยิงเนื้อที่มาตีมน้ำ" ดังนี้ ถือธนูมองดูเนื้อ
 ยืนแผงโคนต้นไม้ต้นหนึ่ง คอยอยู่.

ลำดับนั้น เวลาเย็นเนื้อตัวหนึ่งมากินน้ำ.
 เนสาทพราหมณ์ ก็ยิงเนื้อตัวนั้น. เนื้อ
 ไม่ล้มในที่นั้น ถูกกำลังลูกศรคุกคาม
 จึงวิ่งหนีไปทั้งเลือดไหล. ฝ่ายบิดา
 และบุตรติดตามเนื้อไปทันที เนื้อล้มแล้ว
 จึงแลเนื้อถือเอาออกจากป่า ถึงต้นไทรนั้น
 เมื่อเวลาพระอาทิตย์อัสดง จึงปรึกษ
 กันว่า "เวลานี้ไม่ใช่เวลาที่เราควรจะไป
 เราพักอยู่ที่นี่ก่อน" จึงวางเนื้อในที่ควร
 ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ขึ้นไปนอนบนค้ำคบไม้.
 เนสาทพราหมณ์ตื่นเวลาใกล้รุ่ง จึงเอียงหู
 เพื่อฟังเสียงเนื้อ.

ตสมึ ขณ นาคมาณวิกาโย
 อาคนุตวา โพิสตุตตสฺส ปุปฺปาสนํ
 ปญฺญาเปสฺสุ. โส อหิสวีริ อนุตฺตรา-
 เปตฺวา สพุพาลงฺการปฏิมณฺฑิตํ
 ทิพฺพสรีริ มาเปตฺวา สกุกสิลาเย
 ปุปฺปาสเน นิสีทิ. นาคมาณวิกาปิ นํ
 คนฺธมาลาทีหิ ปุเชตฺวา ทิพฺพตฺริยานิ
 วาเทตฺวา นจฺจคฺคิตํ อุปฺภูจฺเปสฺสุ.
 พฺรหฺมณฺเณ ตํ สทฺทํ สุตฺวา “โก นุโข
 เอส ชานิสฺสामी นนฺ”ติ จินฺเตตฺวา
 “อมฺโห ปุตฺตา”ติ วตฺวา ปุตฺตํ
 ปโพรเชตฺตุํ อสฺสโกนฺโตะ “สยตฺ เอส,
 กิลฺนฺโตะ ภวิสฺสตี, อหเมว คมิสฺสामी”ติ
 รุกฺขา โอรฺยุห ตสฺส สนฺตีกํ อคฺมาสิ.
 นาคมาณวิกา ตํ ทิสฺวา สทฺธี ตฺริเยหิ
 ฎฺมียํ นิมุชฺชิตฺวา อตฺตโน นาคภวณฺเมว
 คตา.

โพิสตุโต ปน เอกโกว อโหสิ.
 พฺรหฺมณฺเณ ตสฺส สนฺติเก จตฺวา
 ปุจฺจนฺโตะ เทว คาถา อภาสิ

๗๙๗. “ปุปฺปาภิหารสฺส วณฺสฺส มชฺฌเณ
 โก โสหิตฺกฺโข วิหตฺนฺตฺริโส

ในขณะนั้น นางนาคมาณวิกา
 ทั้งหลาย ก็พากันมาตกแต่งอาสนะ
 ดอกไม้ ถวายพระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์
 บันดาลร่างงูให้หายไปแล้ว นิรมิตเป็น
 ร่างทิพย์ ประดับด้วยเครื่องอลังการ
 ทั้งปวง ประทับนั่งบนอาสนะดอกไม้
 ด้วยลีลาดูจกั้วสักกเทวราช. แม้นาง
 นาคมาณวิกาทั้งหลาย ก็บูชาด้วยสักการะ
 มีของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น
 และบรรเลงทิพยดนตรีฟ้อนรำขับร้อง
 บำเรอพระโพธิสัตว์นั้น. เนสาทพราหมณ์
 ได้ฟังเสียงนั้นแล้ว จึงคิดว่า “นั่นเป็น
 ใครหนอ เราจกั้วท่าน” จึงเรียกลูกว่า
 “บุตรผู้เจริญ” แต่ไม่อาจจะปลุกบุตรให้
 ตื่นได้ จึงคิดว่า “เจ้านี้คงจกั้วเหน็ดเหนื่อย
 จงนอนเถิด เราจกั้วไปคนเดียว” ลงจาก
 ต้นไม้แล้ว ไปสู่สำนักพระโพธิสัตว์นั้น.
 นางนาคมาณวิกาทั้งหลาย เห็นเนสาท-
 พราหมณ์นั้น ก็แทรกแผ่นดินพร้อมกับ
 ดนตรีกลับไปนาคพิภพของตนตามเดิม.

ส่วนพระโพธิสัตว์นั่งอยู่คนเดียว. เนสาท-
 พราหมณ์ ไปยืนอยู่ใกล้พระโพธิสัตว์นั้น
 เมื่อจะถาม ได้กล่าว ๒ คาถาว่า

๗๙๗. “ท่านชื่ออะไร มีนัยน์ตาแดง
 ออกฝั่งผาย นั่งอยู่ท่ามกลางป่า

กา กมฺพกาญฺจรรธา สุวตฺถา
ติฏฺฐนฺติ นาริโย ทส วรฺทมานา.

อันเต็มไปด้วยดอกไม้ สตรี ๑๐
คน เป็นใคร ทรงเครื่องประดับ
ล้วนแต่ทองคำ นุ่งผ้างาม ยืน
เคารพอยู่.

๗๙๘. โก ตฺวํ พุรฺหาพาหุ วรฺสุส มชฺฌเม
วิโรจสิ ฆตฺติตฺตว อคฺคิ
มฺหเสฏฺโฆ อญฺญตโรสิ ยกฺโข
อุทาหุ นาโคสิ มหานุภาโว"ติ.

๗๙๘. ท่านเป็นใคร มีแขนใหญ่ รุ่งเรือง
อยู่ในท่ามกลางป่า เหมือนไฟ
อันลุกโชนด้วยเบรียง ท่านคง
เป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่ คนใดคนหนึ่ง
เป็นยักษ์ หรือเป็นนาค ผู้มี
อานุภาพมาก".

ตตฺถ ปุปฺปมาภิหารสุสชาติ โพิธิ-
สฺตตฺตสุส ปุชฺชนตฺถาย อากฺเขน
ทิพฺพปุปฺปมาภิหารเณ สมนฺนาคตฺตสุส.
โกติ โก นาม ตฺวํ. โลกิตฺถกฺโขติ
รตฺตกฺโข. วิหตฺตนฺตรโสติ ปุณฺณนฺตรโส. กา
กมฺพกาญฺจรรธาติ สุวณฺณมยาลงฺการธฺธา.
พุรฺหาพานฺติ มหาภฺโข, มหาพานฺติ
อตฺถโ. วรฺสุส มชฺฌเมติ โก นาม
ตฺวํ มหาภฺโข มหาวรฺสุส มชฺฌเม

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า อันเต็ม
ไปด้วยดอกไม้ ความว่า ประกอบด้วย
การเคารพบูชาด้วยดอกไม้ทิพย์ อัน
นางนาคกัญญานำมา เพื่อต้องการบูชา
พระโพธิสัตว์. คำว่า ชื่ออะไร ได้แก่
ท่านชื่ออะไร. คำว่า มีนัยน์ตาแดง
ได้แก่ มีนัยน์ตาแดงกำ. คำว่า ออก
ฝั่งผายได้แก่ มีอกใหญ่โต. คำว่า ใคร
ทรงเครื่องประดับล้วนแต่ทองคำ ได้แก่
สตรี ๑๐ คน เป็นใครทรงเครื่องประดับ
สำเร็จด้วยทองคำ. คำว่า มีแขนใหญ่
ได้แก่ มีขนาดใหญ่, อธิบายว่า มีแขน
ใหญ่โต. ด้วยคำว่า ในท่ามกลางป่า
เนสาทพราหมณ์กล่าวว่า ท่านชื่ออะไร
มีแขนใหญ่มีอานุภาพมาก นั่งอยู่ท่าม-

มหรณูภาโว อรุจจทสี่สพนุณสุภุชานัน
นาคกณฺณานัน มชฺฌเณ โก นุ ตวั
มเสสกุชิตฺติ.

ตี สุตฺวา มหาสตุโต "สเจปี
'สกุภาทีสุ อณฺณตโรหมสฺมิ อิทฺธิมา'ติ
วกุชามิ, สทฺทหิสฺสเสวายํ พุราหุมนฺโณ,
อชฺช ปน มยา สจฺจเมว กเถตุ
วภูฏี"ติ อตฺตโน นาคราชภาวํ
กเถนุโต อาห

๗๙๙. "นาโคหมสฺมิ อิทฺธิมา
เตชสี ทฺรติทุกโม
ทํเสยฺยํ เตชสา กุทฺโธ
ผีตํ ชนปทํ อปี.

๘๐๐. สมฺมุทฺทชา หิ เม มาตา
ชฺตฺรภูโจ จ เม ปีตา
สุทฺสสนกนิฏฺโฐสฺมิ
ภฺริยัตฺตติ มํ วิทฺ"ติ.

ตตฺถ เตชสีติ วิสเตเชน เตชวา.
ทฺรติทุกโมติ อณฺณเณน อติทุกมิตฺตุ
อสกุณฺเณยฺโย. ทํเสยฺยนฺนติ สจฺจํ กุทฺโธ

กลางป่าใหญ่ ท่านเป็นใครหนอ มีศักดิ์
ใหญ่ ในท่ามกลางนางนาคกัญญาทั้งหลาย
ผู้มีแขนงาม โปกศึระชะ ปิดทรวงอก.

พระมหาสัตว์ ครั้นได้ฟังคำถาม
ของพราหมณ์นั้นแล้ว จึงดำริว่า "แม้ถ้า
เราจักบอกว่า 'เราเป็นใครคนใดคนหนึ่ง
ในจำพวกผู้มีฤทธิ์ มีท้าวสักกเทวราช
เป็นต้น' พราหมณ์นี้ ก็จักเชื่อโดยแท้,
แต่วันนี้ เราควรพูดคำจริงแท้" เมื่อจะ
บอกความที่ตนเป็นนาคราช จึงกล่าว ๒
คาถาว่า

๗๙๙. "เราเป็นนาค ผู้มีฤทธิ์เดช ยากที่
ใคร ๆ จะล่วงได้ ถ้าเราโกรธแล้ว
ฟังขบชนบทที่เจริญ ให้แหลกได้
ด้วยเดช.

๘๐๐. ก็มารดาของเราชื่อสมมุทฺทชา บิดา
ของเราชื่อชฺตฺรฐ เราเป็นน้อง
ของสุทฺสสนะ คนทั้งหลายเรียก
เราว่า ภฺริยัตฺต".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีเดช
ได้แก่ มีเดชด้วยความเร่าร้อนแห่งพิษ.
คำว่า ยากที่ใคร ๆ จะล่วงได้ ได้แก่
ใคร ๆ ไม่เพียงสามารถจะก้าวล่วงด้วยเหตุ
อย่างอื่นได้. ด้วยคำว่า ฟังขบ ภฺริยัต
นาคราช กล่าวไว้ ถ้าเราโกรธแล้ว

ผีตี ชนบทปี ฆ่าเสีย, ปจวิยั มม
ทาชาย ปติตมตตาย สหุธิ ปจวิยา
มม เตเชน สหุโพ ชนบทโท ภสุมิ
ภเวยยาติ วทติ. **สุทสสนกนิฏโจสมิติ**
อหิ มม ภาตฺ สุทสสนสฺส กนิฏโจ
อสมิ. **วิทูติ** เอว มํ สหุเพ
ปญฺจโยชนสตีเก นาคภวเน ชานนฺติ.

อิทญฺจ ปน วตฺวา มหาสตุโต
จินฺตลสิ "อัย พุราหฺมณเณ จณฺโท
ผรุสฺส เสจ อหิตฺตฺตฺกิสฺส อาโรเจตฺวา
อุโปสถกมฺมสฺส เม อนฺตรายมฺปิ
กเรยฺย, ยนฺนุนาหิ อิมิ นาคภวณิ
เนตฺวา มหฺนฺตึ ยสฺ ทตฺวา อุโปสถกมฺมํ
อทฺถนียํ กเรยฺย"ติ. อถ นํ เอวมาห
"พุราหฺมณ มหฺนฺตึ เต ยสฺ ทสฺสามิ,
รฺมมณียํ นาคภวณิ เอหิ ตตฺถ
คจฺจมา"ติ. "สามิ ปุตฺโต เม อตฺถิ
ตสฺมี อาคจฺจนฺเต คมิสฺสามิ"ติ. อถ
นํ มหาสตุโต "คจฺจ พุราหฺมณ,
อานะหิ นนฺ"ติ วตฺวา อตฺตโน อาวาสํ
อาจิกฺขนฺโต อาห

ฟังขบแม่ชนบทที่สมบูรณ์ พอเมื่อเขียว
ของเราตกบนแผ่นดิน ชนบททั้งหมด
ก็จะฟังเป็นเข้าไปพร้อมกับพื้นดินด้วย
เดชของเรา. คำว่า เราเป็นน้องของ
สุทสสนะ ความว่า เราเป็นน้องของ
สุทสสนะผู้เป็นพี่ของเรา. คำว่า เรียก
ความว่า นาคทั้งหมด ในนาคพิภพ
กว้าง ๕๐๐ โยชน์ ย่อมรู้จักเราว่า ภูริทัต
อย่างนี้.

ก็แลพระมหาสัตว์ ครั้งกล่าวดัง
แล้ว จึงคิดว่า "พราหฺมณนี้ เป็นคนดุร้าย
หยาบคาย ถ้ามันไปบอก แก่หมອງ
ฟังทำแม่อันตราย แก่อุโบสถกรรมของเรา
อย่ากระนั้นเลย เราจะนำพราหฺมณนี้
ไปนาคพิภพให้ศคฺคฺตีใหญ่โต ฟังทำ
อุโบสถกรรมให้ยืดยาวไปได้". ลำดับนั้น
พระมหาสัตว์ จึงกล่าวกับพราหฺมณ
อย่างนี้ว่า "ดูกรพราหฺมณ เราจักให้ยศ
ใหญ่โตแก่ท่าน, นาคพิภพเป็นสถานอัน
รื่นรมย์, มาเถิดไปนาคพิภพนั้นด้วยกัน".
พราหฺมณตอบว่า ข้าแต่ นาย บุตรของ
ข้าพเจ้ามีอยู่(คนหนึ่ง) เมื่อบุตรนั้นมา
ข้าพเจ้าจักไป". ลำดับนั้น พระมหาสัตว์
กล่าวกับพราหฺมณนั้นว่า "ดูกรพราหฺมณ
ท่านจงไปพาเอาบุตรของท่านมา" เมื่อจะ
บอกที่อยู่ของตน จึงกล่าว (๒ คาถา) ว่า

เอวณฺจ ปน วตฺวา มหาสตุโต
“คจฺจ พุราหุมน ปุตฺตํ อานเห”ติ
อาห. พุราหุมนเณ. คนฺตฺวา ปุตฺตสฺส
ตมตฺถํ อารโจะตฺวา ตํ อานเสสิ.
มหาสตุโต อุโปปี อาทาย ยมฺนาตีริ
คนฺตฺวา ตีเร จิตฺ อาห

๘๐๓. “ตตฺถ ปตฺโตติ สานฺจโร
สท ปุตฺเตน พุราหุมน
ปฺชิตฺโต มยฺหํ กาเมหิ
สุขํ พุราหุมน วจฺจสี”ติ.

ตตฺถ ปตฺโตติ ตฺวํ อมฺหากํ
นาคภวณํ ปตฺโตติ. หุตฺวา. **सानฺจโร**ติ
สภริโย. **มยฺหนฺติ** มม สนฺตเกหิ
กาเมหิ ปฺชิตฺโต. **วจฺจสี**ติ ตตฺถ
นาคภวเน. **สุขํ** วสิสฺสสิ.

เอวณฺจ ปน วตฺวา มหาสตุโต
อุโปปี เต ปีตาปุตฺเต อตฺตโน
อานฺญาเวเน นาคภวณํ อานเสสิ. เตสํ
ตตฺถ คจฺจนฺตานิ ทิพฺโพ อตฺตภาโว
ปาดุภฺวิ. อถ เนสํ มหาสตุโต มนฺหฺตํ
ทิพฺพสมฺปตฺตี หตฺวา จตฺตาริ จตฺตาริ
นาคกณฺณาสตานิ อทาสิ. เตปี ตตฺถ
มหาสมฺปตฺตี. **อนฺภวีสฺสุ.** โฟธิสตุโตปี

ก็แล พระมหาสัตว์ ครั้นกล่าว
อย่างนี้แล้ว จึงพูดว่า “ดูกรพราหมณ์
ท่านจงไปนำบุตรมา”. พราหมณ์ก็ไปออก
ข้อความนั้นแก่บุตร นำบุตรมาแล้ว.
พระมหาสัตว์ พาคนทั้งสองไปฝั่งแม่น้ำ
ยมนา ยืนอยู่ริมฝั่งแล้วกล่าวว่า

๘๐๓. “ดูกรพราหมณ์ ท่านพร้อมด้วย
บุตร ไปถึงนาคพิภพแล้ว จะได้
ผู้เดินตาม เราจะบูชาท่านด้วย
กามทั้งหลาย ท่านจักอยู่เป็นสุข”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไปถึง
ได้แก่ ท่านเป็นผู้ไปถึงนาคพิภพของเรา
แล้ว. คำว่า **จะได้ผู้เดินตาม** ได้แก่
จะมีภรรยา. คำว่า **เรา** ได้แก่ เราจะ
บูชาท่านด้วยกามทั้งหลาย อันมีอยู่
ของเรา. คำว่า **จักอยู่** ได้แก่ ท่าน
จักอยู่เป็นสุขในนาคพิภพนั้น.

ก็แล พระมหาสัตว์ ครั้นตรัส
อย่างนี้แล้ว จึงพาบิดาและบุตรทั้งสองคน
มายังนาคพิภพด้วยอานญาพของตน. เมื่อ
บิดาและบุตรทั้งสองนั้น ไปถึงนาคพิภพ
นั้น อตฺตภาพก็ปรากฏเป็นทิพย์. ลำดับนั้น
พระมหาสัตว์ก็ยกทิพยสมบัติอันยิ่งใหญ่
ให้สองพ่อลูกนั้น ให้นางนาคกัญญาคน
ละ ๔๐๐. ฝ่ายสองพ่อลูกนั้นพากันเสวย

อุปมตฺโต หุตฺวา อุโปสถกมฺมํ กโรติ.
อนฺวทฺตมาสํ มาตาปิตูนํ อุปฺภูจฺานํ
คนฺตฺวา ธมฺมกถํ กถेतฺวา ตโต จ
พฺราหฺมณสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อาโรคฺยํ
ปฺจุฉิตฺวา “เยเน เต อตุโถ, ตํ
วเทยฺยาสี, อนุกฺกณฺจมาโน อภิรมา”ติ
วตฺวา โสเมทตฺเตเน สทฺธิ ปฺภิสฺนฺถารํ
กตฺวา อตฺตโน นิเวสนํ คจฺฉติ.

พฺราหฺมणेเน เอกสํวจฺจํ นาคภวเน
วสิตฺวา มนุหฺปญฺญตฺยา อุกฺกณฺจิตฺ
มนุสฺสโลกํ คนฺตฺกาโม อโหสิ.
นาคภวณฺมปฺนสฺส โลกนฺตฺนโรโย วีย
ชายติ, อลงฺกตปาสาโท พฺนฺธนาการ์
วีย อลงฺกตนาคกณฺญาโย ยกฺขินิโย.
วีย อุปฺภูจฺหีสฺ. โส “อหํ ตาว
อุกฺกณฺจิตฺ, โสเมทตฺตสฺสาปิ จิตฺตํ
ชานิสฺสสามิ”ติ ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา
อาห “กํ ตาต อุกฺกณฺจิตฺสํ”ติ. “กสฺมา
อุกฺกณฺจิสฺสามิ น อุกฺกณฺจามิ, ตวมฺปฺน
อุกฺกณฺจสิ ตาตา”ติ. “อาม ตาตา”ติ.
“กํการณา”ติ. “ตว มาตุ เจว ภาตุ
ภคินีเนญฺจ อทฺสฺสเนน อุกฺกณฺจามิ,
เอหิ ตาต โสเมทตฺต คจฺฉามา”ติ. โส

สมบัติใหญ่ในนาคพิภพแล้ว. แม้พระ-
โพธิสัตว์เป็นผู้ไม่ประมาทรักษาอุโบสถ
เสมอ. ถึงกึ่งเดือนก็ไปเฝ้าพระชนกและ
ชนนี กล่าวธรรมกถาถวาย แต่นั้นก็ไป
สู่สำนักพราหมณ์ถามถึงความสุขสำราญ
กล่าวว่า “ท่านควรบอกสิ่งที่ท่านต้องการ,
จงรีบเร่งเถิดอย่าเบือเลย”ได้ทำปฏิสันถาร
กับโสมทัตแล้ว ไปสู่นิเวศน์ของพระองค์.

เนสาทพราหมณ์อยู่นาคพิภพ ๑ ปี กระสัน
อยากจะกลับไปมนุษยโลก เพราะเหตุที่
ตนเป็นผู้มีบุญน้อย. ก็นาคพิภพปรากฏ
เหมือนโลกันตนรก. ปราสาทอันประดับ
งดงามเป็นเหมือนเรือนจำ, นางนาค-
กัญญาที่ประดับสวยงาม ก็ปรากฏเป็น
เหมือนนางยักษิณี. เนสาทพราหมณ์
นั้นคิดว่า “เราเบือหน่ายขึ้นก่อนแล้ว
จักรู้ความคิดแม้ของโสมทัต” จึงไป
ยังสำนักของโสมทัต ถามว่า “ลูกเอ๋ย
เจ้าเบือหน่ายหรือ”. โสมทัตตอบว่า “พ่อ
ข้าจักเบือหน่าย เพราะอะไร ข้าไม่เบือ
พ่อเล่า ท่านเบือหรือ”. พราหมณ์ตอบว่า
“เออ เราเบือ”. โสมทัตถามว่า “เพราะ
เหตุไร”. “พราหมณ์กล่าวว่า “โสมทัต
พ่อเบือหน่าย เพราะไม่ได้เห็นมารดา
และพี่น้องของเจ้า พ่อโสมทัต เจ้าจง
มาเถิดเราจะไปกัน”. โสมทัตแม้จะพูดว่า

"น คจฺจามิ"ติ วตฺวาปิ ปุณฺปุณฺนี ปีตฺรา
ยาจฺยมาโน "สาธุ"ติ สมฺปฏฺิจฺฉิ.

พราหมณ์ "ปุตฺตสฺส ตาว เม
มโน ลทฺโธ, สเจ ปนาหิ ภูริทตฺตสฺส
'อุกฺกณฺจฺติเมหิ"ติ วกฺขามิ, โส
อติเรกตฺริ เม ยสฺสิ ทสฺสติ, เอว เม
คฺมนํ น ภวิสฺสติ, เอเกน ปน
อุปาเยน ตสฺส สมฺปตฺตี วณฺเณตฺวา
"ตฺวํ เอวรูปิ สมฺปตฺตี ปหาย ก็การณา
มนุสฺสโลกิ คฺนฺตฺวา อุโปสถกมฺมํ
กโรสฺสี"ติ ปุจฺฉิตฺวา 'สคฺคตฺถายา'ติ
วตฺเต 'ตฺวํ ตาว เอวรูปิ สมฺปตฺตี
ปหาย สคฺคตฺถาย อุโปสถกมฺมํ กโรสฺสี,
กิมฺจํคิ ปน มยฺเยว ปรรणेณ ชีวิตํ
กปฺเปม, อหฺมปิ มนุสฺสโลกิ คฺนฺตฺวา
ณาทเก ทิสฺวา ปพฺพชิตฺวา สมณธมฺมํ
กริสฺสามิ"ติ ตํ สญฺญาเปสฺสามิ. อถ
เม โส คฺมนํ อญฺชานิสฺสตี"ติ
จินฺตฺเตตฺวา เอกทิวสฺสิ เตนาคฺนฺตฺวา "ก็
พฺราหมณฺ อุกฺกณฺจฺสี"ติ ปุจฺฉิตฺ
"กสฺมา อุกฺกณฺจฺสิสฺสามิ, ตฺมุหํกํ
สนฺติกา อมุหํกํ น กิณฺจ ปรีโณคํ
ปรีหายตี"ติ กิณฺจ คฺมนปฏฺิพฺพทฺธิ

"ฉันไม่ไป" ถูกบิดาอ่อนวอนอยู่บ่อย ๆ
ก็รับคำว่า "ดีแล้ว".

เนสาทพราหมณ์คิดว่า "เราได้
ความตกลงใจของลูกไว้ก่อนแล้ว ก็ถ้าเรา
จักบอกแก่ภริยาคือว่า 'เราเบื่อ' พระภริยาคือ
จักให้ยศแก่เรายิ่งขึ้นไป เมื่อเป็นเช่นนั้น
การกลับไปของเราจักไม่มี แต่เราจัก
พรรณนาสมบัติของพระภริยาคือด้วยอุบาย
อย่างหนึ่งแล้ว ถ้ามว่า 'ท่านละสมบัติ
เช่นนี้ไปสู่มนุษยโลก บำเพ็ญอุโบสถกรรม
เพราะเหตุอะไร' เมื่อพระภริยาคือตอบว่า
'เพื่อต้องการสวรรค์' จักยังพระภริยาคือให้
ทราบความหมายเราว่า 'ท่านยังละสมบัติ
เห็นปานนี้ ไปบำเพ็ญอุโบสถกรรม เพื่อ
ต้องการสวรรค์ จะป่วยกล่าวไปใยเล่า
ที่ข้าพเจ้าจะเลี้ยงชีพด้วยทรัพย์ของคนอื่น,
แม้ข้าพเจ้าไปยังมนุษยโลก เยี่ยมญาติ
ทั้งหลายแล้ว ก็จักบวชเจริญสมณธรรม',
เมื่อเป็นเช่นนั้น พระภริยาคือจักอนุญาต
การไปของเรา" ดังนี้ วันหนึ่ง อันพระโพธิสัตว์
นั้นมาถามว่า "พราหมณ์ ท่านเบื่อหน่าย
หรือ" ตอบว่า "ข้าพเจ้าจักเบื่อเพราะ
เหตุอะไร, สิ่งของเครื่องบริโภคะอะไร ๆ
ของข้าพเจ้าที่ได้จากสำนักของพระองค์
ยังไม่บกพร่องเลย" ไม่พูดเกี่ยวเนื่องถึง
การไปอะไร ๆ เมื่อจะพรรณนาสมบัติ

อวตวาว อาทิตโต ตาว ตสฺส สมฺปตฺตี ของพระโพธิสัตว์แต่ต้น จึงกล่าว(คาถา
วณฺเณนฺโต อาห ทั้งหลาย) ว่า

๘๐๔. "สฺมา สมฺนตฺปริโต
ปฺหุตตฺตรา มหี
อินฺทโคปกสฺสจฺจุนฺนา
โสภติ หริตฺตฺตมา.

๘๐๔. "แผ่นดินมีพื้นอันราบเสมอโดยรอบ
มีต้นกฤษณาเป็นอันมาก ดาษดา
ด้วยหมู่แมลงค่อมทอง มีหญ้าเขียว
ช่อม่วงามอุดม.

๘๐๕. รมฺมานิ วณฺเจตฺยานิ
รมฺมา หํสฺปกุชิตา
โอปฺปฺฝปฺพฺมา ติฏฺฐจฺนฺติ
ปฺกฺขรณฺญา สฺนิมฺมิตา.

๘๐๕. หมู่ไม้อันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณี
อันสร้างไว้สวยงาม นารีรื่นรมย์
ระงมด้วยเสียงหงส์ มีดอกปทุม
ร่วงหล่นอยู่เกลื่อนกลาด.

๘๐๖. อฏฺฐจํสา สุกฺตา ธมฺภา
สพฺเพ เวฬุริยามยา
สทสฺสธมฺภา ปาสาทา
ปฺปฺรา กณฺณานิ โชตฺเร.

๘๐๖. ปราสาททั้งปวงมี ๘ มุม มีเสา
๑,๐๐๐ เสาทุกต้น ชัดเกลตาดีแล้ว
สำเร็จด้วยแก้วไพฑูรย์ เต็มด้วย
เหล่านางนาคกัญญา รุ่งเรืองอยู่.

๘๐๗. วิมานํ อุปฺปนฺโนสิ
ทิพฺพ์ ปุณฺณเวหิ อตฺตโน
อสมฺพาธํ สีวํ รมฺมํ
อจฺจนฺตสฺสขสฺสภิตฺติ.

๘๐๗. พระองค์ เป็นผู้เกิดในวิมานทิพย์
อันกว้างใหญ่ เป็นวิมานเกษม-
สำราญ รื่นรมย์ มีความสุขหาสิ่ง
จะเปรียบปานมิได้เช่นนี้ ด้วยบุญ
ของพระองค์.

๘๐๘. มณฺเฏเว สทสฺสเนตฺตสฺส
วิมานํ นาภิกฺขสิ
อิทฺธี หิ ตยายํ วิปฺลลา
สภฺกสฺสเสว ชฺตีมโต"ติ.

๘๐๘. พระองค์ เห็นจะไม่ทรงหวังวิมาน
ของพระอินทร์ต่อไป เพราะฤทธิ์
อันยิ่งใหญ่ไพบูรณ์ ของพระองค์
นี้ ก็เหมือนของท้าวสักกเทวราช
ผู้รุ่งเรืองอยู่ ฉะนั้น".

ดตถ **สมา** **สมนตปริโตติ**
 ปริสมนตโต **สหพทิสภาเคสุ** **อัย**
ตว **นาคภวเน** **มहीं** **สุวรรณรชต**
มณิมุตตาวาลุกปริกัณณา **สมตลา.**
ปทุตตครา **มहींติ** **ปทุเทหิ** **ตครคฺจฺเชหิ**
สมนฺนาคตา. **อินฺทโคปกสฺสวณฺนาติ**
สุวรรณอินฺทโคปกเกหิ **สฺสวณฺนา.** **โสภติ**
หริตฺตตมาติ **หริตวณฺณทพฺพติณ-**
สฺสวณฺนา **โสภตฺตีติ** **อตฺโต.** **วณเจตฺยานีติ**
วณฺชฎานิ. **โอปฺปุณฺพทฺมาติ** **มฺญจิตฺวา**
ปติเตหิ **ปทุเมหิ** **สฺสวณฺนา** **อฺทกปิฏฺจา.**
สุนิมฺมิตาติ **ตว** **ปฺญณฺสพฺตติยา** **สฺสว**
นิมฺมิตา. **อฺกฺจฺสาติ** **ตว** **วสนปาสาเทสุ**
อฺกฺจฺสา **สฺกตา** **เวฬุริยามยา** **ถมฺภา**
เตหิ **ถมฺเภหิ** **สหสฺสถมฺภา** **ตว**
ปาสาทา **นาคกณฺณานิ** **ปุรา** **โชตเร**
โชตยนฺติ. **อฺปฺปนฺโนสฺตีติ** **เอวฺรุเป** **วิมาเน**
นิพฺพตฺโตสฺตีติ **อตฺโต.** **สหสฺสเนตฺตสฺส**
วิมานนฺติ **เวชยนฺตปาสาทิ.** **อิทฺธิ** **หิ**

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **แผ่นดิน**
มีพื้นอันราบเสมอโดยรอบ ความว่า
 แผ่นดินในนาคพิภพของท่านนี้ ในส่วน
 แห่งทิศทั้งปวงโดยรอบ ไปรยปรายด้วย
 ทราย ทอง เงิน แก้วมณี และแก้วมุกดา
 มีพื้นเสมอ. คำว่า **แผ่นดิน...มีต้นกฤษณา**
เป็นอันมาก ความว่า พื้นแผ่นดินประกอบ
 ด้วยกอไม้กฤษณา จำนวนมากมาย.
 คำว่า **ดาดดาด้วยหมู่แมลงค่อมทอง**
 ได้แก่ ปกคลุมด้วยแมลงค่อมทองทั้งหลาย.
 คำว่า **มีหญ้าเขียวช่องามอุดม** ความว่า
 ดารดาษด้วยหญ้าแพรกมีสีเขียวงาม.
 คำว่า **หมู่ไม้** ได้แก่ ต้นไม้ที่ติดต่อกันเป็น
 กลุ่ม ๆ. คำว่า **มีดอกปทุมร่วงหล่นอยู่**
 ความว่า ฝัมน้ำ(สระโบกขรณี)เคลื่อนกล่น
 ไปด้วยดอกปทุมที่ร่วงหล่น. คำว่า **สร้างไว้**
สวยงาม ได้แก่ สร้างไว้อย่างดี ด้วยบุญ
 สมบัติของพระองค์. คำว่า **มี ๘ มุม**
 ความว่า ปราสาทที่ประทับของพระองค์
 นั้น มี ๘ มุม มีเสา ๑,๐๐๐ ต้นแต่ละต้น
 ล้วนขัดเกลาคดีแล้ว สำเร็จด้วยแก้วไพฑูรย์
 เต็มไปด้วยเหล่านางนาคกัญญา รุ่งเรือง
 คือโชติช่วงอยู่. คำว่า **พระองค์เป็นผู้เกิด**
 ความว่า พระองค์เป็นผู้เกิดแล้วในวิมาน
 เห็นปานนี้. คำว่า **วิมานของพระอินทร์**
 ได้แก่ เวชยันตปราสาท. คำว่า **เพราะ**

ตยาย วิบุลาติ ยสุมา ตว วิบุลา
 อย อิติ, ตสุมา ตว เตน
 อุโปสถกมุเมน สกุกสุสาปี วิมานัน น
 ปตฺเถสิ อญญํ ตโต อุตฺตริ มหนฺตํ
 จานํ ปตฺเถสิติ มญฺญามิ.

ตี. สุตฺวา มหาสฺตโต "มา เหว
 พฺราหมณ อวจ, สกุกสุส ยสํ
 ปฏิจจ อมฺหากํ ยโส หิโน นาม
 สีนฺรปฺพุตฺสนฺติเก สาสโป วีย ขายติ,
 มยํ ตสฺส ปฺริจาริเกนาปี น
 อคฺฆมา"ติ วตฺวา: คาถมาห

๔๐๙. "มนสาปี น ปตฺตพฺโพ
 อานุกาโว ชฺติมโต
 ปฺริจาริยมานานํ
 อิทฺธานํ วสฺวตฺตินนฺ"ติ.

ตสฺสตฺโต พฺราหมณ สกุกสุส
 ยโส นาม เอกํ เทว ตโย
 จตฺตารโ วา ทิวเส "เอตฺตโกว สียา"ติ
 มนสา จิตฺเตนปี นาภิปตฺตพฺโพ.
 เยปี นํ จตฺตารโ มหาราชาน
 ปฺริจรรนฺติ, เตสมฺปิ สกุกํ เทวราชานํ

ฤทธิ์อันยิ่งใหญ่ไพบุลย์ของพระองค์นี้
 ความว่า เพราะเหตุที่ฤทธิ์ของพระองค์นี้
 ไพบุลย์ ฉะนั้น พระองค์จึงไม่ปรารถนา
 วิมาน แม้ของท้าวสักกะ ด้วยอุโบสถกรรม
 นั้น ข้าพเจ้าสำคัญว่า พระองค์จะปรารถนา
 ฐานะอื่นอันยิ่งใหญ่ กว่าวิมานพระอินทร์
 นั้น.

พระมหาสัตว์ได้ฟังคำของเนสาท-
 พราหมณ์นั้น จึงกล่าวว่า "พราหมณ์
 ท่านอย่าพูดอย่างนี้เลย, เพราะอาศัย
 ยศศักดิ์ของท้าวสักกเทวราชแล้ว ยศ
 ของเราชื่อว่า เลว ปราบกฏเหมือนเมล็ด
 พันธุ์ฝักกาดอยู่ใกล้ภูเขาสิเนรุ ฉะนั้น
 พวกเรายังไม่มีคุณค่า แม้ด้วยคนรับใช้
 ของท่าน" จึงกล่าวคาถาว่า

๔๐๙. "อานุกาพ ของคนรับใช้ชั้นผู้ใหญ่
 ซึ่งอยู่ในบังคับบัญชา ของท้าว
 สักกเทวราช ผู้รุ่งเรือง อันใคร ๆ
 ไม่ฟังถึงแม้ด้วยใจ".

อธิบายความแห่งคาถานั้นว่า ดูกร
 พราหมณ์ ชื่อว่า ยศของท้าวสักกเทวราช
 อันใคร ๆ ไม่ฟังถึงแม้ด้วยการคิดด้วยใจ
 สิ้นวันหนึ่ง ๒ วัน ๓ วัน หรือ ๔ วันว่า
 "ฟังมีประมาณเท่านี้". เมื่อท้าวมหาราช
 ทั้ง ๔ บำรุงท้าวสักกเทวราช ทำท้าว

ปริจวารมมานันิ อินฺทํ นายกํ กตฺวา
 วิจฺรณฺดานันิ วสฺวตฺตึนฺนิ จตฺนุนฺนิ
 โลกपालานันิ ยสฺสสุสาปี อมฺหากํ
 ติริจฺฉานคตฺตานันิ ยโส โสฬสิภาคํ
 กตฺวา กลันฺ นาคฺฆตฺตีติ.

สักกเทวราชให้เป็นนายกเที่ยวไป ได้แก่
 ท้าวจตุโลกบาล ผู้อยู่ในบังคับบัญชา
 (ท้าวสักกเทวราช) ยศของเราทั้งหลาย
 ผู้เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ย่อมไม่ถึงค่าเสี้ยว
 ๑ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๑๖ เสี้ยว (ของผู้รับใช้
 ท่านผู้ใหญ่).

เอวญฺจ ปน วตฺวา "อิทํ เต
 สหสฺสเนตฺตสฺส วิมานนฺ"ติ วจฺนํ สุตฺวา
 อนฺหํ ตํ อนุสฺสวฺสี. "อนฺหํ หิ เวชยนฺตํ
 ปตฺถเนนฺโต อุโปสถกมฺมํ กโรมี"ติ ตสฺส
 อตฺตโน ปตฺถนํ อัจฺจุขฺนฺโต อาห

ก็แลครั้นพระมหาสัตว์ก็กล่าวอย่างนี้
 แล้ว จึงกล่าวต่อไปว่า "เราได้ฟังคำว่า
 "วิมานของท้าวสหัสสเนตรของท่านนี้"
 ก็ระลึกถึงวิมานนั้นได้ว่า "เพราะเรา
 เมื่อปรารถनावิมานเวชยันต์ จึงทำอุโบสถ
 กรรม" ดังนี้ เมื่อจะบอกความปรารถนา
 ของตนแก่พราหมณ์นั้น จึงกล่าว (คาถา)ว่า

๘๑๐. "ตํ วิมานํ อภิชฺฌมาย
 อมฺวานันฺ สฺุเขสินันฺ
 อุโปสถํ อุปวสนฺโต
 เสมิ วมฺมิกรมฺพฺุณฺนี"ติ.

๘๑๐. "เรา ปรารถनावิมานของเทวดา
 ทั้งหลาย ผู้ตั้งอยู่ในความสุขนั้น
 จึงไปรักษาอุโบสถอยู่บนจอมปลวก".

ตตฺถ อภิชฺฌมายาติ ปตฺถเตตฺวา.
 อมฺวานนฺติ ทีฆายุกานันฺ เทวานันฺ.
 สฺุเขสินนฺติ เอลิตฺตสุขานันฺ สฺุเข ปตฺธิจฺจิตานันฺ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ปรารถนา
 ได้แก่อยากได้. คำว่า เทวดาทั้งหลาย
 ได้แก่ เหล่าเทวดาผู้มีอายุยืนนาน. คำว่า
 ผู้ตั้งอยู่ในความสุข ได้แก่ ผู้แสวงหา
 ความสุข คือผู้ดำรงอยู่ในความสุข.

ตํ สุตฺวา พฺุราหฺมณฺเณ "อิทานิ
 เม โอกาโส ลทฺธิ"ติ โสมนสฺสปฺุตฺโต
 คนฺตุํ อาปฺุจฺจนฺโต คาคาทฺพฺุยมาห

เนสาทพราหมณ์ ได้ฟังคำนั้น
 ก็มีความดีใจว่า "บัดนี้ เราได้ช่องแล้ว"
 เมื่อจะถามการไป จึงกล่าว ๒ คาถาว่า

๘๑๑. "อหฺบุจ มิคเมสาโน
สฺปฺตุโต ปาวิสี วนํ
เต มํ มตี วา ชีวํ วา
นาภิเวเทหฺตติ ภาตกา.

๘๑๒. อามนฺตเย ภูริหฺตติ
กาสิปฺตติ ยสฺสสินํ
ตยา โภ สมฺนุญฺญาตา
อปี ปสฺเสมุ ภาตเก"ติ.

ตตถ มิคเมสาโนติ มิคํ เอสาโน.
นาภิเวเทหฺตติ น ชานนฺติ, กถนฺโตปิ
เตสํ นตฺติ. อามนฺตเยติ อามนฺตยามิ.
กาสิปฺตตนฺติ กาสิกฺราชนํ ตาย ปฺตติ.

ตโต โฬิสฺตฺโต คาถาทุวยมาห

๘๑๓. "เอโส หิ วต เม จฺนุโท
ยํ วเสสิ มมนฺติเก
น หิ เอตาทิสฺสา กามา
สุลภา โหนฺติ มานุเส.

๘๑๑. "ข้าพระองค์ พร้อมด้วยบุตร
เข้าไปป่า แสวงหาเนื้อ ญาติ
เหล่านั้น ย่อมไม่รู้ว่าข้าพเจ้าตาย
หรือยังมีชีวิตอยู่.

๘๑๒. ข้าพระองค์ ขอทูลลาพระภูริทัต
ผู้เรืองยศ ผู้เป็นโอรสแห่งกษัตริย์
แคว้นกาสิ แม้ข้าพระบาททั้งหลาย
อันพระองค์ ทรงอนุญาตแล้ว
ก็จะกลับไปเยี่ยมเหล่าญาติ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มิค-
เมสาโน ตัดบทเป็น มิคํ เอสาโน แปลว่า
แสวงหาเนื้อ. คำว่า ไม่รู้ ได้แก่ พวก
ญาติไม่ทราบ คือแม้คนส่งข่าวแก่ญาติ
เหล่านั้น ก็ไม่มี. คำว่า ขอทูลลา ได้แก่
ขอทูลปรึกษา. คำว่า ผู้เป็นโอรสแห่ง
กษัตริย์แคว้นกาสิ ได้แก่ ผู้เป็นโอรส
ของพระราชาธิดาแห่งกษัตริย์แคว้นกาสิ.

แต่นั้น พระโฬิสฺตฺว์ จึงตรัส ๒
คาถาว่า

๘๑๓. "ก็ การที่ท่าน ได้มาอยู่ในสำนัก
ของเรา นี้ เป็นความพอใจของเรา
หนอ เพราะกามเช่นนี้ เป็นของ
หาไม่ได้ง่ายในมนุษย์.

๘๑๔. สเจ ตูมิ นิจฺจเส วตฺถุ
 มม กามเหติ ปุชฺชิต
 มยา ตูมิ สมฺนุญฺญาโต
 โสตุถิ ปสฺสุสาหิ ภาตเก"ติ.

ตโต มหาสตุโต คาถาทูรย
 วตฺวา จินฺตสิ "อัย มํ นิสฺสาย
 สุขํ ชีวนฺโต กสฺสจि นารโจะสฺสติ,
 เอตสฺส สพฺพกามทํ มณี ทสฺสามิ"ติ
 อถสฺส ตํ ทนฺนฺโต อาห

๘๑๕. "ธารยิมิ มณี ทิพฺพย
 ปสฺสุ ปุตฺเต จ วินฺทสิ
 อโรโค สุขิตो โหหิ
 คจฺจเวทาทย พฺราหมณา"ติ.

ตตถ ปสฺสุ ปุตฺเต จ วินฺทสิติ
 อิมิ ธารยมาโน อิมสฺसानุภาเวน
 ปสฺสุจ ปุตฺเต จ อญฺญญจ ยํ
 อิจฺฉสิ, ตํ สพฺพํ ลภสิติ.

ตโต พฺราหมเณ คาถมาห

๘๑๔. ถ้าท่าน ไม่ปรารถนาจะอยู่ เราจะ
 บูชาท่าน ด้วยกามทั้งหลาย
 เราอนุญาต ให้ท่านไปเยี่ยมญาติ
 โดยความสวัสดิ์".

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ ครั้นกล่าว
 ๒ คาถาแล้ว คิดว่า "พราหมณ์นี้ เมื่อ
 ได้อาศัยเราเลี้ยงชีพเป็นสุข คงจักไม่บอก
 ใคร ๆ เราจักให้แก้วมณี ซึ่งให้สำเร็จ
 ความต้องการทุกอย่าง แก่พราหมณ์นี้".
 ต่อมา เมื่อจะให้แก้วมณี แก่พราหมณ์
 จึงกล่าวคาถาว่า

๘๑๕. "ดูกรพราหมณ์ ท่านทรงทิพยมณี
 นี้อยู่ ย่อมได้ปศุสัตว์ และบุตร
 ทั้งหลาย ท่านจงถือเอาทิพยมณี
 ไป จงปราศจากโรคภัย เป็นสุข
 เถิด".

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า
 ย่อมได้ปศุสัตว์ และบุตรทั้งหลาย
 พระโพธิสัตว์กล่าวว่า ท่านเมื่อทรงแก้วมณี
 นี้ไว้ ย่อมได้ทุกสิ่งที่ท่านปรารถนา ทั้ง
 ปศุสัตว์ บุตร และสิ่งอื่น ๆ ด้วยอำนาจ
 แห่งแก้วมณีนี้.

ลำดับนั้น เนสาทพราหมณ์ จึงกล่าว
 คาถาว่า

๘๑๖. "กุสลํ ปฏินนุทามิ
    ปฏิทตฺต วโจ ตว
    ปพฺพชิสฺสํ สมนฺโณ สุมิ
    น กาม อภิปตฺตเย"ติ.

ตสฺส ตฺโถ "ปฏิทตฺต ตว วจัน
กุสลํ อนวชฺชํ, ตํ ปฏินนุทามิ น
ปฏิกฺขิปามิ. อหฺมฺปน สมนฺโณ สุมิ,
ตสฺมา ปพฺพชิสฺสํ. น กาม
อภิปตฺตเยติ น กาม อภิปตฺตยามิ,
กึ เม มณินาติ.

มหาสตุโต อาห.

๘๑๗. "พฺรหฺมจฺริยสฺส เจ ภงฺโก
    โหติ โภเคหิ การิยํ
    อวิกฺปฺปมาโน เอยฺยาสึ
    พหุํ ทสฺสามิ เต ธนฺนุ"ติ.

ตตฺถ เจ ภงฺโกติ พฺรหฺมณ
พฺรหฺมจฺริยวาโส นาม อติทุกฺกโร, ยทา
อนภิตสฺส พฺรหฺมจฺริยสฺส ภงฺโก เจ
โหติ, ตทา คิณีภูตสฺส โภเคหิ

๘๑๖. "ข้าแต่พระปฏิวัติ พระดำรัสของ
    พระองค์ เป็นความดี ข้าพระองค์
    ยินดียิ่งนัก ข้าพระองค์แก่แล้ว
    จักบวชไม่ปรารถนากามทั้งหลาย".

ความแห่งคานานั้นว่า "ข้าแต่
พระปฏิวัติ พระดำรัสของพระองค์
เป็นความดี คือไม่มีโทษ ข้าพระองค์
ย่อมยินดีเฉพาะพระดำรัสนั้น จะคัดค้าน
ก็หาไม่ แต่ข้าพระองค์แก่แล้ว เพราะฉะนั้น
ข้าพระองค์จักบวช. คำว่า ไม่ปรารถนา
กามทั้งหลาย ได้แก่ ข้าพระองค์
ไม่ปรารถนากามทั้งหลาย, จะประโยชน์
อะไร ด้วยแก้วมณีแก่ข้าพระองค์เล่า.

พระโพธิสัตว์ จึงกล่าวต่อไปว่า

๘๑๗. "ถ้าหากพหฺมจฺรริย มีการแตก
    ทำลาย กิจที่ต้องทำ ด้วย
    โภคทรัพย์ทั้งหลาย เกิดมีขึ้น
    ท่านอย่าหวั่นไหว ฟังมาหาเรา
    เราจะให้ทรัพย์ แก่ท่านมาก ๆ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ถ้า
พหฺมจฺรริยแตกทำลาย ความว่า
พหฺมณฺ์ ชื่อว่า การอยู่ประพฤติพหฺม-
จฺรริย ทำได้ยากยิ่ง ถ้าการแตกทำลาย
มีขึ้น แก่คนผู้ไม่มีความยินดีประพฤติ
พหฺมจฺรริยในกาลใด, กิจที่ต้องทำด้วย

การิย์ โหติ, เอวรูเป กाले तुवं
 निरासुโก हुत्वा मम सुनुतिकं
 आक्षेपयसि, पुं दे वन् तसुसामिति.

พราหมณ์ อาห

๘๑๘. "กุสลं ปฏิอนุทามิ
 ฐริทตฺต วโจ ตว
 ปุณฺปิ आक्षेपयसि
 सजे अतुगे ष्विसुसती"ติ.

ตตฺถ पुनापिति पुณฺปิ, อयเมว
 वा पाजे.

असुस तत्तु अवसितुकामत्तं वत्त्वा
 महासुतो नाकमानवगे आमनुदेत्त्वा
 "प्राह्मणं मनुसुलोकं पापेणा"ति
 पेसेสิ. तमतुत्तं पकासेनुโต सुत्ता
 आह

๘๑๙. "อิทं वत्त्वा ฐริทตฺโต
 पेसेสิ จตุโร ชเน
 เอถ คจฺจถ อญฺเจถ
 ชิपฺปิ पापेถ प्राह्मणं.

โศคทรัพย์ทั้งหลาย ย่อมมีแก่คนผู้เป็น
 คฤหัสถ์ในกาลนั้น, ท่านจึงเป็นผู้หมด
 ความสงสัย มาสู่สำนักของเรา ในกาล
 เช่นนั้น, เราจักให้ทรัพย์จำนวนมาก
 แก่ท่าน.

เนสาทพราหมณํจึงกล่าว(คาถา)ว่า

๘๑๘. "ข้าแต่พระภริทต พระดำรัสของ
 พระองค์เป็นความดี ข้าพระองค์
 ยินดียิ่งนัก ถ้ามีความต้องการ
 ด้วยทรัพย์ไซ้ ข้าพระองค์จัก
 กลับมาสำนึกของพระองค์อีก".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อีก
 ได้แก่ แม้อีก, อีกอย่างหนึ่ง บาลีก็
 อย่างนี้เหมือนกัน.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ รู้ว่า
 พราหมณ์ ไม่มีความต้องการจะอยู่
 ในภาคพิภพนั้น จึงเรียกนาคมานพ
 มาส่งไปว่า "พวกท่าน จงส่งพราหมณ์
 ให้ถึงมนุษย์โลก". พระศาสดา เมื่อจะทรง
 ประกาศข้อความนั้น จึงตรัส (๒ คาถา)ว่า

๘๑๙. "พระภริทต กล่าวคำนี้แล้ว
 จึงใช้นาคมานพ ๔ ตนไปว่า
 ท่านทั้งหลาย จงมา จงไป
 เตรียมตัวพา พราหมณ์ไปส่ง
 ให้ถึงโดยเร็วเถิด.

๘๒๐. ตสฺส ตํ วจันํ สุตฺวา
 อฏฺฐาย จตุโร ชนา
 เปสิตา ภฺริยตุเตน
 ชิปปิ ปาเปสฺสุ พฺราหมณฺณ"ติ.

ตตฺถ ปาเปสฺสนฺติ ยมฺนาโต
 อุตฺตริตฺวา พาราณสีมคฺคํ ปาปยีสฺสุ,
 ปาปยิตฺวา จ ปน "ตุเมห คจฺจนฺตา"ติ
 วตฺวา นาคภวณเมว ปจฺจาคมิสฺสุ.

พฺรหมโณปิ "ตาด โสमतตฺต
 อิมสฺมี จาเน มิคํ วิชฺฌิมฺหา, อิมสฺมี
 สฺกุรฺณ"ติ ปุตฺตสฺส อากิขฺนฺโต คนฺตฺวา
 อนฺตรามคฺเค โปกฺขรณิ ทิสฺวา "ตาด
 โสमतตฺต นหายามา"ติ วตฺวา "สาธ
 ตาตา"ติ วุตฺเต อุกฺโกปิ ทิพฺพาวรณานิ
 เจว ทิพฺพวตฺถานิ จ โอมุญฺจิตฺวา
 ภณฺฑิกิ กตฺวา โปกฺขรณิตีเร จเปตฺวา
 โอตฺริตฺวา นหายีสฺสุ. ตสฺมี ขณ
 ตานิ อนฺตรธายิตฺวา นาคภวณเมว
 อคมิสฺสุ. ปจฺมํ นิวตฺถกาสาวิไลติกาว
 เนลฺลํ สรีเร ปฏฺิณฺณจิสฺสุ. ธนุสฺสสตฺติโยปิ
 ปากติกาว อเหสฺสุ. โสमतตฺโตปิ

๘๒๐. นาคมาณพ ๔ ตน ที่ภริยัตต
 ตรัสใช้ ฟังรับสั่งนั้นของภริยัตต
 เตรียมตัวแล้ว พาพราหมณ์ไปส่ง
 ให้ถึงโดยเร็ว".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ให้ถึง
 ได้แก่ นาคมาณพทั้ง ๔ พาพราหมณ์
 และบุตรผุดขึ้นจากแม่น้ำยมนาให้ถึงทาง
 ไปสู่เมืองพาราณสีแล้ว. ก็แลนาคมาณพ
 ทั้ง ๔ ครั้งให้ถึงแล้ว จึงกล่าวว่า
 "ท่านทั้งหลาย จงไปเถิด" ดังนี้แล้ว
 ได้พากันกลับนาคพิภพตามเดิม.

ฝ่ายเนสาทพราหมณ์ เมื่อเดินไป
 จึงบอกแก่บุตรว่า "ดูกรพ่อโสมทัต
 เรายิ่งเนื้อที่นี้ ยิ่งสุกรที่นี้" เดินต่อไป พบ
 สระโบกขรณีในระหว่างทาง จึงพูดกับลูก
 ว่า "โสมทัต ลูกพ่อ เราทั้งสองจงอาบน้ำ"
 เมื่อโสมทัตรับว่า "ดีละพ่อ" ทั้งสองก็
 เปลื้องเครื่องประดับและผ้าทิพย์ ทำ
 เป็นห้องวางไว้ที่ขอบสระแล้วลงไปอาบน้ำ.
 ในขณะนั้น ผ้าและอาภรณ์เป็นทิพย์
 เหล่านั้น ก็อันตรธานไปยังนาคพิภพ
 ตามเดิม. ผ้ากาสาวะท่อนเก่า ที่ตนเคย
 นุ่งมาก่อน ก็มาสวมร่างกาย ของชน
 ทั้งสองพ่อลูกนั้น. แม้ธนูศรและหอก
 ทั้งหมด ก็มีตามปกติ. ฝ่ายโสมทัต

“นาสีตมฺหิ ตยา ตาตา”ติ ปริเทวิ. อถ นํ ปิตา “มา จินฺตยิ ตาต, มิเคสุ สนฺเตสุ อรณฺเณ มิเค วริตฺวา ซีวิกํ กปฺเปสุสามา”ติ อสุสาเสสิ. โสมทตฺตสุส มาตา เตสํ อาคมํ สุตฺวา ปจฺจุคนฺตฺวา ชฺริ เนตฺวา อนฺนปาเนน สนฺตปฺเปสิ.

พฺราหมโณ ภูณฺชิตฺฺวาว นิทฺทํ โอกฺกมิ. อิตฺรา ปุตฺตํ ปุจฺฉิ “ตาต โสมทตฺต เอตฺตํ กาลํ ภูหิ คตฺตถา”ติ. “อมฺม ภูริทฺตเตน นาคฺราเชน อเมห นาคภวํ นีตา, ตโต อุกฺกณฺจิตฺฺวา อิทานิ อาคตฺมฺหา”ติ. “กิลฺลิจิ ปน โว รตนํ อากฺกณฺ”ติ. “นาภฺภู อมฺมา”ติ. “กิ ตุมฺหากํ เตน น กิลฺลิจิ ทินฺนุนฺ”ติ. “อมฺม ภูริทฺตเตน เม ปิตฺุโน สพฺพกามทโท มณิ ทินฺนุโน อโหสิ, อิมินา ปน น คหิโต”ติ. “กึการณา”ติ. “ปพฺพชิสฺสุตฺติ กิร อมฺมา”ติ. สว “เอตฺตํ กาลํ ทารเก มม ภาวเร กโรนฺโต นาคภวเน

ก็ร้องไห้คร่ำครวญว่า “พ่อ ท่านยังเรา ให้ฉิบหายแล้ว”. ลำดับนั้น บิดาจึงปลอบ เขาว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าวิตกไปเลย ครั้งเมื่อเนื้อยังมีอยู่ เราจักฆ่าเนื้อในป่า เลี้ยงชีวิต”. นางพราหมณี มารดาของ โสมทตฺต ทราบข่าวการมาของสองพ่อลูก นั้น จึงไปต้อนรับนำมาสู่เรือน จัดข้าวน้ำ เลี้ยงให้อิ่มหนำสำราญแล้ว.

เนสาทพฺราหมณฺ ภริโยคอาหารแล้ว ก็กลับไป. นางพราหมณีจึงถามบุตรว่า “พ่อโสมทตฺต เจ้าทั้งสองไปไหน ตลอดกาล ประมาณเท่านี้”. บุตรกล่าวว่า แม่เจ้า พระภริยิตตนาคราช นำเราทั้งสองไปยัง นาคพิภพ. เราทั้งสองเมื่อหน่าย จึงมาจาก นาคพิภพ เพิ่งถึงเดี๋ยวนี้เอง.”นางพราหมณี ถาพว่า “ก็เจ้าได้แก้วอะไรมาหรือเปล่า.” บุตรกล่าวว่า “ไม่ได้อะไรมาเลยแม่”. นาง พราหมณีถาพว่า “พระภริยิตตไม่ให้อะไร แก่พวกเจ้าบ้างหรือ”. บุตรกล่าวว่า “แม่ พระภริยิตต ให้แก้วมณี อันให้สำเร็จความปรารถนาทุกอย่างแก่พ่อ แต่พ่อไม่รับมา”. นางพราหมณีก็กล่าวว่า “เพราะเหตุไร พ่อเจ้าจึงไม่รับมา”. บุตรกล่าวว่า “แม่ ได้ยินว่า พ่อจักบวช”. นางพราหมณีโกรธ ว่า “เขาทำพวกเด็ก ๆ ให้เป็นนาระแก่เรา ไปอยู่ในนาคพิภพ ตลอดกาลถึงเพียงนี้

ปายาสี. ตทา เจโก กาสสิกรฐวาสิ
 พราหมโณ อิลิปพพชชี ปพพิชิตวา
 หิมวันตปุเทเส ปณฺณสาลํ มาเปตวา
 ปฎิวสตี. ตสฺส จงฺกมนโกฎิยํ เอโก
 มหานิโครธรุกฺโข อตฺถิ. โส ตสฺส
 มุเล ทิวาวิหารํ กโรตี. สุปณฺโณ
 นิโครธมตฺถเกณ นาคํ หรตี. นาคो
 โอลมฺพนฺโต โมกฺขตฺถาย นงฺคุญฺเจน
 นิโครธวิฎฺฐิ เวเจสิ. สุปณฺโณ ตํ
 อชานนฺโตว มหพฺพลตฺตาย อากาเสน
 ปกฺขนฺทึเยว. นิโครธรุกฺโข สมฺโโล
 อุปฺปาฎิโต.

สุปณฺโณ นาคํ สิมฺพลี เนตฺวา
 ตฺถุณฺฑเนน ปหริตฺวา กุจฺฉิ ฆาเลตฺวา
 นาคเมทํ ขาทิตฺวา สรีริ สมฺพุทฺทกุจฺฉิมฺหิ
 ฉฺชฺเตสิ. นิโครธรุกฺโข ปตฺนฺโต มหฺนฺตํ
 สทฺทมกาสิ. สุปณฺโณ "กึ สทฺโท
 เอโส"ติ อโร โอลิเกนฺโต นิโครธรุกฺโข
 ทิสฺวา "กุโต เอส มยา อุปฺปาฎิโต"ติ
 จินฺเตตฺวา "ตาปสฺสฺส จงฺกมนโกฎิยํ
 นิโครโธ เอโส"ติ ตตฺตโต ฅตฺวา
 "อัยํ ตสฺส พฺหุปการิ 'อกุสลํ นฺโข
 เม ปสฺสตี, อุทาทุ โน'ติ ตเมว
 ปุจฺฉิตฺวา ขานิสฺสุสามี"ติ มาณวฺกเวเสน
 ตสฺส สนฺตึกํ อคฺมาสิ.

มีพราหมณ์แคว้นกาสิคนหนึ่ง บวชเป็น
 ดาบส สร้างบรรณศาลา อาศัยอยู่ใน
 หิมวันตประเทศ. ที่สุดจงกรมของ
 พระดาบสนั้น มีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง,
 พระดาบสนั้น ทำเป็นที่พักกลางวัน ที่โคน
 ต้นไม้ใหญ่นั้น. ครุฑหิวขนาดผ่านไปบน
 ยอดไม้. นาคหย่อนหางลงมาพันคาคบ
 ต้นไม้ ด้วยต้องการจะให้พิน(อันตราย).
 ครุฑไม่ทราบเหตุนี้ ก็ทะยานบินไป
 ด้วยความที่ตนมีกำลังมาก ต้นไม้จึงถูก
 ถอนขึ้นไปพร้อมทั้งราก.

ครุฑหิวขนาดไปต้นไม้แล้วก็เอาจอยปากจิก
 ฉีกกิ่งขนาด กินมันเหลวของนาคแล้ว
 ก็ทิ้งร่างลงในท้องมหาสมุทร ต้นไม้ทรุดกลง
 ไปเสียดังสนั่น. ครุฑคิดว่า "นี่เสียงอะไร"
 จึงมองดูข้างล่าง เห็นต้นไม้แล้ว คิดว่า
 "เราถอนต้นไม้มาจากที่ไหน" ก็รู้ได้
 โดยต้องแท้ว่า "ต้นไม้นี้ ตั้งอยู่ที่สุดจงกรม
 ของพระดาบส" จึงคิดว่า "ต้นไม้
 นี้มีอุปการะมาก แก่พระดาบส เราจักถาม
 พระดาบสดูว่า 'เราชวนชวายทำอกุศล
 หรือไม่ชวนชวายหนอ' แล้วก็จักทราบ"
 ดังนี้ จึงแปลงเพศเป็นมาณพ ไปสำนัก
 ของพระดาบส.

ตสมึ ขณ ตาปโส ตัง จานั
 สมั กโรติ. สุปณฺณราชา ตาปสั
 วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิลินฺโน อชานฺนโต
 วีย "กิสฺส จานั ฆนฺเต อิทฺท"ติ
 ปุจฺฉิ. "อาวุโส เอกโก สุปณฺณเณ
 โคจรตฺถาย นาคั ทรนฺโต นาค
 โมกฺขตฺถาย นิโครธวิภูปี นงฺคุญฺเจน
 เวเจตฺวา จิตฺเต อตฺตโน มหพฺพลตฺถาย
 ปกฺขนฺทิตฺวา คโตว, อถตฺถ รุกฺโข
 อุปาปฏิโต, อิทํ ตสฺส อุปาปฏิตฺถ-
 จานฺน"ติ. กิ ปน ฆนฺเต ตสฺส
 สุปณฺณสฺส อกฺขลํ โหติ, อุทาทฺ โนติ.
 สเจ โส น ชานาติ, อเจตฺนตฺตา
 อกฺขลํ น โหตีติ. นาคสฺส ปน
 ฆนฺเตติ.

โส อิมํ นาเสตฺถึ น คณฺหิ, โมกฺขตฺถาย
 ปน คณฺหิ, ตสฺมา ตสฺสาปิ น
 โหติเยวาทิ. สุปณฺณเณ ตาปสฺส วจฺนั
 สุตฺวา ตฺสิตฺวา "อหิ ฆนฺเต โส
 สุปณฺณราชา, ตมฺหากิปี ปญฺหาพฺยากรณ
 ตฺถุจฺเจ ตฺเมห อรณฺเณ วสถ, อหฺญเจกั

ขณะนั้น พระดาบสทำการปรับ
 ที่นั้นให้เสมออยู่. พญาครุฑไหว้พระดาบส
 แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ทำเหมือน
 ไม่รู้ ถาพว่า "พระผู้เป็นเจ้าของที่นี่เดิมเป็น
 ที่อะไร". พระดาบสกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ
 มีครุฑตนหนึ่งนำนาคมาเพื่อต้องการเป็น
 ภัคษาหาร เมื่อนาคเอาหางพันคาคบ
 ไทรไว้เพื่อจะให้พันภัย จึงเหนียวไว้ ครุฑ
 (ไม่รู้)ทะยานไปด้วยความที่ตนมีกำลัง
 มาก, ลำดับนั้น ต้นไม้ในที่นั้นจึงถอนขึ้น
 แล้ว. ที่นี่เป็นที่ต้นไทรนั้นถอนขึ้นแล้ว".
 พญาครุฑถามว่า "พระผู้เป็นเจ้าของผู้เจริญ
 อกฺขลกรรรมจะมีแก่ครุฑนั้นหรือไม่มี".
 พระดาบสตอบว่า "ถ้าหากครุฑนั้นไม่รู้
 อกฺขลกรรรมก็ไม่มี เพราะไม่มีเจตนา"
 พญาครุฑถามว่า "ท่านผู้เจริญ ก็อกฺขล-
 กรรรมจะมีแก่นาคหรือไม่มี".

พระดาบสตอบว่า "นาคนั้น ไม่เหนียวไว้
 เพื่อจะให้ต้นไทรทำลาย, แต่เหนียวไว้
 เพื่อให้พันภัยเท่านั้น เพราะเหตุนั้น
 อกฺขลกรรรม จึงไม่มีแม้แก่นาคเหมือนกัน"
 พญาครุฑได้ฟังคำพระดาบสแล้วยินดี
 จึงกล่าวว่า "พระผู้เป็นเจ้าของผู้เจริญ ข้าพเจ้า
 นี้ คือพญาครุฑนั้น ข้าพเจ้ายินดีแล้ว
 ด้วยการแก้ปัญหา ของพระผู้เป็นเจ้าของ
 พระผู้เป็นเจ้าของ จงอยู่ในป่า ก็ข้าพเจ้า

อาลมฺพายนมนฺตํ ชานามิ, อนคฺโข
 มนฺโต ตมฺหิ ตุมฺหากํ อัจฉริยภาคํ
 กตฺวา ทมฺมิ, ปฏิกฺคณฺหถ นนฺ"ติ.
 "อลฺลํ มยฺหิ มนฺเตน, คจฺจถ
 ตุมฺเห"ติ. โส ตํ ปุณฺปุณฺนี ยาจิตฺวา
 สมฺปฏิจฺฉาเปตฺวา มนฺตํ ทตฺวา
 โอสถานิ อัจฉิตฺวา ปกฺกามิ.

ครุฬกณฺฑํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺมี กाले พาราณสียํ เอโก
 ทฬิทฺทกพฺราหฺมณฺโณ พหุํ อธิวํ คเหตุวา
 อธินายิกเหติ โจทียมาโน "กึ เม อธิ
 วาเสน, อรณฺญํ ปวิสิตฺวา มตฺเมว
 เสยฺโย"ติ นิฏฺฐमितฺวา วณฺํ ปวิสิตฺวา
 อณฺุพฺพเพน ตาปสฺสสุ อสฺสสมปฺทํ
 ปตฺวา ตาปสฺสํ วตฺตสมฺปทาย อาราเธสิ.
 ตาปโส "อโย พฺราหฺมณฺโณ มยฺหิ
 อติวีย อูปการโก, สุปณฺณวาเสน ทินฺนํ
 ทิพฺพมนฺตํ อสฺสํ ทสฺสสามิ"ติ จินฺเตตฺวา
 "พฺราหฺมณฺโณ อหิ อาลมฺพายนมนฺตํ
 ชานามิ, ตนฺเต ทมฺมิ, คณฺุหาติ

รู้มนต์ชื่ออาลัมพายนมนต์อันหาค่ามิได้
 ข้าพเจ้าจะถวายมนต์นั้นแก่พระผู้เป็นเจ้าของ
 ให้เป็นส่วนของอาจารย์ พระผู้เป็นเจ้าของ
 จงรับมนต์นั้นไว้เถิด" พระดาบสกล่าวว่า
 "อย่าเลย เราไม่ต้องการมนต์ ท่านจงไป
 เถิด". พญาครุฬนั้น ก็วิ่งวอนพระดาบส
 บ่อย ๆ จนพระดาบสยอมรับ จึงได้ถวาย
 มนต์ และบอกยาแก่พระดาบส แล้ว
 หลีกไป.

กัณฺฐํ ว่าด้วยเรื่องครุฬ จบ.

ในกาลนั้น พราหมณ์ยากจนคนหนึ่ง
 ในเมืองพาราณสี กู้หนี้เป็นอันมาก
 ถูกเจ้าของหนี้ทวง จึงคิดว่า "จะประโยชน์
 อะไรสำหรับเรา ด้วยการอยู่ในเมืองนี้
 เราเข้าไปป่า ตายเสียประเสริฐกว่า"
 จึงออกจากบ้าน เข้าไปป่า แล้วก็บรรลุ
 ถึงอาศรมบถของพระดาบส โดยลำดับ
 ให้พระดาบสยินดีด้วยวัตรสัมปทาของตน.
 พระดาบสคิดว่า "พราหมณ์นี้ มีอุปการะ
 แก่เรายิ่งนัก เราจักมอบทิพยมนต์ที่
 พญาครุฬให้เราแก่พราหมณ์นี้" แล้วกล่าวว่า
 "พราหมณ์! เราอู้้อาลัมพายนมนต์ เราจะ
 ให้มนต์นั้นแก่เจ้า เจ้าจงรับเอามนต์นั้น"

นनु"ติ วตุวา "อลั ฆนุเต น มยหิ
 มนุเตนตโต"ติ วตุเตปิ ปุณปุณ
 ยาจิตวา สมปฏิจจาเปตวา อทาสิเยว
 ตสฺส จ มนุตสฺส อนุจฺฉวิกานิ
 โอสถานิ เจว มนุตฺตฺตฺตฺตฺต สพฺพิ
 กเถสิ. พุราหุมนุ "ลทฺโธ เม
 ซีวิตฺตฺตฺตฺต"ติ กติปาหิ วสิตฺตฺต
 "วาตาพาโธ เม ฆนุเต พาธตี"ติ
 อปฺเทสํ กตฺตวา ตาปเสน วิสชฺชิต
 ตํ วนฺทิตฺตฺตวา ชมาเปตฺตวา อรณฺญ
 นิฆฺขมิตฺตวา อนุพุพฺพเน ยมฺนาตีรี
 ปตฺตวา ตํ มนุตํ สชฺชฌายนฺโต
 มหามคฺเคน คจฺฉติ.

ตสฺมี ชณฺ สหสฺสมตฺต
 ฐริษตฺตสฺส ปรีจาริกา นาตฺตมาณวิก
 ตํ สพฺพกามทฺทํ มณฺริตฺตํ อาทาย
 นาตฺตภาวนา นิฆฺขมิตฺตวา ยมฺนาตีเร
 วาลุภฺราสิมตฺตเก จเปตฺตวา ตสฺสโสภาเสน
 สพฺพพรตฺตี อุกทกัฬิ กัฬิตฺตวา อรณฺญคฺคฺมเน
 สพฺพาลงฺกาเรหิ อลงฺกริตฺตวา มณฺริตฺตํ
 ปรีวาเรตฺตวา สิรี ปเวสิยมาณา นิสิทิสฺสุ.
 พุราหุมนุปี มนุตํ สชฺชฌายนฺโต ตํ
 จานํ ปาปฺถนิ. ตา ตํ มนุตสฺทฺทํ

แม้เมื่อพราหมณ์พูดห้ามว่า "อย่าเลย
 ข้าพเจ้าไม่ต้องการมนต์" ก็พูดจบแล้ว
 จนพราหมณ์ยอมรับแล้ว จึงได้ให้มนต์
 บอกยาประกอบมนต์ และวิธีทั้งหมด
 อันเป็นอุประการแห่งมนต์. พราหมณ์
 คิดว่า "เราได้อุบายเลี้ยงชีพแล้ว" พักอยู่
 ๒-๓ วัน แล้วจึงอ้างเหตุผลว่า "พระคุณ
 เจ้าผู้เจริญ โรคลมเบียดเบียนข้าพเจ้า"
 อันพระดาบส ยอมปล่อยตัวแล้ว
 กราบไหว้พระดาบส ขอขมาโทษแล้ว
 ก็ออกจากป่า บรรลุถึงฝั่งแม่น้ำยมุนา
 โดยลำดับ ก็เดินสาธยายมนต์นั้น
 ไปตามหนทางใหญ่.

ในกาลนั้น นางนาคมาณวิกา
 ซึ่งเป็นบาทบริจาริกา ของพระภริษัต
 ประมาณ ๑,๐๐๐ นาง ถือเอาแก้วมณี
 ดวงนั้น อันให้สำเร็จความปรารถนา
 ทุกอย่าง ออกจากนาคพิภพ วางแก้วนั้น
 ไว้บนกองทราย ริมฝั่งแม่น้ำยมุนาแล้ว
 พากันเล่นน้ำตลอดคืนย่นรุ่ง ด้วยแสงสว่าง
 แห่งแก้วมณีนั้น เวลาพระอาทิตย์ขึ้น
 ก็แต่งกายด้วยเครื่องประดับทั้งปวง
 นั่งแวดล้อมแก้วมณี ให้สิรีเข้าไปสู่กาย.
 ฝ่ายพราหมณ์ เมื่อสาธยายมนต์ก็บรรลุ
 ถึงที่นั้น. นางนาคมาณวิกาเหล่านั้น
 ได้ยินเสียงสาธยายมนต์นั้น ก็สำคัญว่า

สุตฺตวา "อิมินา สุปฺนฺณเณน ภวิตพฺพหุ"ติ
มรณภยตฺตชฺชิตา มณฺริรตฺนํ อคฺคเหตฺวา
ปฺจวียํ นิมุชฺชิตฺวา นาควณํ อคฺมํสุ.

พฺรหฺมโณ มณฺริรตฺนํ ทิสฺวา "อิทาเนว
เม มนฺโต สมิทฺโธ"ติ ตฺถุจฺมานโส
มณฺริรตฺนํ อาทาย ปายาสี. ตสฺมี ขณ
โส เนสาทพฺรหฺมโณ โสมทตฺเตน สทฺธิ
มิกฺวธาย อรณฺญํ ปวิสนฺโต ตสฺส
หตฺถเ ตํ มณฺริรตฺนํ ทิสฺวา ปฺตฺตํ อาห
"ตาด นฺนุ เอโส อมฺหากํ ฐริทตฺเตน
ทินฺโน มณฺี"ติ. "อาม ตาด เอโส
โส"ติ. "เตนหิสฺส มณฺริรตฺนสฺส อคฺคณิ
กเถตฺวา อิมํ พฺรหฺมณฺญํ วญฺเจตฺวา
คณฺหาเมตํ มณฺริรตฺนนฺ"ติ. "ตาด ปุพฺพ
ตฺวํ ฐริทตฺเตน ทียมานํ น คณฺหิ,
อิทานิ ปน พฺรหฺมณฺญํ ตฺวํเยว
วญฺเจสฺสสิ ตฺถุหิ โหหิ"ติ.

พฺรหฺมโณ "โหตุ ตาด ปสฺสสิ
เอตสฺส มม วญฺจนฺทาวนฺ"ติ วตฺวา
อาลมฺพายเนน สทฺธิ สลฺลปฺนฺโต อาห

๘๒๑. "มณฺี ปคฺคยฺห มงฺคลฺยํ
สาธุ วิตฺตํ มโนรมํ
เสลํ พุญฺญชนสมฺปนฺนํ
โก อิมํ มณฺิมชฺฌมคฺา"ติ.

"พฺรหฺมณฺญํ นี้ เป็นครุฑ" ก็สะดุ้งกลัว
ต่อมรณภย ยังมีทันถือเอาแก้วมณฺี
รีบแทรกปฐพีไปสู่นาคพิภพแล้ว.

ฝ่ายพฺรหฺมณฺญํเห็นแก้วมณฺีก็ตั้งใจว่า "มณฺี
ของเราสำเร็จผลด้วยนี้เอง" ถือเอา
แก้วมณฺีไปแล้ว. ขณะนั้น เนสาทพฺรหฺมณฺญํ
นั้นกับโสมทตฺต เข้าไปสู่นาคพิภพเพื่อล่าเนื้อ
เห็นแก้วมณฺีนั้นในมือพฺรหฺมณฺญํนั้น จึง
กล่าวกับบุตรว่า "ลูกพ่อ แก้วมณฺีดวงนี้
พระภฺริทตฺต ให้แก่เรามิใช่หรือ". บุตร
กล่าวว่า "ใช่แล้ว พ่อ แก้วมณฺีดวงนี้ คือ
แก้วมณฺีดวงนั้น" ดังนี้. พฺรหฺมณฺญํกล่าวว่า
"ถ้าเช่นนั้นเราจักกล่าวโทษของแก้วมณฺี
นั้น ลงพฺรหฺมณฺญํแล้ว ถือเอาแก้วมณฺีนี้".
บุตรกล่าวว่า "พ่อ ครั้งก่อนเมื่อพระภฺริทตฺต
ให้พ่อไม่รับเอา แต่บัดนี้ พ่อกลับจักไป
หลอกพฺรหฺมณฺญํ จงนิงเสียเถิด".

เนสาทพฺรหฺมณฺญํกล่าวว่า "ลูกเอ๋ย
เรื่องนั้น จงยกไว้ เจ้าจงดู การที่เรา
หลอกพฺรหฺมณฺญํนั้น" เมื่อจะปราศรัย
กับอาลัมพายนพฺรหฺมณฺญํ จึงกล่าวว่า

๘๒๑. "แก้วมณฺี ที่สมมติกันว่าเป็นมงคล
เป็นของดี เป็นเครื่องปลื้มใจ
รื่นรมย์ใจ เกิดแต่หิน สมบุรณฺ์
ด้วยลักษณะ ที่ท่านถืออยู่นี้
ใครได้มาใช้".

ตตถ มงคลยณฺติ มงคลสมมุตํ
สพฺพกามทํ. โก อิมฺนฺติ ภูหิ อิมํ
มณฺเฑรณํ อธิคฺโตสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
มงคล คือ ที่มีสมมติกันว่าเป็นมงคล
ได้แก่ ให้สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง.
คำว่า ใครได้มาไว้ ความว่า ท่านได้
แก้วมณีนี้มาจากที่ไหน.

ตโต อาลมฺพายโน คาถมาห

แต่นั้น อาลัมพายนพราหมณ์
จึงกล่าวคาถาว่า

๘๒๒. "โลหิตกฺขิสหสฺสาหิ
สมนฺตา ปรีวาริตํ
อชฺช กาลํ ปถํ คจฺฉํ
อชฺฌคานํ มณี อิมฺนฺ"ติ.

๘๒๒. "แก้วมณีนี้ นางนาคผู้มีตาแดง
๑,๐๐๐ คน แวดล้อมอยู่โดยรอบ
ในกาลวันนี้ เราเดินทางไป ได้
แก้วมณีนี้มา".

ตสฺสตุโถ "อหํ อชฺช กาลํ
ปาโตว ปทํ คจฺฉํ มหามคฺคํ
คจฺฉนฺโต รตฺตกฺขีหิ สหสฺสมตฺตาหิ
นาคมาณฺวิกาหิ สมนฺตา ปรีวาริตํ.
อิมํ มณี อชฺฌคาน. มํ ทิสฺวา หิ
สพฺพาว เอตา ภยตฺทฺชิตา อิมํ
ปหาย ปลาตา"ติ.

ความแห่งคาถานั้นว่า "ในกาล
วันนี้ เราเดินทางไป คือไปสู่หนทางใหญ่
แต่เข้า ได้แก้วมณีนี้ อันนางนาคมาณวิกา
ผู้มีตาแดงทั้งหลายประมาณ ๑,๐๐๐ นาง
แวดล้อมอยู่โดยรอบ. ก็นางนาคมาณวิกา
เหล่านั้นทั้งหมดเที่ยว ครั้นเห็นเราแล้ว
ถูกภัยคุกคาม ละทิ้งแก้วมณีนี้แล้วหนีไป".

เนสาทพฺราหฺมโณ ตํ วญฺเจตฺถกาโม
มณฺเฑรตฺนสฺส อคฺคณํ ปกาเสนฺโต อตฺตโน
คณฺหิตฺถกาโม ติสฺโส คาถา อภาสิ

เนสาทพราหมณ์ ใครจะลวง
อาลัมพายนพราหมณ์นั้น เมื่อบรรยาย
โทษของแก้วมณี ประสงค์จะถือเอาเป็น
ของตน จึงกล่าว ๓ คาถาว่า

๘๒๓. "สุปฺจิตฺถโณ อโย เสโล
อจฺฉิตฺเต มหิตฺเต สทา

๘๒๓. "แก้วมณี อันเกิดแต่หินนี้ ที่หา
มาได้ด้วยดี อันบุคคลเคารพบูชา

ขอมอบแปลเป็นภาษาไทยโดย พุทธทาสภิกขุ. ป-ท. ๒๔-๓

สุธาริตโต สุณิกขิตโต
สพฺพตฺตมภิกฺษายะ.

ระดับประดาเก็บรักษาไว้ด้วยดี
ทุกเมื่อ ยังประโยชน์ทั้งปวงให้
สำเร็จได้.

๘๒๔. อุปจารวิปฺนฺนสฺส
นิกฺเขเป ธารณาย วา
อภัยฺ เสโล วินาสาย
ปริจฺฉินฺโณ อโยนิโส.

๘๒๔. เมื่อบุคคลปราศจากการระวัง ใน
การเก็บรักษา หรือในการระดับ-
ประดา แก้วมณีอันเกิดแต่หินนี้
ที่บุคคลหามาได้ โดยไม่แยบคาย
ย่อมเป็นไปเพื่อความพินาศ.

๘๒๕. นยิมํ อกฺขโล ทิพฺพํ
มณี ธารตฺตมารโห
ปฏิปชฺช สตํ นิกฺขํ
เทหิมํ รัตนํ มมา"ติ.

๘๒๕. บุคคลผู้ไม่มีกุศล ไม่ควรระดับ
แก้วมณีอันเป็นที่ทิพย์นี้ เราจะให้
ทองคำ ๑๐๐ แท่ง ขอท่านจงให้
แก้วมณีนี้แก่เราเถิด".

ตตฺถ สพฺพตฺตฺตมภิกฺษุ อโย อิมํ
เสสฺสํ สฺสฺสํ อุปจาริตุํ อตฺตโน ชีวิตํ
วिय มมายิตุํ สฺสฺสํ ธารตฺตํ สฺสฺสํ
นิกฺขิปิตุํ ชานาติ, ตสฺสเสว สฺปจฺฉินฺโณ
อจฺฉิตโต มหิตโต สุธาริตโต สุณิกฺขิตโต
จ สพฺพํ อตฺถํ สาเรตีติ อตฺถโธ.
อุปจารวิปฺนฺนสฺสชาติ โย ปน นิกฺเขเป
ธารणे วา อุปจารวิปฺนฺนโน โหติ,
ตสฺสเสว โส อนุปาเยน ปริจฺฉินฺโณ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ยัง
ประโยชน์ทั้งปวง(ให้สำเร็จได้) ความว่า
บุคคลใด รู้จักรักษาแก้วมณี อันสำเร็จ
แต่หินนี้เป็นอย่างดี รู้จักถนอมไว้เท่ากับชีวิต
ของตน จึงเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี, แก้วมณี
อันเกิดแต่หินนี้ อันหามาได้ด้วยดี อันคน
เคารพบูชา และระดับประดาเก็บรักษา
ไว้ด้วยดี ย่อมยังประโยชน์ทั้งปวงให้
สำเร็จได้. ด้วยคำว่า เมื่อบุคคลปราศจาก
การระวัง เนสาทพราหมณ์ก็กล่าวว่
ก็บุคคลใด เป็นผู้ปราศจากการระวังใน
การเก็บรักษา และการระดับประดา
แก้วมณีนั้น อันบุคคลหามาได้โดย

วินาสเมว อวาทิตี วทติ. ธาเรตุ-
 มารโหติ ธาเรตุํ น อรโห. ปฏิปชฺช
 สติ นิภฺษนฺติ อมฺหากํ เคเห พหุ
 มณฺเฑ, มยเมตํ คเหตุํ ชานาม, อหํ
 ตฺยํ นิภฺษสตี ทสฺสามิ, ตํ ปฏิปชฺช,
 เทหิ อิมํ รตนํ มมนฺติ. ตสฺส หิ
 เคเห เอโกปี สุวณฺณนิภฺโข นตฺถิ. โส
 ปน ตสฺส มณฺเฑโน สพฺพกามททภาวํ
 ชานาติ. เตนสฺส เอตทโหสิ "อหํ สีสํ
 นหาตฺวา มณฺเฑ อุกฺเกน ปริปฺโผสิตฺวา
 'นิภฺษสตี เม เทหิ'ติ วกฺขามิ, อถ เม
 นํ ทสฺสตี, ตมํ เอตสฺส ทสฺสามิ"ติ.
 ตสฺมา สุโร หุตฺวา เอวมาห.

ตโต อาลมฺพายโน คาถมาห

๘๒๖. "เนว มายํ มณฺเฑ เกยโย
 โคหิ วา รตเนหิ วา

อุบายอันไม่ชอบ ก็จะนำความพินาศ
 มาให้แก่บุคคลนั้นโดยแท้. คำว่า **ไม่**
ควรประดับ คือ **ไม่ควรทวงไว้**. คำว่า
เราจะให้ทองคำ ๑๐๐ แห่ง ความว่า
 แก้วมณีมีในเรือนของเรามาก, เราขอม
 รู้วิธีถือเอาแก้วมณีนั้น. เราจักให้ทองคำ
 ๑๐๐ แห่งแก่ท่าน, ท่านจงครอบครอง
 ทองคำ ๑๐๐ แห่งนั้น จงให้แก้วมณีนี้
 แก่เรา. ก็ในเรือนของเนสาทพราหมณ์
 นั้น แห่งทองคำแม้แห่งเดียวก็ไม่มี. แต่
 เนสาทพราหมณ์นั้น รู้ความที่แก้วมณี
 นั้น บันดาลให้สำเร็จความปรารถนา
 ทุกอย่าง. เพราะเหตุนั้น ความคิดเช่นนี้
 จึงได้มีแก่เนสาทพราหมณ์นั้นว่า "เรา
 สนานศีระชะเอาน้ำประพรมแก้วมณีแล้ว
 กล่าววว่า 'แก้วมณีขอท่านจงให้ทองคำ
 ๑๐๐ แห่ง แก่ข้าพเจ้าเถิด' ครั้นเมื่อเรา
 กล่าวเช่นนั้นแล้ว แก้วมณีก็จักให้ทองคำ
 ๑๐๐ แห่งนั้นแก่เรา เราจักให้ทองคำนั้น
 แก่อาลัยมพายนพราหมณ์". เพราะฉะนั้น
 เขาจึงเป็นผู้กล้าหาญกล่าวอย่างนี้.

ลำดับนั้น อาลัยมพายนพราหมณ์จึงกล่าว
 คาถาว่า

๘๒๖. "แก้วมณีของเรานี้ **ไม่ควร** แลก
 เปลี่ยนด้วยโค หรือรัตนะทั้งหลาย

เสโล พุยณฺชนสมฺปนฺโน
เนว เกยฺโย มณฺโณ มมา"ติ.

ตตฺถ เนว มายนฺติ อຍံ มณฺโณ
มม สนฺตโก เกนจฺจิ วตฺตุนา
วิกฺกัณฺติตฺตพฺโพ นาม น โหติ. เนว
เกยฺโยติ อยฺยจฺจ มม มณฺโณ ลกฺขณ-
สมฺปนฺโน, ตสฺมา เนว เกยฺโย เกนจฺจิ
วตฺตุนา วิกฺกัณฺติตฺตพฺโพ นาม น โหตีติ.

เนสาทพฺราหฺมณฺโณ อาห

๘๒๗. "โน เจ ตยา มณฺโณ เกยฺโย
โคหิ วา รตเนหิ วา
อถ เกน มณฺโณ เกยฺโย
ตี เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิตฺ"ติ.

อาลมฺพายนฺโ อาห

๘๒๘. "โย เม สํเส มหานาคํ
เตชสี ทุรติกฺกมํ
ตสฺส ทชฺชํ อิมํ เสลํ
ชลนฺตริว เตชสา"ติ.

ตตฺถ ชลนฺตริว เตชสาติ ปภาย
ชลนฺตํ วิย.

เพราะแก้วมณีอันเกิดแต่หินสมบุรณ์
ด้วยลักษณะ เราจึงไม่ขาย".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า แก้วมณี
ของเรา **ไม่ควรแลกเปลี่ยน** ความว่า
แก้วมณีของเรา **ไม่ควรแลกเปลี่ยน**
ด้วยวัตถุอะไร ๆ. คำว่า **เราจึงไม่ขาย**
ความว่า ก็แก้วมณีของเรา **สมบุรณ์**
ด้วยลักษณะ เพราะฉะนั้น **ชื่อว่าเป็นของ**
อันเราไม่ควรขาย คือ **ไม่ควรแลกเปลี่ยน**
ด้วยวัตถุอะไร ๆ.

เนสาทพฺราหฺมณฺโณ จิงฺกล่าววว่า

๘๒๗. "ถ้าท่าน **ไม่แลกเปลี่ยนแก้วมณี**
ด้วยโคทั้งหลาย หรือรัตนะทั้งหลาย
เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจะแลกเปลี่ยน
แก้วมณีด้วยอะไร เราถามแล้ว
ขอท่านจงบอกข้อความนั้นแก่เรา".

อาลมฺพายนฺนพฺราหฺมณฺโณ กล่าววว่า

๘๒๘. "ผู้ใด บอกนาคใหญ่ผู้มีเดช ยากที่
บุคคลจะลวงเกินได้แก่เรา เราจะ
ให้แก้วมณีอันเกิดแต่หิน **ดุจ**
รุ่งเรืองอยู่ ด้วยเดชนี้ แก่ผู้นั้น".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ดุจ**
รุ่งเรืองอยู่ด้วยเดช ได้แก่ **ดุจรุ่งเรือง**
อยู่ด้วยรัศมี.

เนสาทพราหมโณ อาน

๘๒๙. "โก นุ พราหมณณณณ
 สุปณโณ ปตติ วโร
 นาคํ ชิตฺถสมเนวติ
 อเนวสํ ภกขมตฺตโน"ติ.

ตตฺถ โโก นฺนุติ อิทํ เนสาท-
 พราหมโณ "อตฺตโน ภกขํ อนเนวสนฺเตน
 ครุเพฺน เตน ภวิตฺตพฺพนฺ"ติ จินฺนเตตฺวา
 เอวมาห.

อาลมฺพายโน อาน

๘๓๐. "นาหิ ทิชาธิโป โหมิ
 น ทิฏฺฐโจ ครุโพ มยา
 อาสิวิเสน วิตฺตโสสมิ
 เวชฺชเช พฺราหมณ มํ วิทฺ"ติ.

ตตฺถ มํ วิทฺติ มํ "เอส
 วาสีวิสวิตฺตโก อาลมฺพายโน นาม
 เวชฺชเช"ติ ชานนฺติ.

เนสาทพราหมโณ อาน

๘๓๑. "กึ นุ ตฺยหิ พลํ อตฺถิ
 กึ สิปปิ วิชฺชเต ตว

เนสาทพราหมณ์ กล่าวว่่า

๘๒๙. "ครุท ผู้ประเสริฐ หรือใครหนอ
 แปลงเพศเป็นพราหมณ์ มา
 แสวงหานาค ประสงค์จะนำไป
 เป็นอาหารของตน".

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า หรือ
 ใครหนอ นี้ เนสาทพราหมณ์คิดแล้วว่า
 "พราหมณ์นั้นพึงเป็นครุทผู้แสวงหานาค
 นำไปเป็นอาหารของตน" ดังนี้ จึงกล่าว
 อย่างนี้.

อาลัมพายนพราหมณ์ กล่าวว่่า

๘๓๐. "ดูกรพราหมณ์ เรามิได้เป็นครุท
 เราไม่เคยเห็นครุท เราสนใจ
 ด้วยงูพิษ ขนทั้งหลาย รู้จักเรว่่า
 เป็นหมองู".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่่า ขน
 ทั้งหมด รู้จักเรว่่า ความว่่า ขนทั้งหมด
 รู้จักเรว่่า "พราหมณ์นี้ชื่ออาลัมพายน์
 เป็นหมองูผู้สนใจในงูพิษ".

เนสาทพราหมณ์ จึงกล่าวว่่า

๘๓๑. "ท่านมีกำลังอะไร มีศิลปศาสตร์
 อะไร ท่านเป็นผู้ทรงผลอันพิเศษ

กิสมี วา ตูว์ ปรัตตทุโร
อุรคํ นาปจายสี"ติ.

ในอะไร จึงไม่ยำเกรงนาค".

ตตถ กิสมี วา ตูว์ ปรัตตทุโรติ
ตูว์ กิสมี วา อุปตตทุโร หุตวา
กั นิสฺสยํ กตฺวา อุรคํ อาสีวีสํ
นาปจายสี เชฏฺจกํ อกตฺวา อวชานาสีติ
ปฺจุฉิ.

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า ท่าน
เป็นผู้ทรงผลอันพิเศษในอะไร เนสาท-
พราหมณ์ถามว่า ท่านเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งผล
อันพิเศษในอะไร คือทำอะไรให้เป็น
ที่อาศัย จึงไม่ยำเกรงนาคผู้มีพิษที่เขี้ยว
คือ ดุหมิ่นไม่กระทำนาคให้เป็นสัตว์
ผู้เจริญที่สุด.

โส อตฺตโน พลํ ทีเปนฺโต อาห

อาลัมพายนพราหมณ์ เมื่อจะ
แสดงกำลังของตน จึงกล่าว(คาถา
ทั้งหลาย)ว่า

๘๓๒. "อารญญิกสุส อีสึโน
จิริ รตฺตํ ตปสฺสิโน
สุปณฺโน โกลิยสุสฺสกา
วิสวฺชฺชํ อณฺตุตฺริ.

๘๓๒. "ครุฑ มาบอกวิชาหมองู อย่างสูง
แก่ฤาษีโกลิยโคตร ผู้อยู่ในป่า
ประพตติตบะ อยู่สิ้นกาลนาน.

๘๓๓. ตํ ภาวิตตฺตณฺณตฺริ
สมฺมมฺนฺตํ ปพฺพตฺนฺตเร
สกกจฺจนฺตํ อุปฺภูจาสี
รตฺตินฺทิวมตฺนฺทิตเ.

๘๓๓. เราเข้าไปหาฤาษีตนหนึ่ง ซึ่งนับ
เข้าในพวกฤาษีบำเพ็ญตน อาศัย
อยู่ในระหว่างภูเขา ได้บำรุงท่าน
โดยเคารพ มิได้เกียจคร้าน ทั้ง
กลางคืนและกลางวัน.

๘๓๔. โส ตทา ปริจิตฺตณฺเน เม
วตฺตํ วา พุรฺหมจฺริยํ วา

๘๓๔. ในกาลนั้น ท่านได้บำเพ็ญวัตร
พรหมจรรย์ เป็นผู้มิใช่คน เมื่อได้

ตี สุตฺวา เนสาทพฺราหฺมณโณ
 จินฺตฺเตสิ "อัย อาลมฺพายนิน ยวาสฺส
 นาคํ ทสฺเสติ, ตสฺส มณฺริรตฺนํ
 เทติ, ฏฺริทตฺตมสฺส ทสฺเสตฺวา มณฺริ
 คณฺหิสฺสวามี"ติ. ตโต ปฺตฺเตน สทฺธิ
 มนฺเตนฺโต คาถมาห.

๘๓๖. "คณฺหามเส มณฺริ ตาต
 โสมทตฺต วิชานาหิ
 มา ทณฺฑเชน สิรี ปตฺตํ
 กามสา ปชฺหามเส"ติ.

ตตฺถ คณฺหามเสติ คณฺหาม.
 กามสาติ อตฺตโน รุจฺยา ทณฺฑเชน
 ปหฺริตฺวา มา ปชฺหาม.

โสมทตฺโต อาห

๘๓๗. "สํกํ นิเวสนํ ปตฺตํ
 โย ตํ พฺราหฺมณ ปุชฺย
 เอวํ กลฺยานการิสฺส
 กิ โมหา ทฺพฺภิมิจฺฉสิ.

๘๓๘. สเจ ตฺวํ ธนกาโมสิ
 ฏฺริทตฺโต ปทิสฺสติ

เนสาทพฺราหฺมณํ ครันได้ฟังคํานั้น
 จึงคิดว่ "อาลัมพายนีนี้จะให้แก้วมณี
 แก่คนที่ขึ้นาคให้ เราจักชี้พระภูริทต
 แก่เขา แล้วรับเอาแก้วมณี" ดังนี้
 เมื่อจะปริภาษากับบุตรต่อไป จึงกล่าว
 คาถาว่า

๘๓๖. "เราทั้งหลาย จงรับเอาแก้วมณี
 ไว้สิ ดูกรพ่อโสมทต เจ้าจงรู้ไว้
 เราทั้งหลาย อย่าละสิริอันมาถึงตน
 ด้วยท่อนไม้ ตามชอบใจสิ".

บรรดาคําเหล่านั้น คํ่าว่า เรา
 ทั้งหลายจงรับเอา ได้แก่ เราทั้งสอง
 จงรับเอา(แก้วมณี). คํ่าว่า ตามชอบใจสิ
 ได้แก่ เราทั้งหลาย อย่าประหารสิริ
 ด้วยท่อนไม้แล้ว ละสิริไปตามความ
 ชอบใจของตน.

โสมทต จึงกล่าวว่

๘๓๗. ข้าแต่พฺราหฺมณํ พระภูริทตฺตบุชฺชา
 พ้อผู้ไปถึงที่อยู่ของตน ทำไมพ้อ
 จึงอยากประทุษร้าย ต่อผู้ทำดี
 เพราะความหลงอย่างนี้.

๘๓๘. ถ้าพ้ออยากได้ทรัพย์ พระภูริทต
 คงจักให้ พ้อไปขอท่านเถิด

มิตตพุกุภี หิตจจาคี
ชีวเร วาปี สุตฺตติ.

๘๔๑. สเจ ตูวํ ธนกาโมสิ
ภฺวริทตฺโต ปทิสฺสติ
มณฺเณ อตฺตกตฺติ เวรํ
น จิรํ เวทยิสฺสสี"ติ.

ตตฺถ มหิมฺมสุสฺส วิญฺญูริยตีติ ตาต
มิตฺตพุกุภินิ ชีวณฺตสฺสเสว ปจฺจวี
ภิกฺขุชิตฺตวา วิวรํ เทติ. หิตจจาคีติ
อตฺตโน หิตปริจจาคี. ชีวเร วาปี
สุตฺตติติ ชีวมาโนว สุตฺตติ มนุสฺสเปโต
วีย โหติ. อตฺตกตฺติ เวรณฺติ อตฺตนา
กตฺติ ปาปํ. น จิรณฺติ น จิรสฺสเสว
เวทยิสฺสสีติ มณฺเณวามิ.

พฺรามาณเณ อาห

๘๔๒. "มหายณฺณํ ยชิตฺวาน
เอวํ สุตฺตมณฺเณ พฺรามาณเณ
มหายณฺณํ ยชิตฺวาน
เอวํ โมกฺขาม ปาปกา"ติ.

อันร้ายแรง ถูกแผ่นดินสูบ หรือ
ผู้นั้น เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ย่อมชুবชืด.

๘๔๑. ถ้าพ่อต้องการทรัพย์ พระภริยาก็
จักประจานทรัพย์ให้ ลูกเข้าใจ
ว่า พ่อจักประสพเวร ที่ตนทำไว้
ในไม่ช้า".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ถูก
แผ่นดินสูบ ความว่า แผ่นดินย่อม
แตกให้ช่อง แก่บุคคลผู้ประทุษร้ายมิตร
ผู้ยังมีชีวิตอยู่นั่นเอง (ถูกแผ่นดินสูบ)
คำว่า สละความเกื้อกูล ได้แก่ สละ
ความเกื้อกูลแก่ตน. คำว่า หรือผู้นั้นเมื่อ
ยังมีชีวิตอยู่ ย่อมชুবชืด ความว่า
ผู้ประทุษร้ายมิตร เมื่อยังเป็นอยู่ก็จะ
เหยวแห่ง เหมือนมนุษย์เปรต ฉะนั้น.
คำว่า (ประสพ)เวรที่ตนทำแล้ว ได้แก่
บาปที่ตนทำแล้ว. คำว่า ในไม่ช้า ความว่า
ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ท่านจักประสพ (เวร)
ต่อกาลไม่นานทีเดียว.

เนสาทพฺรามาณเณ จิงกล่าววว่า

๘๔๒. "พฺรามาณเณทั้งหลาย บุชามหายณฺณ
แล้ว ย่อมบริสุทฺธิได้ เราจัก
บุชามหายณฺณ ก็จักพ้นจากบาปได้
ด้วยอาการอย่างนี้".

ตตถ **สุขุณฺณตี**ติ ตาต โสमतตต
 ตวิ ททโร กิณฺจิ น ชานาสี
 พุราหุมนา นาม ยํ กิณฺจิ ปาปํ
 กตฺวา ยถฺเยน **สุขุณฺณตี**ติ ทสฺเสนฺโต
 เอวมาห.

โสमतตโต อาห

๘๔๓. "หนุททานิ อปายามิ
 นานํ อชฺช ตยา สห
 ปทเมกํ น คจฺเจยฺยํ
 เอวํ กิพฺพิสฺสการินา"ติ.

ตตถ **อปายามิ**ติ อปคจฺฉามิ,
 ปลายามิติ อตฺโต.

เอวญฺจ ปน วตฺวา ปณฺทิตมาณโว
 ปิตริ อตฺตโน วจันํ คาหาเปตฺตุ
 อสฺกโกนฺโต มหนฺตฺน สทฺเทน เทวตาโย
 อชฺชมาเปตฺวา "เอวรูปน ปาปการินา
 สหฺธิ น คมิสฺสสามิ"ติ ปิตุ ปสฺสนุ-
 ตสฺสเว ปลายิตฺวา หิมวฺนฺตํ ปวิสิตฺวา
 อสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺญา
 จ สฺมาปตฺติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า **ย่อม
 บริสุทธิ์ได้** เนสาทพราหมณ์ เมื่อแสดง
 ว่า "โสมทตลูกพ่อ เจ้ายังเป็นเด็กอยู่
 ย่อมไม่รู้อะไร ๆ ธรรมดาว่าพราหมณ์
 ทั้งหลาย ทำบาปอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว
 จะบริสุทธิ์ได้ด้วยการบูชาญ" ดังนี้
 จึงได้กล่าวอย่างนี้.

โสมทต จึงกล่าวว่า

๘๔๓. "เชิญเกิด ข้าพเจ้าจะขอแยกไป
 ณ บัดนี้ วันนี้ ข้าจะไม่ขออยู่
 ร่วมกับพ่อ จะไม่ขอเดินทางร่วม
 กับพ่อ ผู้ทำกรรมหยาบช้าอย่างนี้
 ลักก้าวเดียว".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ขอแยก
 ไป** ความว่า ฉันจะขอแยกไป อธิบายว่า
 ข้าพเจ้าจะหนีไป.

ก็แล ครั้นโสมทตบัดนี้ตกกล่าว
 อย่างนี้แล้ว ก็ไม่สามารถจะยังบิดาให้
 เชื้อฟังคำของตนได้ ก็ประกาศให้เทวดา
 ลงโทษด้วยเสียงอันดังว่า "ข้าพเจ้า
 จักไม่ไปกับคนทำบาปเช่นนี้" ได้หนีไป
 ต่อหน้าบิดา เข้าสู่ป่าหิมพานต์บวช
 เป็นฤาษี บำเพ็ญอภิญญาและสมาบัติ
 ให้เกิดแล้ว มีฌานไม่เสื่อม (ครั้งสิ้นชีพ)

อปริหีนชฎาโม พรหมโลกเ อปุปชฺชิตี.
ตมตถํ ปกาเสนุโต สตุถา อาห

๘๔๔. "อิทํ วตฺวาน ปิตริ
          โสมทตฺโต พหุสฺสุโต
          อุชฺฐมาเปตฺวาน ภูตานิ
          ตมฺหา จานา อปกฺกมี้"ติ.

โสมทตฺตกณฺท์ นิฏฺฐิตํ.

เนสาทพฺราหฺมโณ "โสมทตฺโต
จเปตฺวา อตฺตโน เคนํ กุหิ คมฺิสฺสตี"ติ
จินฺเตตฺวา อาลมฺพายนํ โถกํ อนตฺตมณํ
ทิสฺวา "อาลมฺพายน มา จินฺตยิ,
ทสฺสิสฺสามิ เต ภูริทตฺตณฺ"ติ อาทาย
นาคราชสฺส อุโปสถกรณฺญจันํ คนฺตฺวา
วมุมิกรมตฺตเก โภเค อาภุชิตฺวา นิปนฺนํ
นาคราชานํ ทิสฺวา อวิหฺเว จิตฺว
หตฺถํ ปสาเรตฺวา เทว คาถา อภาสิ

๘๔๕. "คณฺหาเหตํ มหานาคํ
          อาหเรตํ มถิ มม
          อินฺทโคปกวรณฺณาภา
          ยสฺส โรหิตโก สิโร.

ก็ไปเกิดในพรหมโลกแล้ว. พระศาสดา
เมื่อจะทรงประกาศข้อความนั้น จึงตรัสว่า

๘๔๔. "โสมทตฺต ผู้ได้ยินได้ฟังมาก ครั้น
          กล่าวกับบิดา และประกาศกับ
          เทวดาทั้งหลาย ดังนี้แล้ว ก็หนีลี้ก
          ไปจากที่นั้น".

โสมทตฺตกณฺท์ จป.

เนสาทพฺราหฺมณฺคิดฺวา "โสมทตฺต
จะไปไหนนอกจากเรือนของตน" เห็น
อาลัมพายนํ ไม่พอใจน้อยหนึ่ง จึง
กล่าวว่า "แน่อาลัมพายนํ ท่านอย่า
วิตกไปเลย เราจักชี้ภูริทตต์แก่ท่าน" แล้ว
พาอาลัมพายนํ ไปสู่ที่รักษาอุโบสถของ
พญานาค เห็นพญานาคนอนคู้ขด
อยู่บนจอมปลวก แล้วยืนในที่ไม้ไกล
เหยียดมือชี้ ได้ภาษิต ๒ คาถาว่า

๘๔๕. "ท่านจงจับเอานาคใหญ่นั้น จงส่ง
          แก้วมณีนั่นมาให้เรา นาคใหญ่
          มีรัศมีดังสีแหมลงค่อมทอง ศีรษะ
          แดง.